

סיכומי הדינים העולים
ממסקנת הגמרא

חלק א'

הוצאה מיוחדת לרגל לימוד
מסכת עבודה זרה בדף היומי
סיון תשפ"ה

© כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל ספרי למסקנא על שאר מסכתות הש"ס במהדורה דיגטלית. יש לשלוח אימייל למערכת הממוחשבת, ולכתוב את שם המסכת בשורת הנושא, המערכת תשלח באופן אוטומטי הודעה חוזרת בצירוף המסכת הנבחרת. הספרים מעוטרים בהסכמותיהם של גדולי ומאורי הדור שליט"א

כתובת המייל של המערכת הממוחשבת:

LEMASKANA1@GMAIL.COM

לכל הערה על עניני הספר, וכן לתרומות והנצחות לחלוקת הספרים, יש לפנות לדואר אלקטרוני: 7691265@gmail.com

או בטלפון 052-7691265

לקבלת חוברות וספרים מודפסים באזור המרכז נא

להתקשר 058-3212115

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ב"ה

דברים אחדים

סיון תשפ"ה

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. ברוב רחמי ה' אנו זוכים להגיש ללומדים את הקונטרס 'עבודה זרה למסקנא' ובו נדפסו הסיכומים של 'למסקנא' לדפים הנלמדים בסדר הדף היומי בימים אלו. הקונטרס מופץ חנם לזיכוי הרבים, לכל החפץ להתענג בחזרת לימודו ולחדד את התלמוד בזכרונו.

סדרת הספרים של 'למסקנא' על התלמוד, כשמו כן הוא, אשר בו יעלו הדינים העולים מן הסוגיא למסקנא, ולא סיכום הסוגיא עצמה, כגון השקלא וטריא, הקושיות והתירוצים, הראיות והלימודים, וכל הדומה, אלא עיקרי הדינים, היסודות, והטעמים. למעט במקומות מועטים, כאשר אינו מבורר דיו מדברי הגמרא ורש"י העולה לדינא, כגון שנאמרו תירוצים שונים ליישב דברי ברייתא או המשנה, או מאמרו של אמורא פלוני, ואינו מבורר בסוגיא מה יהא לדינא, או שיתכן ששני המהלכים הם לדינא, ולכן במקומות אלו ודומיהם הוזכרו בקצרה את המהלכים השונים שיש בסוגיא. וכמו כן יסודות כלליות שנזכרו בסוגיא, או דברי אגדות ודרשות בכתובים, וכדומה, שאינם נוגעים לדינא ממש, כתבנו את עיקרי הדברים המבוארים בגמרא, לפי המהלכים שהוזכרו בסוגיא, ועל פי דרכו של רש"י ז"ל.

הלימוד והשינון בסיכומי 'למסקנא' לאחר לימוד הדף, יש בהם תועלת גדול ללומד לחדד במוחו ולשמר בזכרונו את עיקרי הדברים באופן נפלא, כאשר בכל דף ישנם כמה נקודות עיקריות שעולים למסקנא, והוא ערוך וכתוב בטוב טעם ובלשון קל וצח, ובזה יוכל הלומד להעמיק בזכרונו את יסודות הש"ס, למען יעמדו בלבו ובמוחו ימים רבים.

וברור ופשוט שלא נכתבו הדינים לענין הלכה, ולפי שהדינים הם לפי דרכו של רש"י ז"ל, ובהרבה מקומות פירשו התוס' או שאר ראשונים מהלכים אחרים, ולשיטתם ישתנה הדין לגמרי, וברוב מקומות הלכה כדבריהם. זאת ועוד, כי רבו הפרטים בכל דין, שרובם לא הוזכרו בגמרא, אלא בראשונים ופוסקים, ואין לפנינו אלא תמצית קצר בכללות מהעולה לדינא לפי מהלכו של רש"י ז"ל. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו שלא ניכשל בדבר הלכה.

מערכת 'למסקנא'

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

דברים אחרים לסיכומי 'אגרות'

הדפים הראשונים של מסכתא זו מלאים ב'אגרות', והקושי בעריכת סיכומים בהם ידוע, הגמרות מלאים בסיפורים ודרשות, וקשה להציג את עיקרי הדברים בצורת 'סיכום', מצד אחד אי אפשר להאריך את היריעה בהבאת כל הפרטים, ומצד שני לא רצינו לפספס את היסודות החשובים. עמלנו להוציא מהגמרא את עיקרי הדברים ולנסחם בצורה תמציתית וברורה, אך עדיין יתכן שהארכנו במקום שצריך לקצר, או שפספסנו דברים חשובים. ולכן נשמח מאד לקבל הערות והארות, כדי שנוכל לעתיד לשפר את הסיכומים בצורה מושלמת.

דף ב' - ג.

א. לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים, אסור לשאת ולתת עמהם, להשאילם ולשאול מהם, להלוותם וללוות מהם, לפרוע להם חוב. לרבי יהודה מותר להיפרע מהם חוב, לפי שמיצר הוא לו. ולת"ק אסור גם להיפרע מהם, שאע"פ שהוא מיצר עכשיו, שמח הוא לאחר זמן.

ב. יש שונים 'אידיהן' מלשון 'כי קרוב יום אידם'. ויש שונים 'עידיהן' מלשון הכתוב 'יוצרי פסל כולם תהוה וחמודיהם בל יועילו ועידיהם המה', כלומר שהעבודה זרה תבוא ותעיד על עובדיה לחיבתם.

ג. כל מצוות שישראל עושים בעולם הזה באות ומעידות להם לעולם הבא, שנאמר 'יתנו

עידיהם ויצדקו' אלו ישראל, 'ישמעו ויאמרו אמת' אלו עובדי כוכבים, שיאמרו דין הוא שראויים ישראל להצטדק.

ד. כשמלך וציבור עומדים ליכנס לפני הקב"ה לדין, מלך נכנס תחילה, שאין דרך ארץ שימתין המלך מבחוץ, או כדי שלא ירבה חרון אף של הקב"ה מפני פשעי צבור, ויפרע מן המלך כל סורחנו מפני החרון.

ה. לעתיד לבוא הקב"ה מניח ספר תורה בחיקו, ואומר למי שעסק בה יבוא ויטול שכרו, ומתקבצים עובדי כוכבים בערבוביא, ואומר להם הקב"ה תכנס כל אומה וסופריה ולא בערבוביא, כדי שישמעו.

ו. מלכות רומי שהיא חשובה נכנסת תחלה, ואומר להם הקב"ה במה עסקתם? והם

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

משיבים הרבה שווקים ומרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, והכל בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. ומשיב להם הכל עשיתם לצורך עצמכם, כסף וזהב שלי הוא, כלום יש בכם מגיד בתורה, ויוצאים בפחי נפש.

אחריה נכנסת מלכות פרס, שהיא אחר רומי בחשיבות, אומר להם הקב"ה במה עסקתם? והם משיבים הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. ומשיב להם הקב"ה הכל עשיתם לצורך עצמכם, מלחמות אני עשיתי, כלום יש בכם מגיד בתורה, ויוצאים בפחי נפש. וכן לכל אומה, ולא מנו רק פרס ורומי שמלכותם נמשכת עד ביאת המשיח.

אומרים לפניו כלום כפית עלינו הר כגיגית כמו לישראל. והקב"ה משיב להם שבע מצות שקיבלתם קיימתם? והם משיבים ישראל שקבלוה היכן קיימוה? ומועיד הקב"ה שקיימוה, והם אומרים אין אב מעיד על בנו, ומשיב להם שמים וארץ יעידו, אומרים לו נוגעים בעדותם הם, שתלויים בתורה של ישראל.

ומשיב הקב"ה מכם יבואו ויעידו בישראל שקיימו כל התורה, נמרוד יעיד באברהם שלא עבד ע"ז, לבן יעיד ביעקב שלא נחשד על גזל, אשת פוטיפר תעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה, נבוכדנצר יעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם, דריוש יעיד בדניאל שלא ביטל תפלה, בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואלפיז התימני יעידו בישראל

שקיימו כל התורה. ויבקשו לקיים מצוה, ואע"פ שלא טרחו מערב שבת הקב"ה לא בא בטרונא ונותן להם מצוה קלה וסוכה שמה, שאין בה חסרון כיס, וכל אחד עושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד מבעט בסוכתו ויוצא. (וגם אצל ישראל נמשכת חפעמים תקופת תמוז עד החג, ואע"פ שמצטער פטור מן הסוכה, לא היה להם לבעט). מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן. ואין שחוק לפני הקב"ה על בריותיו אלא אותו היום בלבד.

ו. קודם מתן תורה, החזיר הקב"ה את התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה, שנאמר 'ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, ועוד נאמר 'אלוק מתימן יבוא'.

ז. במתן תורה, כפה הקב"ה על ישראל הר כגיגית, אמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, שנאמר 'ויתיצבו בתחתית ההר'.

ח. ראה הקב"ה שבע מצות שקיבלו בני נח ולא קיימו, עמד והתיר להם, ולא פטרם מלקיים שאין חוטא נשכר, אלא שאם מקיימים יקבלו שכר רק כמצווה ואינו עושה ולא כמצווה ועושה.

ט. אפילו עובד כוכבים שעוסק בתורה הוא ככהן גדול, שנאמר 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', כהנים לויים וישראלים לא נאמר אלא האדם, אבל אינו מקבל שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה.

י. גדול המצווה ועושה, יותר ממי שאינו מצווה ועושה.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

שעושה ביום, וי"א שרוכב על כרוב קל שלו ושט בשמונה עשרה אלף עולמות. ויש אומרים שיושב ושומע שירה מפי חיות.

ג. כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילים אותו גחלי רתמים.

ד. כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום. וי"א שכל העוסק בתורה בעולם הזה שדומה ללילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא הדומה ליום.

ה. בני אדם נמשלו לדגים. והטעם: (א) י"א כשם שדגים כשעולים ליבשה מיד מתים, כך בני אדם כשפורשים מדברי תורה ומן המצוות מיד מתים. (ב) י"א כשם שדגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים, כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים. י"א בעולם הזה, שהכל בידי שמים חוץ מצנים ופחים. וי"א לעולם הבא, שאין גיהנום לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר, רשעים נידונים בה, וצדיקים מתרפאים בה ומתעדנים בה. (ג) י"א כדגי הים שכל הגדול מחבירו בולע את חבירו, כך בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, ולפיכך צריך להתפלל בשלומה של מלכות.

דף ד'

א. על שעת מלחמה נאמר 'גדול אדונינו ורב כח', ו'ימינך ה' נאדרי בכח'. אבל על שעת הדין נאמר 'שד' לא מצאנוהו שגיא כח', שאם ישגיא כחו יתחייבו כולם כלייה ח"ו.

ב. על בני ישראל אומר הקב"ה 'חימה אין לי'.

יא. התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר אם ישראל מקבלים את תורת מוטב, ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, ומשום כך נאמר בסוף מעשה בראשית 'יום השישי' (בה"א מיותר), לרמז על יום השישי בסיון שעתידים ישראל לקבל את התורה.

דף ג' ע"ב

א. אין מקבלים גרים לימות המשיח, שאין באים אלא משום גדולתם של ישראל. כיצא בו לא קבלו גרים בימי דוד ובימי שלמה. ולעתיד לבוא באים עובדי כוכבים ונעשים מאליהם גרים גרורים, ומניחים תפילין בראשיהם ובזרועותיהם, ציצית בבגדיהם ומזוזה בפתחיהם, כיון שרואים גוג ומגוג שבאים להילחם על ה' ועל משיחו, כל אחד מנתק מצותו והולך, והקב"ה יושב ומשחק. וי"א שאין להקב"ה שחוק על בריותיו אלא אותו היום בלבד.

ב. שלש שעות ראשונות ביום, הקב"ה יושב ועוסק בתורה. שניות יושב ודן את כל העולם כולו. (וי"א להיפך, שבראשונות הוא דן את העולם. להלן ד:). כיון שרואה שנתחייב עולם כליה, עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים. שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כינים. רביעיות יושב ומשחק עם ליתן. ומיום שחרב בית המקדש אין שחוק להקב"ה, וברביעיות יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה. וקודם החורבן היה מט"ט מלמד, וי"א שהקב"ה היה עושה שניהם.

ובשעות של לילה, י"א שעושה מעין מה

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

בצדיק גמור, אבל על צדיק שאינו גמור נאמר 'והכרתי ממך צדיק ורשע'. וכן צדיקים שיש בידם למחות באחרים ולא מיחו, הרי הם כצדיקים שאינם גמורים.

ז. על היחיד נאמר 'לפני זעמו מי יעמוד', אבל על ציבור נאמר 'א-ל זועם בכל יום, ואע"פ כן אנו קיימים.

ח. הקב"ה זועם בכל יום. וכמה זעמו? רגע. שנאמר 'כי רגע באפו', ונאמר 'חבי כמעט רגע עד יעבור זעם'. וכמה הוא רגע? אחת מחמש ריבוא ושלוש אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה. וי"א רגע כמימריה.

ומתי זועם? בשלש שעות ראשונות בזמן שכרובולת התרנגולת מתלבנת ואין בה חוטים אדומים. וי"א בשעה שהמלכים מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחווים לחמה.

ואין כל בריה יכולה לכון אותה שעה חוץ מבלעם שנאמר בו 'וידע דעת עליון', ובימים שרצה לקלל את ישראל לא כעס הקב"ה, ועל זה אמר 'מה אקוב לא קבה א"ל מה אזעום לא זעם ה', שאם היה ה' כועס לא נשתייר ח"ו שריד ופליט.

ט. אין ראוי לצדיק לקלל בריות שמצערות אותו, רבי יהושע בן לוי לא עלה בידו לכוין שעת זעמו של הקב"ה כדי לקלל בה מין שהיה מצער.

י. לא יתפלל אדם ביחידות תפילת מוסף ביום ראשון של ראש השנה בשלש שעות ראשונות שביום, שהקב"ה פוקד דינו ושמא יעיינו במעשיו וידחוהו. אבל בציבור מותר, שזכותם

אבל על עובדי כוכבים נאמר 'נוקם ה' ובעל חימה'. וי"א ששני הכתובים מדברים על ישראל, שאע"פ שבעל חימה אני, אין לי חימה שכבר נשבעתי מקצוף עליך, ומי יתנני שלא נשבעתי וגו'.

ג. אין הקדוש ברוך הוא בא בטרונא אפילו עם הגויים (ראה לעיל דף ב'), שנאמר 'והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים', אמר הקדוש ברוך הוא אבקש בספר זכרון מעשיהם, אם יש להם זכות אפדם, ואם לאו אשמידם.

ד. אין הקב"ה דן את ישראל בדקדוק כמו שהוא דן את עובדי כוכבים, אלא נפרע מהן כפייד של תרנגולת, כלומר מעט מעט בהסתר פנים לפדותם מעונותיהם כדי שיזכו לעולם הבא. ויש דורשים שאפילו אין ישראל עושים מצוה כי אם מעט כפייד של תרנגולת שמנקרין באשפה, הקב"ה מצרפן לחשבון גדול. ויש דורשים בשכר שמשוועים לפניו מושיע אותם.

ה. רבי אבהו פירש לשון הכתוב 'רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם' דרך משל, לאדם שנושה ממון מאוהבו ומשונאו, אוהבו נפרע ממנו מעט מעט, שונאו נפרע ממנו בבת אחת, כך ישראל נפרע מהן הקב"ה את כל עונותיהם בעולם הזה כדי שיזכו ליום הדין, אבל מעובדי כוכבים אינו נפרע כלל כדי לטרדן מעולם הבא.

ו. אברהם אמר להקב"ה 'חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע'. ודוקא

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

לבעלי תשובה, שאם יאמר החוטא לא אשוב
שלא יקבלני, אומרים לו צא ולמד ממעשה
העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה.

וכן דוד לא היה ראוי למעשה בת שבע, שנאמר
'ולבי חלל בקרבי', שלא היה יצר הרע שולט
בו, אלא גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה
לשבים, שאם חטא יחיד, אע"פ שאין כח
בזכותו כמו הרבים, אומרים לו לך אצל יחיד,
שדוד עשה תשובה ונתכפר לו. ואם חטאו
ציבור, אע"פ שחטא שלהם מפורסם, אומרים
להם לכו אצל ציבור שעברו על העגל ועשו
תשובה.

ולפיכך נאמר אצל דוד 'נאום הגבר הוקם עול',
שהקים עולה של תשובה.

ב. כל העושה מצוה אחת בעולם הזה,
מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא, שנאמר
'והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך'. וכל
העובר עבירה אחת, מלפפתו (מעטפת אותו)
ומוליכתו ליום הדין, שנאמר 'ילפתו ארחות
דרכם'. וי"א שקשורה בו ככלב, שנאמר 'ולא
שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה', לשכב
אצלה בעולם הזה להיות עמה בעולם הבא.

ג. לשיטת רבי יוסי לא קיבלו ישראל את
התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט
בהן, ואילו לא היה חוטאים בעגל, היו חיים
לעולם. וכן דעת ריש לקיש שרצה להחזיק
טובה לאבותינו שחטאו, שאם לא היו חוטאים
היו חיים לעולם, ואנו כאילו לא באנו לעולם,
שכל זמן שהם קיימים אין אנו חשובים לכלום.
ולשיטת התנא בברייתא לא נתבטל מלאך
המות, שכבר נגזרה גזרה, ולא קיבלו את

של ציבור מרובה. ותפילת שחרית מותר גם
ביחיד, שבכל המקומות מתפללים הציבור
שחרית באותן שעות, אבל מוסף שזמנה כל
היום, יש מתפללים בבוקר ויש מאחרים.

יא. י"א שבשלש ראשונות הקב"ה דן את
העולם ובשניות עוסק בתורה, ומשום כך
חוששין בראשונות. וי"א שבשלש ראשונות
הקב"ה עוסק בתורה ובשניות דן את העולם,
וחוששין בשעות שעוסק בתורה לפי שנאמר
בה 'אמת', ואין הקב"ה עושה לפניו משורת
הדין. אבל ב'דין' שלא נאמר אמת, הקב"ה
עושה לפניו משורת הדין.

יב. ממה שנאמר 'אשר אנכי מצוך היום
לעשותם', דרשו 'היום לעשותם' ולא למחר
לעשותם, שאין קיום מצוות בעולם הבא.
'היום לעשותם' ולא היום ליטול שכרם, שאין
מתן שכרם של מצוות בעולם הזה.

יג. כל מצות ישראל עושים בעולם הזה,
באות ומעידות אותם לעולם הבא, וטורפות
לעובדי כוכבים על פניהם, שנאמר 'ושמרתם
ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני
העמים', נגד העמים לא נאמר אלא לעיני
העמים.

דף ה'

א. לא היו ישראל ראויים לעשות את העגל,
שגיבורים ושלטים ביצרם היו, ולא היה ראוי
שיתגבר יצרם עליהם, שנאמר 'מי יתן והיה
לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים', הרי
שגיבורים ואמיצי לב ביראתם היו, אלא גזירת
מלך היתה לשלוט בהם, כדי ליתן פתחון פה

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ט. אשריהם ישראל, בזמן שעוסקים בתורה ובגמילות חסדים, יצרם מסור בידם, ואין מסורים ביד יצרם, שנאמר 'אשריכם זורעי על כל מים', אין זריעה אלא צדקה, שנאמר 'זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד', ואין מים אלא תורה, שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים'.

י. לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי.

יא. בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיע ללוקח אמה מכרתי לשחוט, או בתה מכרתי לשחוט, שבימים אלו בני אדם צריכים לבשר ואנו מחזיקים שכל הקונה בהמה שוחטה באותו יום, ולפיכך צריך לימור לו שמכר את אמה לשחוט, ולא ישחט היום את הבת שמוכר לו משום אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, והשוחט האחרון חייב.

ואלו הן: ערב יום טוב האחרון של חג, ערב יו"ט הראשון של פסח, ערב עצרת, וערב ראש השנה. ולרבי יוסי הגלילי גם ערב יום כיפור בגליל.

יב. אבל הקונה בימים הקודמים לימים אלו אין צריך להודיעו, שמאחר שאין צריכים אותו אלא לאכילה, אין קונים אלא באותו היום. אבל ביום אידם של גויים, אסרו חכמים לשאת ולתת שלשה ימים קודם, לפי שקונים בהמה להקריב לע"ז, ומחזירים אחריה שלשה ימים קודם כדי לבדוקה אם אין בה מחוסר אבר. ולא אסרו שלשים יום קודם (כדין ששואלים בהלכות פסח שלשים יום), שרק מחוסר אבר פוסל בהם (להקריב לגבוה, והיו נוהגים להקריב לע"ז כמו קרבנות שהקריבו אבותיהם

התורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר 'למען ייטב להם ולבניהם עד עולם'.

ד. הקב"ה הראה לאדם הראשון דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו, דור דור ופרנסיו, שנאמר 'זה ספר תולדות אדם'. וכיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא, שמח בתורתו ונתעצב במיתתו, אמר 'ולי מה יקרו רעיק א-ל'.

ה. אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, שאוצר יש ושמו 'גוף', ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להיוולד וניתנו שם.

ו. הקב"ה התנה עם מעשה בראשית, שאם מקבלים ישראל את התורה מוטב, ואם לאו יחזירו לתוהו ובוהו, ועל זה נאמר 'ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי'.

ז. ארבעה חשובים כמתים: א) עני, שנאמר 'כי מתו כל האנשים' והם דתן ואבירם, ולא מתו אלא ירדו מנכסיהם. ב) סומא, שנאמר 'במחשכים הושיבני כמתי עולם'. ג) מצורע, שנאמר 'אל נא תהי כמת'. ד) מי שאין לו בנים, שנאמר 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי'.

ח. כשאמר הקב"ה 'מי יתן והיה לבבם זה להם', אמר משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה (שכפו טובה במון וקראוהו לחם הקלוקל, בני אדם הראשון שאמר 'האשה אשר נתתה עמדי'), היה להם לומר תן אותה. וגם משה לא רמזה לישראל אלא לאחר ארבעים שנה, שנאמר 'ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה' ולא נתן ה' לכם לב, שאין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

לשמים), אבל בישראל פוסל גם 'דוקין שבעין' לפיכך צריך לבררו שלשים יום.

דף ו'

א. אסור לבני נח להקריב לגבוה מחוסר אבר, שנאמר 'ומכל החי מכל בשר שנים מכל', אמרה תורה הבא בהמה שראשי אברים שלה חיים. וכן לא יקריבו טריפה, שנאמר אצל נח 'אתך' שיהיו דומין לך, ונח לא היה טריפה, שלא יתכן שהקב"ה ציווה שיביא רק טריפה הדומה לו ולא שלם.

ב. חיות שהביא נח לתיבה לא היו טריפות, שנאמר 'אתך', שיהיו עמו י"ב חדשים, וטריפה אפשר שתמות. ולא סריס וזקן שאין יולדים, שנאמר 'לחיות זרע'.

ג. לתנא קמא אסור לשאת ולתת עם הגויים שלשה ימים לפני אידיהם בנוסף ליום האיד עצמו. אבל בימים שלאחר אידיהם, מותר.

ורבי ישמעאל הוסיף לאיסור עוד שלשה ימים לאחר יום האיד. ולשיטתו, אסור לעולם לשאת ולתת עמהם מחמת יום ראשון שהוא יום אידם, חמישי שישי ושבת משום שלשה ימים שלפניהם, שני שלישי ורביעי משום שלשה שלאחריהם.

ד. ואלו הן אידיהם של עובדי כוכבים: קלנדא, והוא כל שמונה ימים שלאחר התקופה. סטרוניא, והוא כל שמונה ימים שלפני התקופה. וקרטסים.

ה. בגמרא נסתפקו אם האיסור לשאת ולתת עם הגויים לפני אידיהם, הוא משום הרווחה, שהולך ומודה לע"ז שלו (והישראל עובר

משום 'לא ישמע על פיר'), או משום 'לפני עור', שמוכר לו בהמה ומקריבה לע"ז, ובני נח נצטוו על ע"ז. ונפקא מינה אם יש לגוי בהמה משלו, לצד שהאיסור הוא משום 'לפני עור', כיון שיש לו כבר אינו עובר על לפני עור, ולצד שהאיסור הוא משום הרווחה אסור.

ו. המושיט כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח, אם שניהם עומדים משני צדי הנהר והלה אינו יכול ליטלו מעצמו, עובר משום לפני עור, ואם יכול ליטלו מעצמו אינו עובר.

ז. מי שנשא ונתן עם הגוי ביום אידיהם, אסור לו ליהנות מאותה סחורה. נשא ונתן עמו בשלשה ימים שלפני אידיהם, לרבי יוחנן אסור לו ליהנות, ולריש לקיש מותר.

ח. לא אסרו לשאת ולתת עם הגויים לפני אידיהם אלא בדבר המתקיים עד יום אידיהם, שהוא ראוי לו ביום אידו וילך ויודה לע"ז, אבל בדבר שאינו מתקיים עד יום אידיהם, כגון ירק וכיוצא בו, מותר. ודוקא למכור להם, אבל לקנות מהם אסור גם דבר שאינו מתקיים, כי אדרבא, מתאוה הוא למכרו והרווחה היא לו.

ט. גוי ששלח ביום אידו דורון לישראל, ואם לא יקבלו ממנו יש חשש של 'איבה', יקבל ממנו ויזרקנו בפניו כלאחר יד למקום האבד, שלא יבין שמדעת השליכו ולא יהיה לו איבה, ולא ישמח ביום אידו כיון שראה שאבד ממנו.

י. בשלשה ימים שלפני אידיהם אסרו להשאיל לגויים ולשאול מהם, להלוותם וללוות מהן, לפרוע להם ולהיפרע מהם. לאבוי עיקר האיסור הוא להשאילם, שהוא מהנהו, אבל לשאול מהם אינה אלא גזירה שמא יבוא גם

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

לשיטת רבי מאיר, הצָבֵעַ נקרא גזלן וקנה את הצמר בשינוי, אע"פ שהוא מעולה עכשיו בדמים, ואין מחזיר לו אלא דמי צמר לבן כבתחילה.

ולשיטת רבי יהודה יד הצָבֵעַ על התחתונה, כדי שלא ישתכר בשינוי, ולפיכך אם השבח שהשביח הצמר הוא יותר ממה שהוציא, נותן לו בעל הצמר את דמי הוצאות של צבע עצים ושכר פעולה כשכיר יום, ולא שכר שלם כמו שהתנה עמו, ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח. והלכה כרבי יהודה.

ב. במסכתא אחת, יש סדר למשנה, ולפיכך אם מצאנו מחלוקת ואחר כך סתם באותה מסכתא, הלכה כסתם. אבל בשתי מסכתות אין סדר למשנה, ולפיכך אם יש מחלוקת במסכתא אחת וסתם במסכתא שלאחריה, אין הכרח שהלכה כסתם, כי אפשר שמשנה אחרונה נשנית בבית המדרש ראשונה.

לרב יוסף כל שלש בבות של נזיקין (מסכת בבא קמא בבא מציעא ובבא בתרא) מסכתא אחת הן ויש בה סדר, ולפיכך כשיש מחלוקת בבבא קמא וסתם בבבא מציעא, הלכה כסתם.

ג. לתנא קמא לא יאמר אדם לחבירו בשבת הנראה שתעמוד עמי לערב, כלומר לעשות עמי במלאכתי בערב. ולרבי יהושע בן קרחה מותר, והלכה כדבריו.

ד. השואל לחכם וטימא, לא ישאל לחכם אחר ויטהר. וכן אם שאל לחכם ואסר, לא ישאל לחכם ויתיר. היו שני חכמים, אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר, אם היה

להשאיל. וכן ללוות מהם היא גזירה שמא יבוא להלוותם, ועל להיפרע גזרו שמא יפרע. ולרבי אסור לשאול וללוות ולפרוע מהם מעיקר הדין, שבכולן הגוי שמח כשישראל צריך לו, וחוששים שיודה לע"ז על כך.

יא. לרבי יהודה מותר להיפרע מן הגוי בימים שלפני אידיהם, לפי שמיצר הוא לו, ואע"פ שהוא שמח לאחר זמן, לא חשש רבי יהודה בשמחה שלאחר זמן, ולרבינא סובר רבי יהודה שאין לגוי שמחה בפרעון חוב גם לאחר זמן.

יב. לרבי יהושע בן קרחה לא אסרו להיפרע מן הגוי לפני אידיהם אלא במלוה בשטר, שהגוי ירא מן השטר שיש ביד הישראל, ויפרע לאחר זמן. אבל אם יש לו מלוה על פה, מותר להיפרע מהם מפני שהוא כמציל מידם. ולחכמים אסור גם במלוה על פה. והלכה כרבי יהושע בן קרחה אע"פ שהוא יחיד כנגד רבים.

יג. לא תתן אשה סיד על פניה במועד, שניווול הוא לה, ואע"פ שכשנוטלתו היא מאדימה ומצהיל פניה, מאחר שהנאה זו אינה אלא עד לאחר המועד, ובתוך המועד אין לה אלא ניוול, אסור. ואם יכולה לקפלו בתוך המועד ויהיה לה הנאה במועד, מותר. וגם לסובר בדעת רבי יהודה שאין חוששין על שמחה שלאחר זמן בדבר שהוא מיצר עכשיו, במועד התירו כל דבר שהוא מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן בתוך המועד, כגון שחיטה ותיקון סעודה.

דף ז'

א. הנותן צמר לצָבֵעַ, והתנה עמו שיצבע לו אדום וצבעו שחור, או שחור וצבעו אדום,

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

א) לתנא קמא אסרו שלשה ימים חוץ מיום האיד עצמו, ולחכמים אסרו שלשה ימים עם יום האיד, כלומר שני ימים לפניו, ויום האיד עצמו.

ב) אם עבר ונשא ונתן עם הגוי, לתנא קמא מותר לו ליהנות מאותה סחורה, ולחכמים אסור.

ג) לתנא קמא, לא אסרו בגולה אלא יום אידם, לפי שאין אדוקים כל כך בע"ז, ועוד שידם תקיפה ואנו יראים מהם. ולחכמים גם בגולה אסרו בימים שלפניהם.

ד) לתנא קמא אסרו שלשה ימים לפני אידיהם, ולחכמים לא אסרו אלא יום אחד לפני אידיהם, וכשיטת 'נחום המדי'.

ה) אין מוכרים בהמה גסה לעובדי כוכבים. בן בתירא מתיר בסוס בין זכר ובין נקיבה, לפי שמלאכתו לרכוב אדם עליו, ואין במלאכה זו חיוב חטאת בשבת אלא שבות. ולחכמים אסור גם בסוס (טעמם יתבאר להלן טז).

ו) לנחום המדי מוכרים להם סוס זכר וזקן במלחמה, שאינו אלא לקלקל ו'מלתא דלא שכיחא' הוא, ולא יבוא ללמוד ממנה למכור בהמה אחרת. ולחכמים אסור, ועל דברי נחום המדי אמרו: ישתקע דברי נחום המדי ולא יאמר.

ז) ירק של תבלין הנקרא 'שֶׁבֶת', לרבי אליעזר, הגדל בגינה חייב במעשר בין אם לקטו כשהוא ירק, ובין אם לקטו כשהוא זירין, ובין שהניחו עד שצמחו גרעיני זרע שלו בתוכו והוקשו וחבטו, שדרכו לאכלו בין כשהוא זרע ובין

אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו. ואם לאו, לתנא קמא הלך אחר המחמיר, ולרבי יהושע בן קרחה בשל תורה הלך אחר המחמיר, ובשל סופרים הלך אחר המיקל. והלכה כדבריו.

ה. גזלנים ועמי הארץ שחזרו בהם, נחלקו תנאים בדיניהם:

א) לרבי מאיר אין מקבלים אותם להחזיקם בתורת חברות ולסמוך עליהם עולמית.

ב) לרבי יהודה ללשון ראשון, אם חזרו בסתר אין מקבלים אותם, ואם חזרו בפרהסיא מקבלים אותם. וללשון שני, אם העבירות שעשו עד הנה עשו בסתר מקבלים אותם, ואם עשו בפרהסיא אין מקבלים אותם, שמאחר שפקרו כל כך, שוב אין נותנים לבם לשוב בתשובה שלימה.

ג) לרבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה, בכל אופן מקבלים אותם, שנאמר 'שובו בנים שובבים'. והלכה כדבריהם.

ו. לרבי ישמעאל אסור לשאת ולתת עם הגויים בשלשה ימים לפני אידיהם ובשלשה ימים לאחריהם. ולשיטתו אסור לשאת ולתת עמהם בכל ימות השבוע מחמת אידם שיש ביום ראשון (עיין לעיל ו). ולחכמים לא אסרו אלא לפני אידיהם ולא לאחריהם.

ז. בגמרא נאמרו כמה דרכים במה נחלקו תנא קמא (בראש הפרק) האוסר משא ומתן עם הגויים שלשה ימים לפני אידיהם (ואינו אוסר לאחריהם), עם חכמים במשנתנו שגם סוברים כן:

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ב. ולאחר תפלתו, יכול לומר גם כסדר יום הכיפורים.

ג. אלו אידיהם של עובדי כוכבים שאסורים במשא ומתן: א) קלנדא, והוא שמונה ימים לאחר התקופה. ב) סטרנורא, והוא שמונה ימים קודם התקופה. ג) קרטיסים, והוא יום שתפסה בו רומי מלכות. ושתי תפסות תפסו, אחת בימי מלכת אלכסנדריא, ואחת בימי יוונים, ושתיים בכלל האיסור. ד) יום גנוסיא של מלכיהם, והוא יום שמעמידים בו את מלכם. ה) יום הלידה של מלכם.

ד. יום המיתה של מלכם, לרבי מאיר אסור, ולחכמים כל מיתה שיש בה שריפה, ששרפו על המלך את כלי תשמישו כדרך המלכים, יש בה עבודת כוכבים ואסורה, ושאינן בה שריפה, אין בה עבודת כוכבים ומותרת.

ה. אבל יום תגלחת זקנו, שאינו קבוע לרבים, אלא כל אחד כשמגלח עושה יום איד, ויום תגלחת בלוריתו, כשמספר פעמים הרבה מניח בלורית מאחוריו ומגלחה משנה לשנה, ויום שמגלחה עושה יום איד, ויום שעלה בו מן הים שמקריב זבחים לע"ז על שניצל, ויום שיצא מבית האסורין, ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו, אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו, ואותו האיש בלבד.

ו. כשראה אדם הראשון מתשרי ועד טבת שהיום מתמעט והולך, אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשון בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב שמונה ימים בתענית ובתפלה, כיון שראה תקופת טבת וראה יום

כשהוא ירק ובין כשהוא זירין. והגדל בשדות, אינו חייב במעשר אלא כשהוא זרע כעין חרדל, שאז דרכו לאכלו. ולנחום המדי גם הגדל בשדות מתעשר זרע וירק וזירין. ולחכמים נשתקע הדבר ולא נאמר.

י. לרבי יהושע יתפלל אדם י"ח ואח"כ ישאל צרכיו, שנאמר 'אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד'. ולמדנו ממשו רבינו שסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, שנאמר 'ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך וגו' ואח"כ ביקש 'אעברה נא ואראה את הארץ הטובה', ומטעם זה אין בשלש ברכות ראשונות אלא שבח ואח"כ בשאר ברכות יש דברי תחינה ותפילה.

ולרבי אליעזר שואל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל י"ח, שנאמר 'תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו'. ואין למדים ממשו שסידר שבחו של הקב"ה ואח"כ התפלל, שגדולת מעשיו וחכמתו רבה, ונאה לו לשבח ולהעדיף בשבחו של הקב"ה, אבל אצל אדם אחר הדבר נראה כיוהרא.

ולחכמים שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. וזו היא שיטת נחום המדי. וכן הלכה.

דף ח'

א. אף על פי שאמרו שאדם שואל צרכיו בשומע תפלה, אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה, אומר. כגון, אם יש לו חולה בתוך ביתו, אומר בברכת חולים. אם צריך לפרנסה, אומר בברכת השנים.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

לבנו, וזימן את כל היהודים שבעירו, אע"פ שהם אוכלים ושותים משלהם, ושמש שלהן עומד לפניהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר 'וקרא לך ואכלת מזבח', משעת קריאה.

ולפיכך, כל שלשים יום, בין אם אמר לו הגוי שהמשתה הוא מחמת נישואין, ובין אם לא אמר לו, אסור. וגם קודם נישואין, מזמן שמטילים שעורים לעריבות לעשות שחר לסעודה, אסור. ומשלשים יום ועד י"ב חודש, אם אמר לו שהוא מחמת נישואין אסור, ואם לאו מותר. ולאחר מכן גם אם פירש לו מותר. ואם אדם חשוב הוא, שהגוי שמח ממנו מאד, אסור.

י. שתי תפיסות של מלכות תפסה רומי, אחת בימי קלפטרא מלכת אלכסנדריא, שנלחמו עמה רומיים ונצחוה, ואחת בימי יוונים, שלא יכלו להם ל"ב שנים עד ששיתפו את ישראל עמם ונצחום בדין. ועשרים ושש שנים עמדו הרומאים בנאמנותם עם שותפות שעשו עם ישראל, שדרשו את הפסוק 'נסעה ונלכה ואלכה לנגדך', כלומר שיעקב ועשו שוים בגדולה. ומכאן ואילך נשתעבדו בהם, שדרשו 'יעבור נא אדוני לפני עבדו', ומשמע שהוא יהיה שר וילך מלפניו.

יא. מאה ושמונים שנה קודם שנחרב הבית פשטה מלכות רומי הרשעה על ישראל. ולפי החשבון מלכו מאתיים ושש שנים, אלא שכ"ו שנים ראשונים עמדו בנאמנותם לישראל, וק"פ שנים נשתעבדו בהם.

שמונים שנה קודם שנחרב הבית גזרו טומאה

שמאריך והולך, אמר מנהגו של עולם הוא, הלך ועשה שמונה ימים טובים, ולשנה האחרת עשה ימים טובים גם לשמונה ימים שלפני התקופה, הוא קבעם לשם שמים, והגויים קבעו אותם לשם עבודה זרה. וגם להאומר שבניסן נברא העולם וכבר ראה שהימים מתקצרים לאחר תקופת תמוז, עדיין לא ראה ימים קטנים כל כך כמו שיש מתשרי ואילך.

ז. כששקעה חמה ביום שנברא אדם הראשון, אמר אי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה, וחוה בוכה כנגדו, כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא, עמד והקריב שור שקרניו קודמים לפרסותיו (שכל מעשה בראשית נבראו בקומתם, ושור נברא עם קרניו מגודלים, וכיון שיצא ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו). וי"א שהיה לאותו שור קרן אחת במצחו.

ח. רומי שעשתה 'קלנדא', שתיקנו יום להקריב זבחים, והעירות הסמוכות לה משתעבדות ליתן לה המס ולהביא להם כל צרכיהם, אבל הם אין עושים קלנדא, לרבי יהושע בן לוי אסור לשאת ולתת גם עם בני אותם עיירות, הואיל ומשועבדות לרומי, יש לומר שמה שהן קונים עכשיו יביאו אותם לבני רומי ויקריבו אותם. ולרבי יוחנן אין קלנדא אסורה אלא לעובדיה. וכן שיטת התנא במשנתנו שביום תגלחת ויום שעלה מן הים אין אסור אלא לאותו האיש ולא למשעבדיו.

ט. עובד כוכבים שעשה משתה של נישואין

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

של אותו מאה, לפי שיון נטלו מלכות לאחר ל"ד שנים מבנין הבית, ואין מונין אלא משש שנים שמלכו שפשטה מלכותם, נמצא שתחילת מניינם לסוף ארבעים לבניינו, והוא ש"פ שנים קודם החורבן, וכשהתחיל התנא למנות לחורבן ומנה כבר עשרים שנה, נשלם כלל הסופר להיות ארבע מאות, וכשהיה לסופר אחת בפרט היה לתנא עשרים ואחת. וסימן לדבר: זה לי עשרים שנה בביתך.

ואם טעה הסופר בפרט השנים של מלכות יון, ישאל את התנא המונה לחורבן הבית וימעט מהם עשרים שנה. וסימן לדבר הסופר מחסר (שהסופר מדקדק בתיבות לכתוב כמסורת) והתנא מוסיף (ששונה התוספתא).

ג. ששת אלפים שנה הם מנין שנות העולם, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, ושני אלפים ימות המשיח. מבריאת העולם עד שנאמר אצל אברהם אבינו 'ואת הנפש אשר עשו בחרן' עברו שני אלפים של תוהו. (מאדם עד לידת נח אלף ונ"ו שנים, מנח עד לידת שם תק"ב שנים, משם עד ארפכשד מאה שנה, מארפכשד עד לידת שלח ל"ה, משלח עד עבר שלשים, מעבר עד פלג ל"ד, מפלג עד רעו שלשים, מרעו לשרוג ל"ב שנים, משרוג לנחור שלשים, מנחור לתרח כ"ט, מתרח לאברהם שבעים, הרי אלף ותתקמ"ח, ועוד נ"ב שנים של אברהם שבזמן זה עשו את הנפש בחרן, הרי שני אלפים). ומתחילת שני אלפים עד סוף אלף הרביעי הם שני אלפים של תורה, ומתחילת אלף החמישי הם שני אלפים של משיח, ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו מהן.

על ארץ העמים ועל כלי זכוכית, ארבעים שנה קודם שנחרב הבית גלתה סנהדרין וישבה בחנות, שרבו הרוצחים ולא רצו לדון דיני נפשות, שאין דנין דיני נפשות אלא כשסנהדרין גדולה יושבים במקומם בלשכת הגזית, שנאמר 'מן המקום ההוא', מלמד שהמקום גורם.

יב. אלמלא רבי יהודה בן בבא בטלו דיני קנסות מישראל, שגזרה מלכות הרשעה גזרה שכל הסומך וכל הנסמך יהרג, ועיר שסומכין בה תחרב, ותחום שסומכין בו יעקר, וסמך חמשה זקנים בין אושא לשפרעם, עד שהכירו בהם האויבים ונעצו לגופו שלש מאות לולניאות של ברזל ועשו גופו ככברה.

דף ט'

א. מלכות פרס מלכה בתקופת בית שני שלשים וארבע שנה. לאחר מכן תפסו בני יון את המלוכה ומלכו ק"פ שנים. אחריהם מלכו בני חשמונאי ק"ג שנים, ולאחריהם מלך הורדוס ק"ג שנים. הרי לנו ארבע מאות ועשרים שנים שהיה בית שני בישובו, ולאחר מכן חרב הבית.

ב. תנא הבא לחשוב מנין השנים שלאחר חורבן הבית, ויודע כמה מאות שנים עברו מהחורבן, אבל אינו יודע את הפרט, כלומר כמה שנים באותו המאה, ישאל את הסופר המונה בשטרות את השנים לפי מלכות יון כמה שנים במלכות יון הוא עומד, ויוסיף על הפרט עשרים שנה, כגון אם הפרט של הסופר הוא ט"ו שנים, ידע שהוא עומד בל"ה שנים

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

דף א'

א. אין מונין בגולה את מנין השנים בשטרות אלא למלכי יוונים בלבד. ושש שנים מלכו היוונים בעילם, ולאחר מכן פשטה מלכותם בכל העולם. ומטעם זה מונים את מנין מלכותם לאחר שש שנים. ואם ראינו שטר שכתוב בו שש שנים יתירות, אין תולים שהוא שטר מאוחר, אלא תולים שהסופר מחשב מנין השנים מתחילת המלכות.

ב. שטרות שמונים בהם למלכי ישראל, מתחילים את השנה מניסן, ושטרות שמונים בהם למלכי עובדי כוכבים מונים מתשרי, שבאחד בניסן ראש השנה למלכי ישראל, ובאחד בתשרי ראש השנה למלכי עובדי כוכבים.

ג. יום גינוסאי של מלכיהם, והוא יום שמעמידים בו את מלכם, וכן יום שמעמידים את בן המלך בחיי אביו להחזיקו במלוכה, ויום הלידה של המלך, ויום הלידה של בנו, הם בכלל אידיהם שאסורים במשא ומתן בהם ובימים שלפניהם. ואע"פ שאין רומיים מעמידים מלך בן מלך, כשהאב מבקש רשות מן השרים להעמיד את בנו תחתיו מעמידים.

ד. רבי רמז לאנטונינוס על חשובי רומי שציערו אותו, שיהרגם אחד אחד, ולא יתגרה בכולם יחד. ולא אמר לו זאת בפירוש אפילו בלחש, משום 'עוף השמים יוליך את הקול'.

ה. אין משיבין על הקלקלה. אנטונינוס שלח את רבי חנינא בר חמא לקרוא לעבדו שהיה הרוג, ולא רצה להשיבו שהוא הרוג, וביקש רחמים וחייה.

ד. תנא שרוצה למנות את השנים שכבר יצאו משני אלפים של ימות המשיח, ויודע את המאות ולא את מנין הפרט, ישאל את הסופר המונה בשטרות למלכות יון, ויוסיף עליהם מ"ח שנים, שמנין התנא מתחיל קע"ב שנים לאחר החורבן ששלמו שני אלפים תורה, והסופר מתחיל ש"פ שנים קודם החורבן, נמצא שמנינו קודם לתנא תקנ"ב שנים. וסימן לדבר 'ארבעים ושמונה עיר'. ואם טעה הסופר, ישאל את התנא ויחסר ארבעים ושמונה, וסימן לדבר הסופר מחסר והתנא מוסיף.

ה. מי שאינו יודע באיזו שנה של שמיטה הוא עומד, יוסיף שנה אחת על השנים שמחורבן הבית (שהבית חרב בתשעה באב של שנה ראשונה, ומנין השנים התחיל משנה שניה לשמיטה, שרובה של שנה ראשונה היתה בזמן הבית), ויחלק את כל המאות לשתי יובלות של ארבעים ותשע שנים, ושנתיים הנותרות מכל מאה יוסיף למנין הפרטי שמעל המאות ויחלק לשבע, וכפי מנין השנים הנותרות ידע איזו שנה היא למנין שמיטה (כשיטת רבי יהודה ששנת יובל היא שנה ראשונה לשמיטה הבאה). וסימן להוספת שני שנים 'כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ'.

ו. לשיטת רבי חנינא, לאחר ארבע מאות לחורבן הבית, אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרים בדינר לא תקח, שהיא קץ הגאולה ותקבץ להר הקודש לנחלת אבותיך, ולמה תפסיד הדינר. ובברייתא אמרו כן לאחר ארבעת אלפים ומאתים ושלשים ואחת שנה לבריאת עולם, והוא שלש שנים לאחר מנינו של רבי חנינא.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

מעשו ורבי שבא מיעקב, שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

ד. צנון מחתך את האוכל, חזרת מהפכו, קישות מרחיב את המעיים. ודוקא קטנים, אבל קישואים גדולים קשים לגוף כחרבות.

ה. יום מיתה של מלכיהם, לרבי מאיר הוא בכלל אידיהם לאיסור משא ומתן אפילו אם אין בה שריפה של כלי תשמישו, שבכל אופן הם עובדים לע"ז. ולחכמים אין איסור אלא אם יש בה שריפה, שאם אין בה שריפה אינה חשובה להם ואינם עובדים לע"ז.

ו. מלכי ישראל שמתו, מותר לשרוף עליהם מיטתם וכלי תשמישתן, ואין בכך משום דרכי האמורי, שנאמר 'בשלוש תמות ובמשרפות אבותיך המלכים' וגו'. ואין בזה משום 'בחוקותיהם לא תלכו', שאין זה חוקה אצלם אלא חשיבות בעלמא.

ז. וכשם ששורפים על מיתת מלכים, כך שורפים על הנשיאים. ומה שורפים? מיטתן וכלי תשמישם. מעשה שמת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר בשבעים מנה צורי. ועוקרים סוס שרכב עליו או עגלה שמשכה בקרוננו. ודוקא עיקור שאין בה טריפה, כגון שמנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה, אבל עיקור שיש בה טריפה אסור, שאע"פ שאין סופו ליהנות ממנה, אסור לגרום לבהמה טריפות בידים.

ח. יום של תגלחת זקנו, ושל הנחת בלוריתו, ויום של העברת בלוריתו לבדה, הן בכלל אידיהם לאיסור משא ומתן.

ו. אנטונינוס וקטיעא בר שלום מזומנים לחיי עולם הבא. ולא נאמר ש'לא יהיה שריד לבית עשו' אלא לעושה מעשה עשו.

ז. רבי בכה על קטיעה בר שלום 'שיש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים'. שהוציאוהו להריגה כשנצח לקיסר, שאמר לו שלא יצליח להרוג את ישראל לפי שנאמר 'כי כארבע רוחות השמים פרשת אתכם' ולא נאמר 'בארבע', ללמד שכשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר בלא ישראל, ועוד טען שיקראוהו מלכות קטועה. וחתך ערלתו ונתן כל נכסיו לרבי עקיבא וחביריו, יצתה בת קול שמזומן לחיי עולם הבא.

ח. האומר 'כל נכסי לפלוני וחביריו' נותנים מחצה לפלוני ומחצה לחביריו, וכן מצאנו בלחם הפנים שנאמר 'היה לאהרן ולבניו', מחצה לאהרן ומחצה לבניו.

דף י"א

א. כשנפטר אנטונינוס ששימש את רבי, אמר רבי 'נתפרדה החבילה', כלומר אהבתינו שנקשרה נפש בנפש נפרדה. וכן אמר רב בפטירת 'אדרכך' שהיה משמשו.

ב. אונקלוס בר קלונימוס נתגייר. ושלח קיסר כמה פעמים שלוחים להחזירו, ומשך את כולם במקראות ובחביבותם של ישראל לפני הקב"ה וגיייר אותם.

ג. חכמים דרשו על הכתוב 'שני גוים בבטןך' שה'כתיב' הוא 'גיים', לרמז על אנטונינוס שבא

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

והוסיפו עליהם יריד שבעין בכי, נדבכה שבעכו, וי"א נתברא שבעכו. ורב דימי שונה להיפך, יריד שבעכו ונדבכה שבעין בכי.

יב. בגולה אין איסור משא ומתן אלא ביום האיד ולא לפניו, לפי שאין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמהם, שיושבים ביניהם ופרנסתנו מהם. וגם משום יראה. ובאיד של הסוחרים מותר גם ביום האיד, לפי שאינו קבוע, שאין חוששים לה כל כך אם אין עושים לה בכל שנה.

דף י"ב

א. עיר שיש להם יום איד לעבודת כוכבים, מותר לשאת ולתת עם היושבים חוץ לעיר שאין נמשכים אחר אותה עבודת כוכבים, שכן המנהג זה עובד את שלו וזה עובד את שלו, ויום איד של אלו אינו ביום איד של אלו. וכן אם היה איד מחוץ לעיר לעבודת כוכבים, מותר לשאת ולתת עם היושבים בתוך העיר.

וכמה יהא רחוק אותו שוק שעומד חוץ לעיר ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביו, י"א אפילו עטלוזא של עזה, והוא שוק של בהמה הסמוך מאד לעיר עזה.

ב. ישראל ועובד כוכבים ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת, לא חשו להם חכמים.

ונחלקו חכמים מה לא חשו: לאביי, לא חששו שמא יחזיר ישראל את פניו לאחוריו, ויכניס הגוי נבילה בקדירה. לרבא, לא חשו משום בישולי עובד כוכבים, שלא חששו שמא יסמוך ישראל על העובד כוכבים שיבשל בשבילו. ולרבה בר עולא לא חששו שמא נתזה צינורא

ט. עוד חגיגה אחרת יש ברומי (שהיא בכלל אידיהם לאיסור משא ומתן), אחת לשבעים שנה מביאים אדם שלם כנגד עשו, ומרכיבים אותו על אדם חגר כנגד יעקב (שצולע על ירכיו), לרמז שעדיין עשו שולט על יעקב, ומלבישים אותו בגדי אדם הראשון (והם בגדי חמודות שהיו לעשו), ומניחים לו בראשו עור פניו של רבי ישמעאל, ותולים בצווארו משקל מאתיים זוז של 'פז', ומחפין את השווקים בנופך, ומכריזים לפניו חשבון הקצין כזב הוא, כלומר נבואת יעקב שקרא לבניו לאחרית הימים שסופן ליגאל כזב הוא, אחיו של אדונינו עשו זייפן הוא, שיעקב רימה לעשו וחשב ליטול ברכה להיות גביר לאחיו, הרואה בשמחה זו עכשיו רואהו, ומי שאינו רואה עכשיו לא יראה עוד, שעד שבעים שנה אינה נעשית, ומה הועיל לרמאי ברמאותו, ולזייפן בזיופו, שלא הועיל ליעקב מה שרימה לעשו ולקח את ברכתו. וסיימו בה, ווי לזה כאשר יקום זה, כלומר ווי לעשו כאשר יקום יעקב. ופיהם הכשילם שלא אמרו הזייפן אחיו של אדונינו, אלא אחיו של אדונינו זייפן, ומשמע שעשו הוא הזייפן.

י. אידיהם הנמנו במשנה הם של הרומאים, ואלו אידיהם של פרסיים: 'מוטרדי' 'טוריסקי' 'מוהרנקי' ו'מוהרין'. ואלו אידיהם של בבלים: 'מוהרנקי' 'אקניתיה' 'בחנוני' ועשר באדר.

יא. בתי עבודת כוכבים קבועים, שכל ימות השנה עושים עובדיהם יום איד ומקריבים זבחים, אסורים במשא ובמתן לעולם. ואלו הן: בית בל בבבל, בית נבו בכורסי, תרעתא שבמפג, צריפא שבאשקלון, נשרא שבערביא.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

האיד מותר, הואיל והוא איסור קל, וכשם שלא חששו על צינורא שהוא איסור קל.

ד. עיר שיש בה עבודת כוכבים, כלומר שעובדים שם היום ליראה שלהם, לרבי מאיר אסור ליכנס לתוכה, שמא יאמרו שהולך לעובדה, ולא ילך מתוכה לעיר אחרת. ולחכמים כל זמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור, אבל אם אין הדרך מיוחדת לאותו מקום, אלא שיכול להלך בדרך זו למקום אחר, מותר.

ה. מי שישב לו קוץ ברגלו בפני עבודת כוכבים, לא ישחה ויטלנה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים. וכן אם נתפזרו לו מעות בפני עבודת כוכבים, לא ישחה ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים. וכן מעיין המושך לפני עבודת כוכבים, לא ישחה וישתה, אע"פ שיש לחשוש שימות בצמא, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים. ואפילו אם אין אדם רואה אותו אסור, שכל דבר שאסור משום מראית עין אסור אפילו בחדרי חדרים. ואם לא נראה שמשתחוה לעבודת כוכבים, כגון שפונה אחוריו או צידו לצד עבודת כוכבים, מותר.

ו. וכן פרצופות המקלחים מים לכרכים לא יניח פיו על פיהם וישתה, מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים.

ז. לא יניח אדם את פיו על סילון וישתה, מפני סכנת עלוקה. ולא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים לא בפיו, ולא בידו אחת, שהוא ממחר וזורק בפיו ואינו בודק. ואם

מתוך קדירת עובד כוכבים לתוך קדירת ישראל, הואיל ואיסור קל הוא, לפי שאינו מצוי, וגם אם יהיה מצוי הוא בטל ברוב.

ג. י"א שכשם שלא חשו חכמים בשפיתת שתי קדירות כך לא חשו בעטלוזה של עזה ביום אידם של בני עזה. ונחלקו האמוראים בביאור דין זה לפי שיטתם:

לאביי: כשם שלא חששו להחזיק איסור דאורייתא של נבילה בקדירות מן הספק, כך לא חששו למכור בהמה ליושבים מחוץ לעיר לומר שדמים הללו שמקבל על בהמה זו דמי עבודת כוכבים הן, שהבהמה היום לצורך בני תוכה היא ונקרבים היום לעבודת כוכבים ואסורים מן התורה משום 'לא ידבק בידך מאומה'. וכל שכן אם יודעים שמשל בני חוץ לעיר הן, שלא חששו לספק איסור דרבנן שמא אדם זה הוא מבני תוכה והיום יום אידו והמוכר עובר על איסור משא ומתן ביום אידם.

לרבה: כשם שלא חששו שמא יסמוך על הגוי ויעבור על איסור בישול עובד כוכבים שהוא דרבנן, כך לא חששו לספק איסור של משא ומתן שמא הוא מבני תוך העיר ונושא ונותן ביום האיד שהוא איסור דרבנן, אם ידוע שהקונה לקח המעות מתוך תיבתו (ולא מדמי ע"ז, ואין חשש של איסור דאורייתא שקונה לעבודה זרה. אבל אם יש חשש של איסור דאורייתא שקונה מדמי ע"ז, אסור).

לרבה בר עולא ביום האיד עצמו אסור, שמא מבני העיר הוא (ולא התירו לבני חוצה לה סמוך כל כך כמו עטלוזה של עזה), ורק לפני

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ב. והחנויות המעוטרות, אם מעוטרות בוורד והדס של תקרובת ע"ז, לדברי הכל אסור לקנות מהם, לפי שנהנה מריח שלהם.

ואם הם מעוטרות בפירות, נחלקו חכמים בדבר: לריש לקיש (בשיטת חכמים) מותר לקנות מהם, אע"פ שמהנה לע"ז, שלא אסרה תורה אלא ליהנות מע"ז משום 'לא ידבק בידך מאומה מן החרס', אבל להיות מהנה לע"ז מותר. ולרבי יוחנן אסור לקנות מהם, כי ק"ו הוא, אם אסור ליהנות מעבודה זרה, כל שכן אסור להיות מהנה להם.

ג. ומודה ריש לקיש לשיטת רבי נתן שאסור להיות מהנה לע"ז. ולדבריו אסור לישא וליתן ביום שעבודת כוכבים מנחת את המכס, שמכריזים ואומרים כל מי שנוטל עטרה ויניח בראשו ובראש חמורו לכבוד ע"ז יניח לו את המכס, ואם לאו אל יניח לו את המכס, ויהודי שנמצא שם אם יניח נמצא נהנה מן הריח (ראה תוס' ד"ה יניח), ואם לא יניח נמצא מהנה לע"ז שנותן להם מכס. ואם נשא ונתן בשוק של ע"ז אם בהמה היא תיעקר, שינשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה. ואין חשש של צער בעלי חיים, שהרי התורה אמרה 'את סוסיהם תעקר'. אבל לא ינשר למעלה מן הארכובה, שלא יעשנה טריפה. ואם פירות הם או כסות וכלים, ירקבו, ואם מעות וכלי מתכות הן, יוליכם לים המלח.

ד. גם לשיטת רבי יוחנן שאסור להיות מהנה לע"ז לא אסרו לקנות אלא מן התגר, שנוטלים ממנו מכס, אבל מותר לקנות מבעל הבית, לפי שאין נוטלים ממנו מכס. ובזמן הזה שנוטלים

שתה דמו בראשו מפני סכנת עלוקה. אבל בשתי ידיו מותר, שיכול לעכבו בידו ולעיין.

ח. הבולע נימא של מים (עלוקה), מותר להחם לו חמין בשבת משום סכנת נפשות. ובתוך הזמן שהמים מתחממים, ישקוהו חומץ כדי שלא ימהר למות.

ט. הבולע צרעה, לא יוכל לחיות. וישקוהו רביעית חומץ חזק, שאפשר שעל ידי כן יחיה מעט, ויספיק לצוות את ביתו.

י. לא ישתה אדם מים בלילה, ואם שתה דמו בראשו מפני סכנת שד הממונה על מכת סנוירים הנקרא 'שברירי'. ואם הוא צמא, אם יש אחד לידו, יקיצנו משנתו ויאמר לו צמא אני למים. ואם אין אחד לידו, יקשקש בכיסוי החצב על החצב שיהא דומה שיש אדם עמו, ויאמר לעצמו פלוני בן פלונית אמרה לך אמך היזהר משברירי ברירי רירי רי בכוסות לבנים.

דף י"ג

א. עיר שיש בה עבודת כוכבים, ויש להם יום שוק ויריד ביום אידם, והיו בה חנויות מעוטרות ושאינן מעוטרות, וסימן הוא להם שאותן חנויות המעוטרות של עבודת כוכבים הם ליטול מהם מכס, החנויות שאינם מעוטרות, מותר לקנות מהם, לפי שאין לע"ז הנאה מהם. (ומשום משא ומתן ביום אידם אין איסור אלא למכור להם, לפי שמקריבים מהם לע"ז, או משום שדרך לוקח להיות שמח ומודה לע"ז, אבל לקנות מהם דבר המתקיים מותר, שסתם מוכר עצב הוא).

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

(לסובר שסתם חרמים לבדק הבית), ואין מעריכין, לפי שאין בית המקדש ובא לידי תקלה אם נהנה ממנו. ואם הקדיש והחרים והעריך, אם בהמה היא, נועל דלת בפניה והיא מתה מאליה. ואם פירות או כסות וכלים הם, ירקבו. ואם מעות וכלי מתכות הם, יוליכם לים המלח.

אבל לא יעשה בבהמה עיקור בידים, משום בזיון קדשים, שאינה מתה ונראה בזיונה לזמן מרובה. ולא ישחטנה, שמא יבוא לאכלה. ולא יעשנה גיסטרא, לאבוי משום 'לא תעשון כן לה' אלקיכם'. ולרבא מפני שנראה כמטיל מום בקדשים. (אבל אין איסור של מטיל מום בקדשים ממש, לפי שאין בית המקדש קיים ואין ראוי להקרבה. ואע"פ שאסור להטיל מום בבעל מום אע"פ שאינו ראוי להקרבה, לפי שראוי לחללו בדמים ולהקריב חילופו, משא"כ בזמן הזה שאין ראוי אפילו לדמיו).

ט. לקח עבד מעובדי כוכבים ביום השוק, אפילו אם עובד כוכבים הוא, לא יעקרנו, שאין ממיתים עובדי כוכבים בידים, שהרי עובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין אותם ולא מורדין.

דף י"ד

א. אסור למכור לעובד כוכבים אצטרובלים (פרי הארץ) ובנות שוח (תאנות לבנות) כשהן בעוקציהם, לפי שתולין אותם בפני ע"ז ודרכן לעובדם בכך. וכן לבונה זכה. ומכולן מוכרים להם חבילה של שלשה מנים, שבוודאי מתכוין לסחורה. ואין חוששים שמוכר לאחרים

מכס גם מבעל הבית, אסור לקנות אפילו מבעל הבית. ומבעל הבית שאינו קבוע מותר, לפי שהמוכסים אין מעלים על דעתם לגבות ממנו מכס.

ה. הולכים ליריד של עובדי כוכבים, ולוקחים מבעלי בתים שבהם (שאינן נוטלים מהם מכס לע"ז) בהמה עבדים ושפחות בתים ושדות וכרמים. וכותב שטר ומעלה בערכאות שלהן, ואע"פ שכבוד ותפארת היא להם ואפשר שילך ויודה לעבודה זרה, התירו מפני שהוא כמציל מידם, שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים אותו להצילו מן העוררים. ואם היה כהן, מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהם.

וכשם שמטמא בחוצה לארץ כך מטמא בבית הפרס שהיא טמאה מדרבנן. אבל לא יטמא בבית הקברות שהיא טמאה דאורייתא.

ו. ואיזה עבד לוקחים מהם? לרבי זירא עבד ישראל, אבל לא עובד כוכבים לפי שאין מצוה בדבר. ולריש לקיש אפילו עובד כוכבים לפי שמכניסו תחת כנפי השכינה. ולרב אשי יש מצוה גם בלא טעם שמכניסו תחת כנפי השכינה, כדי למעט את נכסיהם, וכמו שהתירו לקנות מהם בהמה.

ז. מותר לכהן לטמא עצמו בטומאה דרבנן, כגון ארץ העמים או בית הפרס, כדי ללמוד תורה ולישא אשה. לרבי יהודה לא התירו אלא בזמן שאין מוצא ללמוד, אבל בזמן שמוצא ללמוד לא. ולרבי יוסי מטמא גם בזמן שמוצא ללמוד, לפי שאין אדם זוכה ללמוד מן הכל. והלכה כרבי יוסי.

ח. אין מקדישין בזמן הזה, ואין מחרימים

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

של חתנות, אסור לשאת ולתת עמו באותו היום לפי שהוא מקריב לעבודה זרה).

ו. ושאר כל הדברים, כגון אם רוצה הגוי חטים לבנים, אם לא פירש שצריך לע"ז, מותר למכור לו. ואם פירש שצריך לע"ז, אסור למכור לו. ואין תולים לומר שאין צריך להקריבו אלא שהוא אדוק בע"ז וסובר שגם המוכר אדוק, וכשיאמר לו שצריך לע"ז ימכור לו בזול.

ז. רב אשי נסתפק בגוי ששאל תרנגול לבן קטוע למי, אם מותר למכור לו תרנגול לבן שלם, כי ממה שהוא מבקש קטוע משמע שאין צריך אותו לע"ז, או שמא הוא מערים ומבקש קטוע כדי שיטעו שאין צריך לע"ז וימכרו לו שלם.

ח. ולפי הצד שאסור משום שהוא מערים, נסתפק אם ביקש תרנגול לבן למי, ונתנו לו שחור ואדום ונטל, אם מוכח מזה שאין צריך לע"ז ומותר ליתן לו גם לבן, או שמא הוא מערים ונטל שחור כדי שיטעו שאינו צריך לע"ז וימכרו לו גם לבן. ולא נפשט.

ט. מסכת ע"ז של אברהם אבינו היתה של מאה פרקים, ואנו לא שנינו בה אלא חמשה פרקים ועדיין מתקשים להבינה.

י. אין מוכרים לעובד כוכבים כל דבר שהוא מחובר לקרקע, ולפיכך אסור למכור להם בין דקל טוב ובין דקל רע. לרבי מאיר אסור למכור להם גם פירות של דקל טוב. ופרי הנקרא 'חצב' (י"מ מין תמרים וי"מ עשב נאה הנקרא חצובה שבו תיחם יהושע את הארץ), ומין פרי הנקרא 'נקלס'.

המקטירים לע"ז שעל 'לפני עור' נצטוינו, ולא על 'לפני דלפני'.

ב. כל שיש לו עיקר המתקיים בארץ בימות הגשמים יש לו שביעית, וכל שאין לו עיקר, כגון קישואים ודלועים וכיוצא בהם, אין לו שביעית, ומותר לעשות בו סחורה ואין מצוה להפקירו.

ג. אסור למכור לעובד כוכבים תרנגול לבן לפי שמקריבו לע"ז. אם שאל תרנגול לבן למי, אסור למכור לו תרנגול לבן אפילו בין שאר תרנגולים. ואם אמר תרנגול למי, מותר למכור לו אפילו תרנגול לבן לבדו.

ואם אמר זה זה, כגון תרנגול שחור ואדום ולבן למי, לרבי יהודה אסור למכור לו תרנגול לבן בפני עצמו, שמאחר שהזכיר את הלבן תחילה ועתה נוטלו בפני עצמו, אנו תולין שמתחילה רצה רק לבן, ולא הזכיר שאר מינים אלא כדי להערים, שהיה יודע שאם יבקש רק את הלבן לא יתנו לו. אבל בין שאר תרנגולים מותר ליתן לו גם לבן, שמתוך שהשחור אינו צריך לע"ז כך גם הלבן. ולחכמים אסור למכור לו גם בין התרנגולים, מאחר שהזכיר בדבריו תחילה תרנגול לבן.

ד. ואפילו באופן שאסור למכור לו תרנגול לבן, יכול לקטוע את אצבעו ולמכור לו, לפי שאין הגויים מקריבים מחוסר אבר לע"ז.

ה. מותר למכור תרנגול לבן לעובד כוכבים שעשה משתה של מריעות לבנו, וצריך תרנגול לבן משום נוי, או אם היה לו חולה בתוך ביתו, וצריך לו משום רפואה. (אבל אם עשה משתה

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

דף ט"ו

למכור בהמה שבורה. ובן בתירא מתיר למכור להם סוס. (טעמם מבואר להלן טז).

ה. אין משכירים בתים לעובדי כוכבים בארץ ישראל, אבל בחוץ לארץ משכירים. וגם במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו, מפני שמכניס לתוכה עבודת כוכבים. (וגם לצד ששכירות קונה, והוא ביתו של גוי, החמירו בע"ז לפי שנאמר בה 'ולא תביא תועבה אל ביתך'), אלא ישכיר לו לבית העצים ובית האוצרות.

ו. ישראל ששכר פרה מכהן, יאכילנה כרשיני תרומה. וכהן ששכר פרה מישראל, לא יאכילנה כרשיני תרומה, אע"פ שמזונותיה עליו, שהשכירות אינה קונה ובהמה של ישראל היא.

ז. מותר למכור חמור לגוי ע"י סרסור ישראל, שאין חשש שתלך בקולו בשקיעת החמה של ערב שבת, לפי שאינה מכרת את קולו. ואין חשש שישכירנה, לפי שאינה של סרסור, ועוד שאין רוצה להשכיר ולהשאיל כדי שלא יתגלה מום שבה.

ח. לרב הונא אין איסור למכור לגוי אלא בהמה טמאה, או בהמה טהורה והגוי מפרש שרוצה לקיימה, אבל מותר למכור לו בהמה טהורה בסתם, שאנו תולים שקונה אותה לשחיטה.

ט. לבית שמאי לא ימכור אדם בשביעית למי שחשוד על השביעית פרה המלומדת לחרוש או שדה חרושה, שמן הסתם עומדת לזריעה ועובר על 'לפני עור'. ולבית הלל מותר, שהפרה יכול לשוחטה, ושדה ניר יכול להובירה. ואע"פ שמצווה על שביתת שדה

א. אין מעמידים בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים, מפני שחשודים על הרביעה, ועובר על 'לפני עור לא תתן מכשול'.

ב. לשיטת רב (בתחילת דבריו) לא אמרו כן אלא במקום שחשודים על הרביעה, ובאותן מקומות אסור גם למכור להם בהמה דקה. אבל במקומות שאינם חשודים על הרביעה, מותר גם להעמיד בהמות לפנייהם וגם למכור להם.

ולשיטת רבי אלעזר אפילו במקום שהן חשודים על הרביעה, ואסור להעמיד בהמה לפנייהם, מותר למכור להם בהמה דקה אם נהגו בכך, לפי שעובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר. ורק אם נהגו שלא למכור אין מוכרים להם. וחזר רב והורה כדברי רבי אלעזר.

ג. ובכל מקום אין מוכרים לעובדי כוכבים בהמה גסה. ולמסקנא יש שני טעמים לדבר: (א) משום שכירות, שגזרו שאם ימכרו להם יבואו גם להשכיר ולהשאיל להם, ושכירות אינו קונה, וכשהגוי עושה בה מלאכה בשבת המשכיר עובר על שביתת בהמתו. (ב) שחששו שמא ימכור לו סמוך לשקיעת החמה בערב שבת, והגוי ירצה לנסותה, ותלך טעונה במשאוי מחמת קולו של ישראל, ועובר משום מחמר אחר בהמתו בשבת שהוא חיוב חטאת.

ד. לתנא קמא אסור למכור להם אפילו עגלים וסייחים שהם קטנים, ואפילו שבורים, ואע"פ שאינם ראויים למלאכה, גזרו שמא יבוא למכור להם גדולים ושלמים. ורבי יהודה מתיר

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

וכל שכן זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות, ומוסרים בהמה לרועה שלהן, ומתייחדים עמהם, שאין חשודין על שפיכות דמים. ומוסרים להם תינוק ללמדו ספר או אומנות.

יד. אין מוכרים לעובדי כוכבים לא זיין (סייף ורומח), ולא כלי זיין (בית יד לרומח, ונדן לסייף), ואין משחזים להן את הזיין, ואין מוכרים להם סדן (לשום בו רגלי איש), ולא קולרין, ולא כבלים, ולא שלשלאות של ברזל. וגם לכותי אסור למכור, שאע"פ שאינו חשוד על שפיכות דמים, חוששים שימכרנו לעובד כוכבים.

טו. וכדרך שאסור למכור לעובד כוכבים כלים אלו, כך אסור למכור ללסטים ישראל אפילו אם אינו הורג בני אדם, לפי שהוא שומט ממון מיד בעליו ונמלט, וכשרודפים אחריו נלחם ומציל עצמו בהן, ומאבד זה את ממונו.

דף ט"ז

א. י"א שאין מוכרים תריסים לעובדי כוכבים, לפי שהם מגינים עליהם. וגם חטים ושעורים לא היו מוכרים להם אילו היה אפשר בלא איבה. וי"מ הטעם שכאשר כלי זיין שלהם פָּלִים, הם הורגים בתריסים שלהם. ויש אומרים שמותר למכור להם תריסים, שכאשר פָּלִים כלי זיין שלהם הם בורחים. וכן הלכה.

ב. אין מוכרים לעובדי כוכבים עששיות של ברזל של ארץ הודו, משום שמחלישים אותן בקורנס עד שנעשו דקות, ועושים מהן כלי זיין. ואנו מוכרים עששיות לפרסיים לפי שהם מגינים עלינו.

בשביעית, מאחר שיש לתלות שקופץ לקנות את השדה לשנה הבאה לפי שאינה מצויה לו כל שעה, תולים.

י. ואלו הן כלים שאין אדם רשאי למוכרן בשביעית (למי שחשוד על השביעית): המחרישה וכל כליה, העול והמזרה והדקר. ואפילו לבית הלל שמתירים בפרה ובשדה בור, בכלים אלו אסרו, שאין לנו לתלות שקונה לשנה הבאה, לפי שמצויים כל שעה.

יא. כשם שאסור למכור חמור לעובד כוכבים, כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים.

יב. מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים, מוכרים. מקום שנהגו שלא למכור, אין מוכרים, ואע"פ שאין הכותים חשודים על הרביעה, חוששים שימכרו לעובדי כוכבים. ומטעם זה אסור למכור להם בהמה גסה בכל מקום.

יג. אין מעמידים בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים, בין בהמות זכרים אצל גויים זכרים, בין נקבות אצל נקבות, שעובדי כוכבים מצויים אצל נשי חבריהם, ולפעמים לא ימצאנה וירבע בהמה של ישראל, וכל שכן שלא יעמידו בהמות נקבות אצל גויים זכרים וזכרים אצל נקבות. ואין מוסרים בהמה לרועה שלהן. ואין מתייחדים עמהם לפי שחשודים על שפיכות דמים, ואין מוסרים להם תינוק ללמדו ספר או אומנות.

אבל הכותים אינם חשודים על הרביעה, ולפיכך מעמידים בהמה בפונדקאות שלהם, ואפילו זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים,

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ז. אין מוכרים לעובדי כוכבים דובים ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים. ואין בונים עבורם טירה גבוהה הנקרא 'בסילקי' שדנים שם בני אדם ומפילים אותו ומת, ולא גרדום, ולא אצטדיא, והוא מקום שעושין שם שחוק עם שוורים והורגים בני אדם, ולא בימה, והוא כעין מגדל קצר לדחוף משם איש להמיתו. שבכל אלה יש נזק לרבים, וכדי שלא יתפשט ישראל שם.

ח. אבל מותר לבנות עבורם 'בימוסאות' שמקריבים עליו זבחים (שאינו אלא 'תשמיש דתשמיש' של ע"ז), ובית מרחצאות (חפירות בקרקע, ועמוקים מאד והמים למטה, ואנשים רוחצים מלמעלה ע"ג נסרים), וכשמגיע לכיפה שמעמידים בה עבודה זרה, שדרכם היה להעמיד פסל בבית המרחץ, אסור לבנות.

ט. השוחט בהמה מסוכנת, אינה מותרת אלא אם פרכסה לאחר שחיטה, שאם לא פרכסה אפשר שמתה קודם שחיטה. ואיזהו פרכוס? בבהמה גסה, בין אם פשטה ידה ולא כפפה, ובין אם כפפה ולא פשטה, מותרת. ובבהמה דקה, אם פשטה ידה ולא החזירה, אין זה פרכוס אלא הוצאת הנפש בלבד ואסורה. וחיה גסה דינה כבהמה דקה, שאם פשטה ידה ולא החזירה אסורה.

י. אמוראים נחלקו בענין מכירת 'חיה גסה' לגוי: י"א שהיא כבהמה גסה, שבכל מקום אסור למוכרה לעובד כוכבים, שהיא ראויה למלאכה, כמו שראינו ערוד שטוחן בריחיים. וי"א שדינה כבהמה דקה, שבמקום שנהגו

ג. רבי יהודה מתיר למכור בהמה שבורה לעובדי כוכבים, שאינה יכולה להתרפאות ולחיות, ואין חשש שתלד לפי שאינה מקבלת זכר. ולחכמים אסור, שמשמים אותה ומרביעים עליה ויולדת, והרואה אותה אצל עובד כוכבים, ילמוד שגם שלימה מותר למכור.

ד. בן בתירא מתיר למכור סוס לעובד כוכבים, לפי שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבים עליה חטאת. ורבי אסור מפני שני דברים, משום תורת כלי זיין, שמלמדהו להרוג בידו את הנופלים במלחמה. ומשום תורת בהמה גסה, שכאשר יזקין מטחינו בריחיים בשבת, וטחינה אב מלאכה היא. והלכה כבן בתירא.

ה. בגמרא נסתפקו על 'שור של פטם', שפיטמו אותו והוא שמן מאד ואין ראוי למלאכה, אם אסור למכור אותו לגוי אפילו לרבי יהודה המתיר בשבורה, שהשבורה לא תהיה ראויה למלאכה לעולם, אבל זה יהיה ראוי למלאכה לאחר שיששה אותו. או שמותר למכור אותו גם לחכמים, שלא אסרו אלא בשבורה שאין סתמו עומד לשחיטה, אבל המפוטם, מאחר שסתמו עומד לשחיטה מותר.

ו. אנשי בית רבי היו מקריבים מס ודורון למלך שור של פטם ביום אידם, ורצה רבי לעקור את הדבר, והוציא ארבע ריבואות ממון שלא יקריבוהו ביום האיד, ועוד הוציא ארבע ריבואות שלא יקריבוהו חי אלא שחוט, ועוד הוציא ארבע ריבואות שלא יקריבוהו כל עיקר.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

מינות ורשות, 'ואל תקרב אל פתח ביתה' זו זונה.

ב. כל זונה שנשכרת, לבסוף היא שוכרת.

ג. לרב חסדא, צריך להרחיק מפתח ביתה של זונה ארבע אמות. ולרבי פדת לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד.

ד. עולא היה מנשק לאחיותיו בבואו מבית המדרש בזרועותיהם, וי"א על חזיהם. וחולק על דברי עצמו שקריבה בעלמא אסורה משום 'לך לך אמרין לנזירא'. (שמזהירים את הנזיר שלא יתקרב לכרם שלא יבוא לאכול ממנו).

ה. חכמים דרשו מן הכתוב 'לעלוקה שתי בנות הב הב', שקול שתי בנות צועקות מגיהינום על רוב ייסוריהם, והן מינות ורשות, שהיו אומרות בעולם הזה 'הָבָא הָבָא' (מינות צועקת הָבָא תקרובת לע"ז, ורשות צועקת הָבָא ממון ודורות וארנונא ומס למלך). וי"א שקול גיהינום צועקת ואומרת, הביאו לי שתי בנות שצועקות ואומרות בעולם הזה 'הָבָא הָבָא'.

ו. כל המשתמדים לע"ז לאחר שנתחברו למינות, אינם שבים. ואם עושים תשובה, ממחרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם, וזו גזירת מלך עליהם. אבל העושה תשובה מעבירה, לא מת. ואם נתחבר הרבה בזנות, הרי זו כמינות ואם עשה תשובה הוא מת. ומעשה ברבי אלעזר בן דורדיא שלא הניח זונה בעולם, וגעה בבכיה בין הרים וגבעות עד שיצתה נשמתו, יצתה בת קול שמזומן לחיי עולם הבא, ובכה רבי שיש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה בשעה אחת.

למכור מוכרים, ורק במקום שנהגו שלא למכור אין מוכרים. ונדחו דבריהם מן הברייטא.

יא. מותר למכור לגוי 'ארי תרבות' הואיל ואין בו נזק לרבים, ואפילו לשיטת האומרים שאסור למכור לגוי בהמה גסה. ונחלקו אמוראים בטעם הדבר:

א) לרבה בר עולא, מותר למכור רק ארי שבור שאינו ראוי למלאכה, וכשיטת רבי יהודה המתיר למכור בהמה שבורה. ב) לרב אשי, כל ארי שבור הוא אצל מלאכה. ג) לרב נחמן אפשר שארי הוא חיה דקה ולא חיה גסה.

יב. שלשה בסילקאות הם (כמין טירה):

של מלכים, של מרחצאות, ושל אוצרות. י"א ששנים מהם מותר לבנות עבורם, ואחד אסור, והוא של מלכיהם, לפי שדנים בו דיני נפשות, ונתנו סימן לדבר 'לאסור מלכיהם בזקים'. וי"א שגם של מלכים מותר לבנות, ורק בסילקי של גרדום ושל אצטדיא ושל בימה אסור לבנות.

דף י"ז

א. רבי אליעזר נתפס למינות לכופו לעבודת כוכבים, והעלוהו לגרדום לידון, וניצל בנס, ונענש בכך לפי שהביא לו מין ראייה שמותר לעשות מאתנן זונה בית הכסא לכהן גדול מן הכתוב 'כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו', ממקום הטנופת באו למקום הטנופת ילכו, ונהנה ממנו, ועבר על דברי הכתוב 'הרחק מעליה דרכך' זו מינות, 'ואל תקרב אל פתח ביתה' זו הרשות. וי"מ 'הרחק מעליה דרכך' זו

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ז. לא דיין לבעלי תשובה שמקבלים אותם, אלא שקורין אותן רבי.

ח. התורה שומרת על האדם, שנאמר 'מזמור תשמור עליך תבונה תנצרכה', כלומר שתשמור עליך מדבר זימה. ר' חנינא ור' יונתן באו לשני שבילים של ע"ז ושל זונות, ורצה האחד לילך דרך ע"ז שיצרו נשחט, והשני דרך זונות כדי להתגבר על היצר, וכך עשו, ונכנעו זונות מפניהם ונכנסו לקובתן.

ט. רבי אלעזר בן פרטא נתפס על חמשה דברים, על ששנה בתורה, והעלילו עליו שגגב, ועל שקראו לו רבי, ועל שלא בא ל'בי אבידן' (בית שאוכלים ושותים לכבוד ע"ז), ועל שהוציא עבדו לחירות, ונעשה לו נס וניצול, לפי שעסק בתורה ובגמילות חסדים. רבי חנינא בן תרדיון נתפס על דבר אחד שעסק בתורה, ולא ניצול, לפי שלא עסק אלא בתורה. ואע"פ שעשה גם גמילות חסדים, לא עשה כפי שראוי לו לעשות.

י. כל העוסק בתורה בלבד (ולא בגמילות חסדים), דומה כמי שאין לו אלה.

יא. לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אלא אם כן ממונה עליו תלמיד חכם כרבי חנינא בן תרדיון.

א. רבי חנינא בן תרדיון נתפס על שעסק בתורה, וגזרו עליו שריפה, לפי שהיה הוגה את השם באותיותיו. ואע"פ שעשה להתלמד, לא היה לו לעשות בפרהסיא. (וי"מ שלא היה לו להגות גם להתלמד, לפי שהקב"ה מדקדק עם

ב. רבי מאיר שיחד לשומר שיוציא בתו של רבי חנינא (שהיתה אחות אשתו) מקובה של זונות

ב. רבי מאיר שיחד לשומר שיוציא בתו של רבי חנינא (שהיתה אחות אשתו) מקובה של זונות

ב. רבי מאיר שיחד לשומר שיוציא בתו של רבי חנינא (שהיתה אחות אשתו) מקובה של זונות

ב. רבי מאיר שיחד לשומר שיוציא בתו של רבי חנינא (שהיתה אחות אשתו) מקובה של זונות

ב. רבי מאיר שיחד לשומר שיוציא בתו של רבי חנינא (שהיתה אחות אשתו) מקובה של זונות

ב. רבי מאיר שיחד לשומר שיוציא בתו של רבי חנינא (שהיתה אחות אשתו) מקובה של זונות

ב. רבי מאיר שיחד לשומר שיוציא בתו של רבי חנינא (שהיתה אחות אשתו) מקובה של זונות

ב. רבי מאיר שיחד לשומר שיוציא בתו של רבי חנינא (שהיתה אחות אשתו) מקובה של זונות

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

מושב לצים, אין חשש לדמי ע"ז, והדמים מותרים.

ח. חכמים דרשו את הכתוב 'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב', שאם הלך בעצת רשעים סופו לעמוד, ואם עמד סופו לישב, ואם ישב סופו ללוץ, ואם לץ עליו הכתוב אומר 'אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא'.

ט. כל המתלוץ: (א) יסורים באים עליו. (ב) מזונותיו מתמעטים. (ג) נופל בגיהנום. (ד) גורם כלייה לעולם. וקשה היא (הליצנות) שתחילתה יסורים וסופה כלייה.

י. כל המתייגר נופל בגיהנום.

י. עוד דרשו חכמים 'אשרי האיש אשר לא הלך' לטריטאות ולקרקסאות של עובדי כוכבים, 'ובדרך חטאים לא עמד' שלא עמד בקנגיון (ציידת חיה ע"י כלבים לשם שחוק), 'ובמושב לצים לא ישב' שלא ישב בתחבולות. שמא יאמר אדם, הואיל ולא הלכתי לטריטאות ולקרקסאות ולא עמדתי בקנגיון, אלך ואתגרה בשינה, תלמוד לומר 'ובתורתו יהגה יומם ולילה'.

דף י"ט

א. חכמים דרשו את הכתוב 'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים' זה אברהם אבינו שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה שרשעים היו, 'ובדרך חטאים לא עמד' שלא עמד בעמידת סדום שחטאים היו, 'ובמושב לצים לא ישב'

לאחר שנתברר לו שלא עשתה איסור, והורה לשומר שיאמר 'אלקא דמאיר ענני' כשירצו להענישו. וכשנתברר הדבר למלכות רדפו אחר רבי מאיר וניצל מהם וברח לבבל. וי"א שברח משום מעשה עם ברוריא אשתו (שחנקה עצמה לאחר שנכשלה בחטא).

ה. לתנא קמא אין הולכים לאיצטדינים, שהוא מושב לצים, ומביאים את האדם לידי ביטול תורה. ורבי נתן מתיר מפני שני דברים, שצווה ומציל כשרואה שמגיחים שם יהודי, ומעיד עדות אשה להשיאה אם רואה שנהרג שם בעלה.

ו. הולכים לכרקום, והוא מצור שעושים לשם שחוק וליצנות, מפני ישוב מדינה, שמבקש מהם להציל את ישראל היושבים בעיר. ובלבד שלא יתחשב עמהם לחזק אותם ולעשות עמהם מצור, אבל אם נתחשב עמהם אסור.

ז. אין הולכים לטריטאות ולקרקסאות, לרבי מאיר מפני שמזבלים שם זיבול לעבודת כוכבים, כלומר שמסדרים שם צרכיהם. וכולם בחזקת שמזבלים שם לע"ז (גם אם אין ידוע לנו. רש"י). ולחכמים במקום שידוע שמזבלים אסור מפני חשד ע"ז, ובמקום שאין ידוע שמזבלים, אסור רק משום מושב לצים.

ואם עבר והלך, ונשא ונתן שם, לרבי מאיר הדמים אסורים, שבכולם אנו מחזיקים שמזבלים לע"ז, וקנו מישראל זה לצורך ע"ז, ונמצא דמי עבודה זרה בידו. ולחכמים במקום שידוע שמזבלים הדמים אסורים, אבל במקום שאין מזבלים שאין איסור הליכה אלא משום

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

'בתורת ה' חפצו' ולאחר מכן 'ובתורתו יהגה'. אבל מתחילה לא יעשה כן, שמא יבטל, והרב לא ימצא לו כל שעה. ועוד לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו, ומתרץ לעצמו דבר הקשה.

ט. לעולם יהא אדם גורס, ואפילו אם הוא משכח, ואפילו אם לא ידע פירושו, שנאמר 'גרסה נפשי לתאבה', גרסה נאמר ולא טחנה (שמרוב תאוותי לתורה, הייתי שובר לפי היכולת, אע"פ שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה).

י. בתחילה נאמר על העוסק בתורה 'על גפי' ומשמע על כנפים, כלומר מושב שאינו קבוע, ולבסוף 'על כסא' שיהיה במקום כבוד קבוע. (וי"מ בתחילה 'על גפי' יחידי בלא תלמידים, ולבסוף 'על כסא' ותלמידים סביבו). בתחילה יהיה העוסק בתורה 'בראש מרומים', כלומר שישתלק במחבואות, ולבסוף 'עלי דרך', שמורה הוראה לעין כל. בתחילה 'שתה מים מבורך' שהם מים מכונסים וקלים, ולבסוף 'ונזלים מתוך בארך', כלומר מים חיים שאינם פוסקים.

יא. אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות, שגורס הרבה יחד, ואין יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח, הרי זה מתמעט. אבל אם קובץ על יד, כלומר שלומד מעט מעט וחוזר עליו, ירבה. ויודעים חכמים דבר זה ועוברים עליו, ורב נחמן בר יצחק נזהר בדבר ונתקיימה תורתו בידו.

יב. יש דורשים לשון הכתוב 'לא יחרוך רמיה צידו', שלא יחיה ולא יאריך ימים זה שהוא

שלא ישב במושב אנשי פלשתים מפני שליצנים היו.

ב. למה נאמר 'אשרי איש ירא את ה'.' י"מ אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש, כשהוא בחור בכוחו, כלומר שממהר להכיר את בוראו קודם ימי הזקנה. וי"מ אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש.

ג. ועוד דרשו לשון הכתוב 'במצותיו חפץ מאד', במצותיו ולא בשכר מצותיו, שלא יהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס.

ד. אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, שלא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו, שאם ישנה לו מסכת אחרת אינה מתקיימת, לפי שלבו על תאותו, שנאמר 'כי אם בתורת ה' חפצו'.

ה. כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו, שנאמר 'כי אם בתורת ה' חפצו', כלומר כי אם בתורת, ה' עושה חפצו.

ו. לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ, שנאמר 'כי אם בתורת ה' חפצו'.

ז. בתחילה נקראת התורה על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו של התלמיד שטרח בה, שנאמר 'בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה'.

ח. לעולם ילמד אדם מרבו תורה עד שתהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו, ואח"כ יהגה, כלומר יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ, שנאמר

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

המתעצמים והמחרישים ומתאפקים מלהורות, הורגים את דורם. ועד ארבעים שנה צריך להמתין מלהורות. ואם אין בעירו מי שגדול ממנו, מורה גם קודם ארבעים.

ז. אפילו שיחת חולין של תלמיד חכם צריכה תלמוד, להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא, שנאמר 'ועלהו לא יבול', כלומר אפילו דבר קל כמו עלה שבאילן לא ילך לאיבוד.

יח. דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים: כל העוסק בתורה נכסיו מצליחים לו. בתורה 'ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון'. בנביאים 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל'. בכתובים 'כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח'.

יט. רבי אלכסנדר הכריז: מאן בעי חיי מאן בעי חיי, ובאו כולן, אמר להם: 'מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע' וגו'. שמא יאמר אדם נצרתי לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, אלך ואתגרה בשינה, תלמוד לומר 'סור מרע ועשה טוב', אין טוב אלא תורה, שנאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם תורת י אל תעזבו'.

כ. מי שעבר ובנה כיפה שמעמידים בה ע"ז, שכרו מותר, שהכל מודים במשמשי ע"ז שאינם אסורים עד שישתמשו בהם לעבודת כוכבים.

צייד הרמאי, שמרמה אנשים להראות כמה הוא חכם להעמיד גירסות הרבה, והוא משכח ומקצר ימיו. ויש דורשים שצייד הרמאי יחרוך ויאכל ('ולא יחרוך' הוא לשון תמיה), כלומר מי שלומד וגורס מעט מעט, ומחזר עליו פעמים הרבה עד ששגור בפיו, ואח"כ חוזר ולומד, תלמודו מתקיים. משל לאדם שצד צפרים, אם משבר כנפיה של ראשונה כדי שלא תברח, כולם מתקיימות בידו, ואם לאו אין מתקיימות בידו.

יג. כל הלומד תורה מרב אחד, אינו רואה סימן ברכה לעולם, ועל זה נאמר 'כעץ שתול' שנעקר מכאן וחוזר ונשתל במקום אחר, ולא כעץ נטוע מעיקרו שאינו זז לעולם. ודוקא לענין סברא, ללמוד חריפות וחדידות הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד, אבל גמרא עדיף מרב אחד כדי שלא יתחלקו הלשונות, שאותו הדין גורס אחד בלשון זה והשני בלשון אחר.

יד. לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. ויחלק כל שבוע, שני ימים במקרא שני ימים במשנה וכו'.

טו. מי ש'פריו יתן בעתו', שיקבע עתים לתורה, יתקיים בו 'ועלהו לא יבול'. אבל אם לאו, על הלומד ועל המלמד הכתוב אומר 'לא כן הרשעים כי אם' וגו'.

טז. על תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה נאמר 'כי רבים חללים הפילה' (לשון נפל, שלא מלאו ימיו, רבים חלליו). ועל תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה נאמר 'ועצומים כל הרוגיה', כלומר

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

לגוי. ורבי יהודה דורש דברים ככתבם, שלגר צריך ליתן במתנה, ולגוי דוקא במכירה, אבל במתנה אסור.

ולדברי הכל יש להקדים נתינה לגר קודם מכירה לנכרי, לרבי מאיר שנאמר 'או', ולרבי יהודה לפי שהגר מצווים להחיותו, וכנעני אין אנו מצווים להחיותו.

ה. אסור לאדם שיאמר כמה נאה עובדת כוכבים זו. ואם הוא מודה להקב"ה, כמו רשב"ג שאמר על עובדת כוכבים נאה 'מה רבו מעשיך ה'', מותר. ועל זה אמרו, שהרואה בריות טובות אומר 'ברוך שככה ברא בעולמו'.

ו. לא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, ובאשת איש גם אם היא מכוערת, ולא בבגדי צבע של אשה, ולא בחמור או חמורה בחזיר או חזירה או בעופות בזמן שנזקקין זה לזה, שנאמר 'ונשמרת מכל דבר רע'. ואפילו מלא עינים כמלאך המות. (כלומר שנמצא במקום נשים, ובכל צד שיפנה יהיה מוכרח להסתכל בהם, אע"פ כן יעצום עיניו. עין יעקב). ורשב"ג שאמר על עובדת כוכבים נאה מה רבו מעשיך ה' ראה אותה בקרן זוית, ולא הספיק לראות מרחוק כדי שיעצום עיניו.

ז. מלאך המות כולו מלא עינים, בשעת פטירתו של חולה עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו, וטיפה של מרה תלויה בו, כיון שחולה רואה אותו מזדעזע ופותח פיו, וזורקה לתוך פיו, ממנה מת, ממנה מסריח, ממנה פניו מוריקות. ואם לא היה מלאך המות חושש לכבוד הבריות, היה פורע בית השחיטה של אדם כבהמה על ידי אותה טיפה.

כא. ואם בנה עבודת כוכבים עצמה, לרבי ישמעאל הסובר שע"ז של גוי אינה אסורה עד שתעבד, בוודאי שכרו מותר, שהרי עדיין אינה אסורה כיון שלא נעבדה. וגם לרבי עקיבא שע"ז של גוי אסורה מיד, לרבי יוחנן שכרו מותר, שאינה נקראת ע"ז אלא במכוש אחרון, וישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, ובכל פרוטה שבנה חייב לו שכרו ועדיין אינו ע"ז, ומכוש אחרון שנעשה בו ע"ז אין בו שוה פרוטה.

דף כ'

א. אין עושים תכשיטים לע"ז, כגון קטלאות נזמים וטבעות. לרבי אליעזר בשכר מותר. (יש גירסאות שונות במשנה זו, ראה הגהות הב"ח והגר"א ומפרשים).

ב. אין מוכרים לעובדי כוכבים במחובר לקרקע, שנאמר 'לא תחנם', ודרשו חכמים שלא תתן להם חניה בקרקע.

ג. ועוד דרשו חכמים מ'לא תחנם' שלא תתן להם חן, שאסור לאדם לומר כמה נאה עובדת כוכבים זו. ועוד דרשו שלא תתן להם מתנת חנם. ולשיטת רבי מאיר מותר ליתן להם מתנת חנם.

ד. לשיטת רבי מאיר, אחד גר ואחד עובד כוכבים נותנים לו נבילה, ומוכרים לו, שדורש את הפסוק 'לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי' לראשו ולסופו, 'לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור', הרי כאן נתינה ומכירה לגר, 'תתננה ואכלה או מכור לנכרי', הרי כאן נתינה ומכירה

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

יד. לרבי יהודה מוכרים בהמה גסה לגוי על מנת שישחטנה, והוא שוחט. ולרבי מאיר אין מוכרים לו אלא שחוטה.

דף כ"א

א. תנאים נחלקו בדין מכירת בתים או שדות והשכרתם לעובדי כוכבים:

א) בארץ ישראל: לרבי מאיר אין משכירים להם בתים, גזירה שמא יבוא למכור להם, וזה אסור מן התורה משום 'לא תחנם', שלא יתן להם חניה בקרקע. וק"ו שלא ישכיר להם שדות, שמכירתם אסורה גם משום לא תחנם, וגם משום שמפקיע מהם חיוב מעשר. (אבל במכירת בית אין איסור משום הפקעת מצות מזוזה, שמזוזה אינה אלא חובת הדר).

ולרבי יוסי משכירים להם בתים, שלא גזרו בהם על שכירות אטו מכירה. אבל אין משכירים להם שדות, שמאחר שיש במכירתם שני איסורים, גזרו על שכירות שלהם אטו מכירה.

ב) בסוריא: לרבי מאיר משכירים להם בתים, ולא גזרו אטו מכירה. אבל אין משכירים להם שדות, לפי שיש במכירתם שני איסורים גזרו גם על השכרתם. ומכירת בתים ושדות אסורה מן התורה (מסקנת הגמרא בשיטת רבי מאיר), שלשיטתו 'כיבוש יחיד' חשוב כיבוש ויש לסוריא קדושת ארץ ישראל. (אלא שלא החמירו בה חכמים לאסור שכירות בתים אטו מכירה כמו שהחמירו בארץ ישראל).

ח. והרוצה שלא יסריח מתו, יהפכנו על פניו, כדי לעכב את הטיפה שממנו הוא מסריח.

ט. אסור להסתכל בבגדי צבע של אשה, ואפילו כשהם שטוחים על גבי כותל. ודווקא כשמכיר בעליהם.

י. לרב חסדא אין איסור אלא בישנים שכבר לבשה אותם, אבל בחדשים אין איסור.

יא. מותר ליתן בגדי צבע של אשה לכובס, לפי שהוא טרוד בעבודתו ואינו מהרהר. ומטעם זה מותר להרביע בהמה מין במינו ולהכניס כמכחול בשפופרת אע"פ שהוא מסתכל, שהוא טרוד בעבודתו.

יב. לא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה, שנאמר 'ונשמרת מכל דבר רע'.

מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות לידי נקיות, נקיות לידי פרישות, פרישות לידי טהרה, טהרה לידי קדושה, קדושה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות לידי רוח הקודש, ורוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים. יש אומרים שחסידות גדולה מכולן, ויש אומרים שענוה גדולה מכולן.

יג. לרבי יהודה מותר למכור אילן לגוי על מנת לקוץ, והוא קוצץ. וכן למכור לו שחת על מנת לגזוז, והוא גוזז. ולמכור לו קמה על מנת לקצור, וקוצר. ולרבי מאיר אין מוכרים לו אלא אילן קצוץ, שחת גזוזה, וקמה קצורה.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ולשיטת רבי שמעון בן אלעזר לא ישכיר שדהו לכותי, מפני שעושה בו מלאכה בחול המועד, ועובר משום לפני עור, ועוד שנקראת על שמו של משכיר. ואינו סובר להתיר מטעם שהאריס עושה אריסותו. אבל לגוי מותר להשכיר, שאנו אומרים לו שלא יעשה שם מלאכה בשבת ויו"ט והוא שומע לדברינו, אבל הכותי לא ישמע לדברינו.

דף כ"ב

א. ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות, שקיבלו באריסות מבעל הבית והוטלה על שניהם לעסוק בה יחד, לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול חלקך בשבת ואני בחול, לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו. ואם התנו מתחילה קודם שהוטלה עליהם שהגוי יעסוק בשבת והישראל בחול, מותר.

ב. ואם קיבלו בסתם, ועשו בסתם, שהגוי נכנס לעבוד בשבת והישראל בחול, ולא צווהו ישראל, ולאחר זמן באו לעשות חשבון כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול, אסור, ששכר שבת הוא נוטל, שמגלה דעתו שהעובד כוכבים שלוחו היה.

ג. ואם לאחר שקבלו בסתם ועשו בסתם הגוי בשבת והישראל בחול, רצו לחלוק ביניהם בסתם, שלא יזכיר ישראל את השבת, נסתפק בגמרא אם מותר או אסור.

ד. ואם קיבלו שדה בשותפות לנוטעה ויטלו החצי בין שניהם, ונתעסק עובד כוכבים כל

ולרבי יוסי מוכרים להם בתים, ש'כיבוש יחיד' לא חשוב כיבוש. אבל שדות מותר להשכיר ולא למכור, לפי שמכירת שדות בארץ ישראל יש בה שני איסורים, גזרו על מכירתם בסוריא שמא יבוא למכור גם בארץ.

ג) **בחוץ לארץ:** לרבי מאיר מוכרים להם בתים, ולא גזרו שמא ימכור גם בארץ ישראל, אבל שדות משכירים ולא מוכרים, לפי שיש בהן שני איסורים גזרו עליהם גם בחו"ל.

ולרבי יוסי מוכרים אלו ואלו, שלא גזרו כלל בחוץ לארץ אטו ארץ ישראל לפי שהוא רחוק.

ב. הלכה כרבי יוסי. ובלבד שלא יעשנה שכונה, שלא ימכור לשלשה גויים. אבל כשמוכר לגוי אחד אין צריך לחשוש שהגוי הקונה ימכור שני חלקים לשני גויים אחרים, וישייר שלישית לעצמו, ויהיה כאן שכונה, שעל 'לפני' נצטוונו ולא על 'לפני דלפני'.

ג. גם במקום שמותר להשכיר בתים לגויים, אסור להשכיר לבית דירה, מפני שהגוי מכניס לתוכו עבודה זרה, ועובר על 'לא תביא תועבה אל ביתך'.

ד. בכל מקום לא ישכיר ישראל מרחץ לעובד כוכבים, מפני שהוא נקרא על שמו, ועובד כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים. אבל בשדה אין חוששים לכך, לפי שהאריס עושה אריסותו, מה שאין כן במרחץ שאין דרך להכניס בה אריס. ולכותי מותר להשכיר גם מרחץ, שאינו עושה שם מלאכה בשבת ויו"ט, ואע"פ שעושה מלאכה בחול המועד, גם לנו מותר להחם מרחצאות בחול המועד.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

איסור שליחות, שגם ישראל מותר לעובדה בשני ערלה. ואם משום שישראל אוכל כנגדן ונמצא נהנה מפירות ערלה, אין זה נהנה, שכן המשפט שהשנה שהוא עובד הוא אוכל.

צרכו בשלש שני ערלה ואכלם, וישראל קיבל שלש שנים אחרות כנגדן ואכלן, מותר. ואפילו אם קיבלו מלכתחילה שהגוי יעבוד שלש שני ערלה והישראל שלש שנים אחריהם, אין כאן

הדרן עלך לפני אידיהן למסקנא

משום מוקצה או נעבד, שאם הקצהו לעבודה זרה או עבדו, לא היה מוכרו.

ד. ולוקחים גם זכרים מעובדת כוכבים, ואין חוששים שמא הרביעה את הזכר עליה (ואין כאן חשש עקרות או כחישה בבשר), שהיא יראה שיתגררה בה ויתוודע הדבר.

ה. לוקחים בהמה מרועה של עובדי כוכבים, ואין חוששים שמא רבעה הרועה (שאינו חס עליה שלא תעקר, שהרי אינה שלו), לפי שהוא מתיירא משום הפסד שכר.

ו. אין מוסרים בהמה לרועה של עובדי כוכבים, שמא ירבענה. ואינו מתיירא משום הפסד שכר אלא בבהמה שמוסר לו עובד כוכבים, שהם

א. אין מעמידים בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים, מפני שחשודים על הרביעה, ובני נח נאסרו בה, ועובר על 'לפני עור לא תתן מכשול'.

ב. לא תתייחד אשה עם העובדי כוכבים, מפני שחשודים על העריות. ולא יתייחד אדם עמהם, מפני שחשודים על שפיכות דמים.

ג. לוקחים בהמה מן הגויים לקרבן, ואין חוששים משום רובע או נרבע. ואע"פ שהגויים חשודים על הרביעה, בבהמות שלהם אינם עושים כן, שהעובד כוכבים חס על בהמתו של תעקר. וגם את הזכרים אינם רובעים לפי שמכחישו בבשר. ואין חוששים

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

חוב ממון של בעלה, מותרת לבעלה, שאין חוששים שמא בא עליה, שמתירא שאם יבעלנה לא יפרע לו את חובו. אבל אם נחבשה מחמת נפשות, שנתחייבה בהריגה, אסורה לבעלה, שמא נבעלה לאחד מהם ברצון.

ג. לשיטת רבי פדת, נחלקו חכמים ורבי אליעזר אם חוששים בעכו"ם לרביעה: לרבי אליעזר חוששים, ולשיטתו אין מעמידים בהמה בפונדקאות שלהם, ואסור לקנות מהם פרה אדומה או בהמה לקרבן, שמא הרביעה. ולחכמים אין חוששים, ולדבריהם מותר להעמיד בהמה בפונדקאות שלהם, ולוקחים מהם פרה אדומה או בהמה לקרבן, ואין חשש שמא הרביעה. והשיבו חכמים על דברי רבי אליעזר מן הפסוק: 'כל צאן קדר יקבצו לך יעלו לרצון על מזבח'.

ד. אם הניח על פרה אדומה חבילה של שקים ריקים, פסלה, שנאמר 'אשר לא עלה עליה עול', בהעלאה בעלמא פסלה. אבל עגלה ערופה אינה נפסלת בהעלאת עול עד שתמשוך בו, שנאמר 'אשר לא משכה בעול'.

ה. לרבי שילא, אין קונים פרה אדומה מגוי מעיקר הדין, שנאמר 'ויקחו אליך', בני ישראל 'יקיחו' (כלומר ימכרו) ולא עובדי כוכבים. (וגם חושש לרביעה. ולפיכך אם קונה ע"י סרסור ישראל, שאין איסור של 'יקיחו', מותר רק אם ישראל משמרים אותה משעה שנוצרה. וי"א משעה שאמא נוצרה. ראה להלן כד.).

ו. פרה אדומה שנרבעה, או שהוקצה לע"ז, או נעבדה, פסולה, גם לסובר שהיא קדשי בדק הבית ולא קדשי מזבח, שכל שמום פוסל בה,

יודעים זה בזה שדרכן בכך, אבל כשישראל מוסר לו אינו מתירא.

ז. אלמנה לא תגדל כלב, שמא תתאוה ותרביענו עליה. ואינה יראה שיוודע הדבר כשיתגרה בה הכלב, שבני אדם יאמרו שמתגרה בה מחמת בשר חי שמשליכה לפניו. וכן לא תארח האלמנה תלמיד מבי רב.

ח. אין מייחדים בהמות נקבות אצל גויות נקבות, מפני שהעובדי כוכבים מצויים אצל נשי חבריהם, ופעמים שאינו מוצאה ומוצא את הבהמה ורובעה. ועוד, שגם אם מוצאה הוא רובעה, שחביבה עליהם בהמתן של ישראל יותר מנשותיהם. שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, וישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתם, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתם.

ט. גם עופות אסור להעמיד אצל עובדי כוכבים, שגם בהם יש חשש רביעה. ומעשה בעובד כוכבים שלקח אווז מן השוק, רבעה, חנקה, צלאה ואכלה. ועוד מעשה בערבי שלקח ירך מן השוק, וחקק בה כדי רביעה, רבעה, צלאה ואכלה.

דף כ"ג

א. לשיטת רבינא לא חששו לרביעה של גוי אלא לכתחילה, ולפיכך אין מעמידים בהמות בפונדקאות שלהם, אבל בדיעבד אין חוששים שכבר רבעו, ולפיכך לוקחים מהם בהמה לקרבן ואין חוששים שמא הרביעה.

ב. האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים מחמת

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

לרבא בשם רב נחמן נחלקו כשנרבעה האם לאחר שהקדישה, אבל אם נרבעה כשהיתה חולין, לדברי הכל וולדה מותר. ולרב הונא בר חיננא בשם רב נחמן נחלקו כשנרבעה בהיותה חולין, אבל אם נרבעה לאחר הקדישה, לדברי הכל ולדה אסור.

ג. כאשר קונים פרה אדומה מגוי על ידי סרסור ישראל (לרבי אליעזר), צריך ליזהר שלא נרבעה, ולפיכך צריך לשומרה משעה שנוצרה במעי אמה, שאם נרבעה אמה לאחר שנתעברה, ולדה פסול. ולרב הונא בר חיננא בדעת רבי אליעזר שגם אם נרבעה האם בהיותה חולין ונתעברה וילדה הולד פסול, צריך לשומרה משעה שנוצרה אמה. אבל אין חשש אם נרבעה אם אמה, שלא חששו עד כדי כך.

ד. ומניין היו יודעים קודם הלידה שהולד אדום כדי לשומרה, שהעבירו לפניה כוס אדום בשעה שעולה עליה זכר, כשהיתה ממשפחה שמוחזקות לילד ולדות אדומים כשעושים להם כן. ואע"פ כן דמי פרה אדומה יקרים, הואיל ושתי שערות פוסלות בה.

ה. לחכמים קונים בהמה לקרבן מגוי, שהרי על עתיד לבוא נאמר 'כל צאן קדר יקבצו לך'. ולרבי אליעזר אין קונים מהם בהמה לקרבן, ולעתיד לבוא כולם גרים גרורים, שנאמר 'כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה'. ולא רק מע"ז ישובו אלא 'לעבדו שכם אחד'.

ו. קודם מתן תורה היה מותר ליקח בהמות לקרבן מגוי, ולפיכך אמר משה רבינו לפרעה 'גם אתה נתן בידנו זבחים ועולות'. וכן נאמר

דבר ערוה וע"ז גם פוסלים בה, שנאמר 'כי משחתם בהם מום בם', וכל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז, דבר ערוה שנאמר 'כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ', ועבודה זרה שנאמר 'פן תשחיתון ועשייתם לכם פסל'.

ז. הקדיש פרה אדומה שהיא יוצא דופן, לתנא קמא פסולה ולרבי שמעון כשרה. ומודה רבי שמעון לענין קדשים שהיא פסולה לקרבן.

ח. לרבי שילא בדעת רבי אליעזר שדורש 'ויקחו' מלשון 'יקיחו', אין קונים זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן מעובדי כוכבים, שנאמר 'דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה', בני ישראל יקיחו ולא עובדי כוכבים. והמעשה שקנו אבנים לאפוד ופרה אדומה מדמא בן נתינה, על ידי סרסור ישראל היה (וישראל שמרו אותה משעה שנוצרה, וי"א משעה שנוצרה אמה, שלא יהא חשש רביעה לא בה ולא באמה).

דף כ"ד

א. פרה מעוברת שנגחה ישראל ומת, וולדה פסול לקרבן, לפי ש'היא וולדה נגחו' (ונוגח פסול לקרבן, שנאמר 'ו'מן הצאן, וא"ו יתירה להוציא את הנוגח). וכן פרה מעוברת שנרבעה, ולדה פסול, שהיא וולדה נרבעו.

ב. ואם נרבעה ואחר כך נתעברה, או שנעבדה ואחר כך נתעברה, לחכמים ולדה כשר, ולרבי אליעזר ולדה פסול. ונחלקו אמוראים באיזה אופן המחלוקת:

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

שם (אומר), י"א 'ה' מלך ירגזו עמים, י"א 'ה' מלך גאות לבש'. וי"א שאמרו 'רוני רוני השיטה, התנופפי ברוב הדרך, המחושקת בריקמי זהב, המהוללה בדביר ארמון, ומפוארה בעדי עדיים'. וי"א שכך אמרו ישראל כשאמר משה בנסוע הארון 'קומה ה' וגו'.

דף כ"ה

א. יהושע העמיד חמה במלחמת האמורי, וכפי שנאמר 'וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו הלא היא כתובה על ספר הישר', כלומר שרמוזה בספר בראשית שהוא ספרן של אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, בברכת יעקב לאפרים 'וזרעו יהיה מלא הגוים', אימתי יהיה מלא הגוים, כשעמדה חמה ליהושע.

ב. ונחלקו חכמים כמה שעות עמדה חמה: (א) לרבי יהושע בן לוי האיר השמש באותו יום כ"ד שעות, שנאמר 'ועמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים', ויש במשמעו שתי עכבות, אחת בחצי השמים, והיינו בחצי היום, ואחת סמוך לשקיעתו, שנאמר ולא אץ לבוא, אלא שהה 'כיום תמים' כלומר כ"ד שעות (כיום שלם עם לילו), שהלך השמש שש שעות, ועמד שש שעות בחצי היום, ולאחר מכן הלך שש שעות, ועמד שש שעות סמוך לשקיעה, נמצא שהאיר שכל אותו היום כ"ד שעות כיום תמים.

ב) לרבי אלעזר האיר באותו יום ל"ו שעות, שהלך שש ועמד י"ב, הלך שש ועמד י"ב, שמפרש ש'עמידתו' לבד היה כ"ד שעות כיום תמים.

אצל יתרו 'ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלקים', וקודם מתן תורה היה. וי"א שיתרו היה לאחר מתן תורה, וקנה אותם מישראל.

ז. לאנשי בית שמש היתה הוראת שעה להקריב פרות משל עובדי כוכבים, מפני הנס שנעשה על ידיהם, שהביאו את הארון מעצמן בלא איש שהנהיגם, ואת בניהם כלו בבית ולא געו אחרי בניהם, אלא הוליכוהו ואמרו שירה.

ח. עולה נקבה כשרה בבמת יחיד, שנאמר 'ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה', והכתיב הוא 'ויעלה', ומשמע שהיתה נקיבה.

ט. לשיטת רבי יוחנן לוקחים מן העובדי כוכבים בהמה לקרבן רק אם היא פחותה מבית שלש שנים, שעד שלש היא נעקרת בהרבעת איש והגוי חס עליה שלא תעקר, אבל מבית שלש שנים אינה נעקרת, ואין קונים אותה מגוי שמא הרביעה.

י. הלוקח פרה או חמור מנכרי, ואינו יודע אם כבר ביכרה אם לאו, אם לא היתה יתירה מבית שלש בשעת לידתה הראשון ביד ישראל, וילדה זכר, הרי הוא לכהן, שבדאי לא ילדה בבית הנכרי. ואם היתה יתירה על בית שלש כשילדה בבית ישראל, ולדה ספק בכור, שאין ידוע אם ביכרה בבית העובד כוכבים או לא.

יא. פרות שהביאו הארון על דרך בית שמש אמרו שירה, וי"א שישירו פניהם כנגד ארון ואמרו שירה. ואיזה שירה אמרו? י"א 'אז ישיר משה ובני ישראל', י"א 'ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו', י"א 'מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו' (הנקרא מזמור יתום, שלא הוזכר

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

רבות כל כך אלא באותו היום, וי"א משום שלא ירדו אבני ברד כמו אותו היום.

ד. חכמים נחלקו בקינה שקונן דוד על שאול ו'יאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר', מהו ספר הישר: א) י"א זה ספר של אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, כלומר בספר בראשית, ורמזה בכתוב 'יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויבך', מלחמה שצריכה יד כנגד עורף זו קשת. ב) י"א זה ספר דברים, שנאמר בה 'ועשית הישר והטוב בעיני ה'', ורמזה ב'ידיו רב לו' מלחמה שצריכה שתי ידים זו קשת. ג) וי"א שזה ספר שופטים, שנאמר בה 'בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה', ורמזה ב'למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה', מלחמה שצריכה לימוד זו קשת, וביהודה הוא אמור, שנאמר 'מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו ויאמר ה' יהודה יעלה'.

ה. חכמים נחלקו בביאור הכתוב בסעודה שהכין שמואל לשאול: 'וירם הטבח את השוק וְהָעֵלִיָּה', י"א וְהָעֵלִיָּה זו האליה, ונקראת עליה משום שהיא נסמכת על השוק. י"א זה החזה, ונקראת עליה לפי שמניחה על השוק בשעת תנופה. וי"א שזה כף הירך שהוא מעל השוק.

ו. לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים, לפי שהנשים דעתן קלות ושתיהן יתרצו לעבירה. אבל אשה אחת מתיחדת עם שני אנשים. (בעיר, ובדרך צריך שלשה, שמא יצטרך אחד לנקביו ונמצא השני מתיחד עם הערוה). ודוקא כשהיו כשרים, אבל אם היו פרוצים אפילו עשרה לא תתיחד אשה עמהם. ומעשה שהוציאוה עשרה במטה.

ג) לרבי שמואל בר נחמני האיר מ"ח שעות, שהלך שש ועמד י"ב, והלך שש ועמד כ"ד שעות, שדורש 'ולא אץ לבוא כיום תמים', שעמידתו באחרונה לבד היתה כיום תמים, מכלל שעמידתו הראשונה לא היתה כיום תמים, אלא י"ב שעות.

וי"א שכל המחלוקת היתה על השעות שניתוספו באותו היום: א) לרבי יהושע בן לוי ניתוספו כ"ד שעות, שהלך שש ועמד י"ב, הלך שש ועמד י"ב, נמצא 'עמידתו' כיום תמים.

ב) לרבי אלעזר ניתוספו ל"ו שעות, שהלך שש ועמד י"ב, הלך שש ועמד כ"ד שעות, ש'לא אץ לבוא' בסוף היום כיום תמים, אבל עמידתו הראשונה היתה י"ב שעות כשיעור לילה.

ג) לרבי שמואל בר נחמני ניתוספו מ"ח שעות, שהלך שש ועמד כ"ד, והלך שש ועמד כ"ד, לפי שמקיש עמידתו הראשונה לביאתו, מה בביאתו עמד כיום תמים, שנאמר ולא אץ לבוא כיום תמים, כך עמידתו בחצי השמים היתה כ"ד שעות כיום תמים.

ג. כשם שעמדה חמה ליהושע, כך עמדה חמה למשה ולנקדימון בן גוריון, שנאמר אצל משה 'אחל תת פחדך', ואצל יהושע 'אחל גדלך', ולמדים 'אחל אחל' בגזירה שוה. וי"א 'תת תת' לגזירה שוה, שנאמר אצל יהושע 'ביום תת ה' את האמורי'. וי"א שנאמר 'אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך', אימתי רגזו וחלו מפניך, בשעה שעמדה חמה למשה. ואצל נקדימון אנו יודעים מן המסורת.

ואע"פ כן נאמר אצל יהושע 'ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו', לפי שלא עמדה שעות

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

העובד כוכבים שהמקל בה סמוכה לישראל, ואם ירים הגוי יד ימינו תאחזו שמאלו של ישראל במקל הסמוך לה, שאם יטפלנו לימינו, יהיה המקל רחוק מידו של ישראל.

י. היו שניהם עולים במעלה, או יורדים בירידה, לא יהא ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה, אלא ישראל למעלה ועובד כוכבים למטה, שבעליה ילך ישראל לפני הגוי (ויטפלנו לימינו), ובירידה יוליך הגוי לפניו. ואל ישחה ישראל לפניו (אפילו במישור), שמא ירוץ את גולגלתו. שאלו הגוי להיכן הולך, ירחיב לו את הדרך, שאם היה צריך לילך עד פרסה, יאמר לו שתי פרסאות אני צריך לילך, אולי ימתין הגוי מלהכותו עד פרסה שניה, וזה יפרוש ממנו קודם לכן, וכדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע שאמר לו 'עד אשר אבא אל אדוני שעירה', ולא הלך אלא עד סוכות.

יא. ומעשה בתלמידי ר"ע שהיו הולכים לכזיב, פגעו בהן ליסטים, אמרו להן לאן אתם הולכים, אמרו להן לעכו (שהוא רחוק מכזיב), כיון שהגיעו לכזיב פירשו, אמרו להן תלמידי מי אתם, אמרו להן תלמידי ר"ע, אמרו להן אשרי ר"ע ותלמידיו שלא פגע בהן אדם רע מעולם.

וכן מעשה ברב מנשה שהיה הולך ל'בי תורתא', פגעו בו גנבים ושאלוהו לאן אתה הולך, והשיב להם לפומבדיתא, כשהגיעו ל'בי תורתא' פירש מהם, אמרו לו תלמידו של 'יהודה הרמאי' אתה, וקללם ולא הצליחו כ"ב שנים בגניבתם, וחזרו כולם לבקש היתר על קללתם חוץ מאורג אחד שלא בא ואכלו ארי. בוא וראה מה בין לסטים של ארץ ישראל

ז. ואם היתה אשתו עמו, אפילו אם היה פרוץ והוא אחד, מותר לאשה להתייחד עמו, לפי שאשתו משמרתו. ודוקא עם ישראל, אבל עם עובד כוכבים לא תתייחד האשה אפילו כשאשתו עמו, לפי שאין אשתו משמרתו.

ח. לרבי ירמיה, אין חשש 'עריות' בייחוד של אשה עם גוי, אלא אם היתה חשובה בין הנשים, כלומר שהיא יפה, אבל אם היא כעורה, אין חשש עריות, אלא שעדיין אסור לה להתייחד עם גוי משום חשש שפיכות דמים. ואם היתה אשה חשובה בין אנשים, כלומר שקרובה למלכות, אין חשש שפיכות דמים, שהגוי ירא להורגה, אלא שאם יפה היא אסור לה להתייחד משום עריות. ואם היתה חשובה בין אנשים, שקרובה למלכות, ואינה חשובה בין הנשים, שהיא כעורה, מותר לה להתייחד עם הגוי, שאין כאן חשש לא של עריות ולא של שפיכות דמים.

ולשיטת רב אידי אין חשש של שפיכות דמים באשה כלל, שהאשה כלי זיינה עליה, והגוי בא עליה ואינו הורגה. אבל יש חשש של עריות בכל אשה ואפילו כעורה, ולפיכך גם אם לא היתה חשובה בין הנשים, אסור לה להתייחד עם גוי משום חשש עריות.

ט. ישראל שנזדמן לו עובד כוכבים בדרך, ידאג הישראל שיהא הגוי לימינו, שאם ירצה להורגו ישלח יד ימינו ויאחז בו. לרבי ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה, אם היה הגוי חגור בסייף, טופלו ישראל לימינו, כדי שיהא יד שמאל של גוי שהסייף חגור בו לצד ימינו של ישראל, ומזומנת לו לאחוז בה. ואם היה ביד הגוי מקל, טופלו ישראל לשמאלו, כדי שתהא יד ימין

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

שסיפרו בשבחו של רבי עקיבא, לגנבים שבבבל שזלזלו בכבודו של רבי יהודה.

דף כ"ז

א. בת ישראל לא תילד את העובדת כוכבים בחינם, מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים. ובשכר מותר, משום איבה. ודוקא בחול, אבל בשבת לא התירו לילד בשכר משום איבה, שיכולה לומר שעל תינוקות שלנו ששומרים שבת אנו מחללים שבת, ולא על תינוקות שלכם שאין שומרים שבת.

ב. לשיטת חכמים עובדת כוכבים מילדת בת ישראל בזמן שישראליות אחרות עומדות על גבה, אבל לא בינה לבינה לפי שחשודים על שפיכות דמים. ולרבי מאיר אסור גם אם אחרות עומדות על גבה, שמא תניח ידה על מצחו של תינוק במקום שמוחו רופס, ולא יהא ניכר שהרגתו.

ג. בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים, מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים. ואפילו בשכר לא התירו משום איבה, שאם פנויה היא יכולה לומר לה אני חפץ להינשא, ואם אשת איש היא, יכולה לומר איני חפץ להזדהם בפני בעלי.

ד. לשיטת חכמים עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל אם ישראליות אחרות עומדות על גבה, אבל בינה לבינה אסור שמא תהרגנו (ולתנא במשנה בביתה של האם הישראלית מותר. עיין תוס' ורא"ש). ולרבי מאיר גם אם אחרות עומדות על גבה אסור, שמא תמשח סם על דדה מבחוץ ותהרגנו.

ה. עובדי כוכבים ורועי בהמה דקה אין מעלין אותם אם נפלו לבור, ולא מורידין אותן. ולא התירו להעלותם בשכר משום איבה, שיכול לומר לו בני עומד על שפת הגג, ואם לא אורידנו ימות, ונוח לי להפסיד שכרי ולהצילו. או יאמר לו שהשלטון קבע לי זמן ליום וועד, ואם לא אלך יצא שכרי בהפסדי.

ו. המינים והמסורות, מורידים אותם לבור, ולא מעלין. שאם נפל לבור ומעלה היתה שם, מגררה, ומשום איבה נותן עילה שעושה כן כדי שלא תרד בהמתי לשם דרך אותה מעלה ותמות. או אם היתה אבן על פי הבור, מכסהו, ואומר שעושה כן כדי להעביר את צאנו. או אם היה שם סולם מסלקו, ואומר שצריך לו כדי להוריד את בנו מן הגג.

ז. מומר שאוכל נבילות לתיאבון, אין מורידין אותו, שהרי אפילו אבידתו מצוה להשיב, שנאמר 'לכל אבידת אחיך' לרבות את המומר. ומומר שאוכל נבילות להכעיס מורידים. וי"א שבכלל מין הוא, וי"א שאינו בכלל מין, ומין הוא העובד ע"ז.

דף כ"ז

א. ישראל יכול למול את העובד כוכבים כדי להתגייר, אבל לא בכדי להסיר תולעת שיש בערלתו, שאסור לרפאות את הגוי בחינם.

ב. חכמים נחלקו אם עובד כוכבים יכול למול לישראל:

א) שיטת רבי מאיר: עובד כוכבים לא ימול ישראל מפני שחשוד על שפיכות דמים.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ד. ישראל שמתו אחיו מחמת מילה, לדברי הכל מל את אחרים, ואפילו לדורש 'המל ימול', שאע"פ שלא נימול בכלל הנימולים הם, וכדין הנודר מן המולים שהוא אסור בערלי ישראל.

ה. אשה לדעת רבי יהודה הנשיא, לדורש 'המל ימול' יכולה למול אחרים, שהיא כמהולה. וכן מצאנו בצפורה שמלה את בנה. אבל לדורש 'ואתה את בריתי תשמור' לא תמול, שאינה בכלל ברית. וצפורה לא מלה בעצמה אלא אמרה לשליח והוא מל. וי"א שהיא התחילה ומשה גמר.

ו. מתרפאים מן העובדי כוכבים ריפוי ממון, כלומר ריפוי בהמה, אבל אין מתרפאים מהם ריפוי נפשות, כלומר רפואת הגוף. לשיטת רב יהודה אין מתרפאים מהם אפילו בדבר שאין בו סכנה, ואפילו רפואת מכה של הקזת דם. (ויש חולקים. ראה להלן דף כ"ח).

ז. לרבי מאיר אין מסתפרים מעובדי כוכבים בכל מקום, ואפילו בשבילי רשות הרבים שעוברים שם תדיר, שמא יחתוך צווארו בתער. ולחכמים ברשות הרבים מותר, ורק בינו לבינו אסור.

ח. גוי שאמר לישראל 'סם פלוני יפה לחולה סם פלוני רע לו', מותר לשמוע לו, שהגוי סובר שאינו סומך עליו בלבד, שהרי אינו רוצה להתרפאות ממנו, ובוודאי ישאל גם לאחרים כדי לנסותו אם אומר אמת, ויזהר שלא להוציא שם רע על עצמו.

ט. חולה, שאם לא ירפאנו רופא יש ספק אם יחיה אם ימות, אינו מתרפא מעובדי כוכבים,

ואפילו אם אחרים עומדים על גביו, אפשר שיטה את הסכין ויעשנו כרות שפכה. ואם היה רופא מומחה לרבים, מותר, שלא יקלקל את שמו.

ב) לשיטת חכמים עובד כוכבים מל את ישראל בזמן שאחרים עומדים על גבו ואין חשש שפיכות דמים, אבל בינו לבינו אסור. וכן שיטת רבי יהודה שעובד כוכבים מל את ישראל (כשאין חשש שפיכות דמים), ואין כאן חשש של 'מילה שלא לשמה', שאין הגוי מל לשם ע"ז, שאין דרכם למול את בניהם.

ג) לרבי יהודה הנשיא מילה בעובד כוכבים פסולה, שנאמר 'ואתה את בריתי תשמור וזרעך אחריך' ולא עובד כוכבים. וי"א שנאמר 'המול ימול', וקורים בו 'המל ימול', כלומר מי שהוא מהול ימול את אחרים.

ג. עוד נחלקו חכמים אם כותי יכול למול לישראל או לא:

א) לרבי מאיר ורבי יוסי כותי יכול למול לישראל, ואע"פ שהוא מל לשם יונה שבהר גרזים, מילה כשרה היא, שאין צריך מילה לשמה, שנאמר 'המול ימול' לרבות מילה שלא לשמה.

ב) לרבי יהודה כותי לא ימול לישראל, לפי שהוא מל לשם יונה של הר גרזים, ומילה צריכה לשמה שנאמר 'לה' המול'.

ד. ערבי או גבנוני מהול, לרבי יהודה הנשיא אינו מל לישראל גם לדורש 'המל ימול', שגם כשהם מהולים נקראים ערלים, וכדין הנודר מן הערלים שאסור במולי עובדי כוכבים.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

שמחללים עליה את השבת, כלומר שהיא מכת סכנה, אבל אם אין בה סכנה מותר להתרפאות מן הגוי. וי"א שאין מתרפאים מהם אלא 'מכה של חלל', כלומר בחלל גופו, אבל מכה שאינה של חלל מתרפאים.

ב. מכה שעל גב היד, או על גב הרגל, לשיטה ראשונה אין מתרפאים בה מן הגוי, לפי שיש בה סכנה ומחללים עליה את השבת. ולשיטה שניה מתרפאים, לפי שאינה בחלל גופו, אלא מכה מבחוץ היא, ואם יבחין שהגוי קלקלה יתרפא ע"י סם.

ג. מכה על גב היד וגב הרגל מחללים עליהם את השבת, לפי שיש בה סכנה.

ד. כל מכה שצריכה אומדן, כלומר שהיא מסוכנת כל כך שצריך לאמדו אם יחיה ואם ימות, מחללים עליה את השבת.

ה. חולי חמה הנקרא 'אשתא צמירתא' מחללים עליה את השבת.

ו. מהיכן נקרא מכה של חלל שמחללים עליה את השבת, כל מכה שהיא מן השפה ולפנים.

ז. בגמרא נסתפקו אם חולי שיניים וחניכיים חשובים מכה של חלל לפי שהיא מן השפה ולפנים, ומחללים עליהם את השבת, או מאחר והן קשים דומים למכה שבחוץ שאין מחללים עליהם את השבת.

ח. החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ בשבת, שכל רפואה אסרו חכמים לעשותה בשבת אם אין בחולי סכנה. (ואם כואב לו השיניים הרבה, נסתפקו בגמרא אם הוא כמכה של חלל ומחללים עליו את השבת, או לא).

שבוודאי יהרגנו, ומוטב שיניחנו אולי יחיה. ואם אנו יודעים שאם לא ירפאנו ימות, ואין כאן ישראל לרפאותו, מתרפא מעובד כוכבים, שבלא זה וודאי ימות, ואולי ירפאנו עובד כוכבים. ולא חששו שמא בלא הרופא יחיה יום או יומיים והעובד כוכבים ממחר להמיתו, שלא חששו על חיי שעה. וכן אמרו ארבעה מצורעים 'אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו', ולא חששו על חיי שעה.

י. לא ישא ויתן אדם עם המינים, ואין מתרפאים מהם אפילו לחיי שעה, שהמינות מושכת ויבוא ליגור אחריהם. ואע"פ שנאמר 'וחי בהם' ולא שימות בהם, בפרהסיא צריך למסור את נפשו מפני חילול ה'. ומעשה בבן דמא שהכישו נחש ולא הניחו רבי ישמעאל להתרפאות ע"י מין ויצתה נשמתו בטהרה (בשעה שאמר 'מותר').

יא. העובר על דברי חכמים נקרא 'פורץ גדר' וישכנו נחש ולא יהיה לו רפואה.

יב. אם אומרים לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג, לרבי ישמעאל יעבוד ואל יהרג, שנאמר 'וחי בהם' ולא שימות בהם. ודוקא בצנעא, אבל בפרהסיא יהרג ואל יעבוד, שנאמר 'ולא תחללו את שם קדשי'.

דף כ"ח

א. לשיטת רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן, לא אמרו שאין מתרפאים מגוי אלא מכה

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

לשחוק בשבת ולהביאם דרך רשות הרבים, לפי שמאורי העין מעורים ואחוזים בטרפשי הלב, וסכנה היא.

יד. על חולי עין אלו מחללים שבת: (א) כשעינו נוטפת ריר. (ב) כשיש לו בעין כאב נוקב. (ג) כשעיניו שותתות דם. (ד) כשעיניו דומעות הרבה. (ה) כשעיניו קודחות חום. ודוקא בתחילת החולי, אבל אם כבר נתרפא ועדיין קודחת מעט, אסור. וכן הבא לכחול כדי להאיר מראית עינו, אסור.

דף כ"ט

א. מי שנכנס למרחץ לאחר שנשכחו צרעה, או לאחר שנתחב קוץ בבשרו, או שיש עליו מורסה, או כאב העין, או שבא עליו קדחת, סכנה היא.

ב. צנון יפה לחולי החמה, ותרדים יפים לשחפת צוננת, וההיפך הוא סכנה, שהצנון מוסיף קור והתרדים מחממים. מים חמים טובים לנשיכת עקרב, וצוננים לעקיצת דבורה, וההיפך הוא סכנה. מים חמים טובים למכה של תחיבת קוץ (שישרה המכה במים, אבל לא שירחץ כל גופו במרחץ, שזה סכנה), וצוננים טובים לסדקים שבפני האדם, וההיפך הוא סכנה. חומץ טוב להקזת דם מן הכתפיים, ודגים קטנים טובים לתענית, וההיפך הוא סכנה.

ג. אכילת שחליים והקזת דם מן הכתפיים, חולי הקדחת והקזת דם מן הכתפיים, כאב העין והקזת דם מן הכתפיים, סכנה היא.

ט. וחולי שיניים הנקרא 'צפדינא' שמתחיל בפה וגומר בבני מעיים, וודאי מחללים עליו את השבת. וסימן לחולי זה, אם נותן דבר לתוך פיו יוצא דם מבין שיניו. והוא בא ממאכל של חטים קרים בימות החורף, או ממאכל של שעורים חמים, או משיירי דג שטיגנו בשומן היוצא ממנו עם קמח. ורפואה לחולי זה הוא מי שאור ושמן זית ומלח. וי"א שמביא שמן של אווז המחוי באור, ומושחו ע"י אחד מכנפי האווז על שיניו מבחוץ. וי"א שמביא גרעינים של זיתים שלא מלאו שלישי, ומלבן באור מכוש חדש ושורפם עליו, ומדבק בו שורות השיניים מבפנים.

י. מותר להתרפאות מכה שיש בה סכנה מגוי. שהוא רופא מומחה, שלא יוציא שם רע על עצמו.

יא. פצע שהיא מכת חרב, סכנה היא ומחללים עליה את השבת.

לשון מהרי"ל בליקוטים (אות מ"ג) בענין הרפואות שהוזכרו בגמרא: אמר לנו מהרי"ל סג"ל, כל הרפואות והלחשים ששכל התלמוד, אסור לנסות אותם, משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרם, וכי לא יעלו בידם ילעזו וילגלו על דברי חכמים. מלכד הא דאיתא במסכת שבת מי שנתחב לו עצם בגופו וכו', ולא שום אחד יותר. ע"כ. ודאח נם בים של שלמה (חולין פ"ח סי' י"ב). בברכת 'חסידותי מחלה בקרבך'!

יב. גידי אזנים שירדו למטה, מותר להעלותן בשבת, הואיל ויש סכנה בדבר. י"א שמעלין אותו ביד אבל לא בסם, הואיל ואפשר ביד. וי"א שמעלין אותו בסם ולא ביד, שביד הוא עושה חבורה ויש חילול שבת יותר, אבל בקשירת סם אין חילול שבת דאורייתא.

יג. עין שמרדה, כלומר שרוצה לצאת, מותר לכוחלה בשבת. ואפילו אם לא שחק את הסממנים מערב שבת ולא הביאם, מותר

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

מחוץ לעיר דינם כרשות הרבים, הואיל ועוברים ושבים מצויים שם, ולחכמים מותר להסתפר שם מעובד כוכבים.

יא. עובד כוכבים המסתפר מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו שהוא מגדל לע"ז, שומט את ידו קודם לכן שלשה אצבעות לכל רוח.

יב. שש הלכות נאמרו על ידי רב מלכיא ורב מלכיו, ומפני ששמותיהם דומים, ויש מחליפין שמועה של זה בשל זה, נתנו סימן לסדר השמועות.

לרב חנינא בריה דרב איקא שלש נאמרו ע"י רב מלכיו: (א) 'שפוד', שצלו בו בשר אסור לטלטלו. (ב) 'שפחות', שהלכה כרבי אליעזר שגם אשה שהכניסה מאה שפחות, כופה אותה בעלה לעשות בצמר. (ג) 'גומות' שאם נמצאו גומות, אע"פ שאין שם שיער גדולה היא. ושלש נאמרו ע"י רב מלכיא: (א) 'בלורית', שגוי המסתפר מישראל, לא יגע כשלש אצבעות בכל סביבותיה. (ב) 'אפר מקלה', שלא יתן אפר מקלה על מכתו. (ג) 'גבינה', שאסרו גבינות בית אונייקי מפני שמחליקים פניה בשומן חזיר.

ולרב פפא, מימרות שנאמרו על משניות או ברייתות הם מרב מלכיא, ולדבריו 'שפחות' 'בלורית' ו'גבינה' נאמרה על ידי רב מלכיא, ו'שפוד' ו'גומות' ו'אפר מקלה' שהן שמעתא נאמרו ע"י רב מלכיו.

יג. יין של עובד כוכבים אסור בהנאה, שמא נסכו לע"ז (רש"י ד"ה שהיה). וכשנסכו לע"ז אסור משום שהוקש 'יין נסיכם' ל'חלב זבחימו', וזבח אסור בהנאה שנאמר 'ויצמדו

ד. ביום שני לאכילת דג, יכול להקזיז דם. וביום שני להקזת דם, יאכל דג. אבל בשלישי לאכילת דג סכנה להקזיז דם, ובשלישי להקזת דם סכנה לאכול דג.

ה. המקזיז דם לא יאכל חלב, גבינה, בצלים, שחלים. (חגב"ש). ואם אכל, יערב רביעית חומץ ברביעית יין וישתה, ויפנה למזרחה של עיר לפי שריחו קשה (ורוח מזרחית אינה חזקה).

ו. מותר להעלות בשבת תנוך שכנגד הלב שנכסף לצד פנים ומעכב את הנשימה.

ז. ששה דברים מרפאים את החולה מחליו ורפואתן רפואה: כרוב, ותרדן, מי סיסין יבשים, קיבה של בהמה, ורחם של בהמה, ויותרת הכבד. ויש אומרים גם דגים קטנים. ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם.

ח. עשרה דברים מחזירים את החולה לחליו וחליו קשה: האוכל בשר שור, בשר שמן (ע"פ הב"ח), בשר צלי, בשר ציפרים, ביצה צלויה, שחלים, תגלחת, מרחץ, גבינה, וכבד. וי"א גם אגוזים. וי"א גם קשואים. ולמה נקראו קשואים, שקשין לכל גופו של אדם כחרבות.

ט. ישראל המסתפר מעובד כוכבים ברשות היחיד, יראה במראה אם מסתפר יפה באומנות, שהעובד כוכבים סבור ממה שמקפיד לספר יפה, שאדם חשוב הוא, ומתיירא להורגו. וברשות הרבים שיש שם עוברים ושבים, אין צריך לראות במראה. (לשיטת חכמים לעיל כז.).

י. לרב חנא בר ביזנא 'שבילי נהרדעא' שהן

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

דף ל'

א. יין מבושל של עובדי כוכבים, אם היה מתחלתו יין ביד העובד כוכבים, אסור, שמא נסכו קודם הבישול. אבל אם בשלו ישראל ולאחר מכן בא ליד עובד כוכבים מותר, שאין הגוי מנסך יין מבושל. ולפיכך יין מבושל של ישראל שהופקד אצל עובד כוכבים, אין צריך חותם בתוך חותם, שאינו מנסכו לע"ז, ואינו טורח לזייף חותם אחד להחליפו ביין מבושל גרוע שלו.

ב. וכן 'אלונתית', והוא יין ישן שמערבים בו מים צלולים ואפרסמון, אם היה מתחילתו ביד העובד כוכבים, אסור בהנאה, שמא נסכו קודם שעירבו. אבל אם לקחה מישראל כשהיא עשויה אלונתית, מותרת בהנאה, ששוב אין הגוי מנסך אותה לע"ז.

ג. עושים בשבת 'אנומלין', והוא יין ודבש ופלפלים, לפי שעשוי לשתייה. אבל אין עושים 'אלונתית', והוא יין ישן עם מים צלולים ואפרסמון, לפי שעושים אותו לרפואה, להצטנן כשיוצאים מבית המרחץ.

ד. יין מבושל אין בו משום ניסוך (שאין חשש שמא נסכו הגוי אם הגיע לידו לאחר בישול), ואין בו משום איסור גילוי, שאין נחש שותה ממנו.

ה. יין מזוג, "א שאם מזוג הרבה (שיש בו שני חלקים מים וחלק אחד יין), אין בו איסור גילוי, שאין נחש שותה ממנו. ואם מזוג מעט, אסור משום גילוי. ואע"פ שהנחש אינו מוסר נפשו לשותות לעין כל אלא מיין שאינו מזוג כלל (אם לא מזוג הנחש בעצמו), מ"מ כשאין אדם

לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים', שהזבח כמת. ומת אסור בהנאה בגזירה שוה 'שם שם' מ'עגלה ערופה', שאסורה בהנאה משום שנאמר בה 'כפרה' כקדשים.

יד. חומץ של עובד כוכבים שהיה מתחלתו יין, אם כבר היה ביד הגוי בהיותו יין, אסור, שמא נסכו קודם שהחמיץ. אבל אם קנאו הגוי מישראל לאחר שהחמיץ, אינו אסור בהנאה, שאין חשש שנסכו שאין מנסכים חומץ. (שאר דיני המשנה, 'יבוארו בע"ה במקומם בגמרא).

טו. חלב הכנוס בקיבה של עולה, יש חכמים שאמרו שכהן שאינו מואס בה מותר לגמוע אותה חיה, שאינה אלא כפרש בעלמא (וק"ו לחלב הכנוס בקיבת נבילה, שהרי איסור נבילה קל מעולה, שנבילה אסורה רק באכילה ועולה אסורה בהנאה ומועלים בה). אבל חכמים אמרו שלא יהנה ממנה, אבל אין בה מעילה כיון שהיא מותרת מן התורה.

טז. רבי ישמעאל היה קורא את הפסוק 'כי טובים דודין מיין' בלשון נקיבה. ורבי יהושע הוכיח שיש לקרות דודין בלשון זכר, שחבירו מלמד עליו, שנאמר לאחריו 'לריח שמניך טובים וגו' עלמות אהבוך', וכנסת ישראל אמרה כן לפני השכינה.

יז. חומץ של ישראל שהפקידו ביד עובד כוכבים, אינו צריך חותם בתוך חותם, שאין חוששים שמא נסכו שהרי אין מנסכים חומץ, ומשום חשש שיחליפנו בחומץ רע שיש לו (והיה בידו בהיותו יין) די בחותם אחד, שאין הגוי טורח בשביל כך לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם מזויף.

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

מתוק משובח הנקרא 'מי בארג', וכולן אין נחש שותה מהם ואין בהם משום גילוי.

י. יין מתוק הבא מעסיא ונקרא 'קרינא' אינו אסור משום גילוי, שאין נחש שותהו. ובמקומו יש בו משום גילוי, ש'חמר מדינה' הוא והנחשים רגילים בו.

יא. יין שהתחיל להחמיץ, עד שלשה ימים יש בו משום גילוי ומשום יין נסך. מכאן ואילך, לרבא אין בו משום גילוי, לפי שנתקלקל הרבה ואין הנחש שותהו, ואין בו משום יין נסך, שאין הגוי מנסכו. ולנהרדעא עדיין חוששים משום גילוי, שפעמים יש מקרה שהנחש שותהו.

יב. יין תוסס, והוא יין חדש מגיתו עד שהוא מחמיץ להיות יין, אין בו משום גילוי. וכמה תסיסתו? שלשה ימים.

יג. שחלים הטרופים ושחוקים בכלי, ויין או מים נתונים בהם, אין בהם משום גילוי. ובני גולה נהגו בהן איסור. ודווקא כשאין בהם חומץ, אבל אם יש בהם חומץ גם בני גולה לא אסרו, שהחומץ מתגרה ונלחם בחכך של נחשים, ואין שותין ממנו.

יד. כותח הבבלי אין בו משום גילוי, ובני גולה נהגו בו איסור. ואם נמצא בו כמין מקום של נשיכת נחש, לדברי הכל חוששים משום גילוי.

טו. כלי שתחת חבית המקבל יין הנוטף, אם הוא מטפטף תדיר, והטיפים רודפות זו את זו והן תכופות, אין בו משום גילוי, לפי שהנחש שומע ובורח.

טז. פי תאנה שנעשה במקום עוקצה כשתולשים אותה, אין בו משום גילוי. ואוכל

רואה הוא שותה גם מיין המזוג מעט, אבל מן המזוג הרבה אינו שותה כלל. ורבא פסק הלכה שיין מזוג אסור בכל אופן משום גילוי. וכן לרב אשי חוששים במזוג בכל אופן, ואין סומכין על חילוקים בדבר, הואיל ויש כאן חשש סכנה.

ו. יין מזוג של גוי, יש בו משום יין נסך ואסור בהנאה.

ז. מים מגולים שאדם ישן אצלם, לרב חלקיה בר טובי אם היה ביום, המים מותרים, שאימת אדם הישן על הנחש ולא ישתה ממנו. ואם היה בלילה, אין אימתו על הנחש ואסורים. ולדינא אסורים גם ביום, ואין אומרים שאימת הישן על הנחש.

ח. רב לא היה שותה מביתו של גוי, לפי שאינו זהיר בגילוי, ומביתה של אלמנה היה שותה, שאע"פ שאינה בקיאה בדיני גילוי, היא נוהגת כפי שהנהיג בעלה ומקפדת על גילוי. שמואל לא היה שותה מביתה של אלמנה, לפי שאין עליה אימת בעלה. ומביתו של גוי היה שותה, שאע"פ שאין מקפידים משום גילוי, הם מקפידים על נקיון, ומכסים את המים שלא תיפול בהם פסולת. וי"א ששמואל לא שתה לא משל גוי ולא משל אלמנה.

ט. שלש יינות אין בהן משום גילוי: (א) יין חד שמבקע את הנוד מתוך חזקו, ואין טעמו טוב ומתוק אלא כחומץ, ואין נחש שותהו. (ב) יין מר, הנקרא 'ירנקא' והוא רע ומר. (ג) יין מתוק, שהומתקו הענבים בשמש, ושוב אינו הגון.

ולרב חמא נמנו שלשה יינות שנשתנו לשבח, יין חד שהוא חריף מחמת פלפלים וסממנים הנתונים בו, יין מר הנקרא 'אפסינתין', ומשקה

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

אין איסור אלא במקום שיש סדק, ולפיכך בגב היד ובגב הרגל ובפנים אצל העין, שאין שם סדקים, מותר.

דף ל"א

א. שלשה יינות הן: (א) יין נסך אסור בהנאה, ומטמא טומאה חמורה במשא ובאהל בכזית, שתקרובת עבודה זרה הוקש למת. (ב) סתם יינם של עובדי כוכבים, אסור בהנאה משום גזירת יין נסך, ומטמא טומאת משקין ע"י שרץ בריעית כשאר משקין. (ג) המפקיד יינו אצל עובד כוכבים, ויחד לו קרן זוית, ומסר לו הגוי מפתח, או שעשה הישראל חותם, באופן שהגוי אינו יכול להחליפו, לשיטת חכמים אסור בשתיה ומותר בהנאה, ולרבי אליעזר מותר גם בשתיה. ואם לא ייחד לו הגוי קרן זוית, ולא עשה חותם, לדברי הכל אסור גם בהנאה, שמא החליפו הגוי ביין שלו.

וכן הלוקח או השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים, ומלאוהו יין, ומפתח או חותם ביד ישראל, לרבי אליעזר מותר גם בשתיה. וחכמים אסור לעשות כן, ואם עשה מותר בהנאה ואסור בשתיה.

ב. ללשון ראשון לא אסרו חכמים אלא בחותם אחד, אבל אם עשה חותם בתוך חותם, גם לחכמים מותר. וללשון שני, לרבי אליעזר אסרו חכמים אפילו חותם בתוך חותם, ולרבי יוחנן לא אסרו אלא בחותם אחד, אבל חותם בתוך חותם מותר.

ג. רב חסדא בשם רב וי"א בשם זעירי פסק הלכה כרבי אליעזר. רבי אליעזר (האמורא)

אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש, שנאמר 'שומר פתאים ה'.

ז. שלשה מיני ארס הן: של נחש בחור, שהוא חזק וכבד, שוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי, של נחש בינוני מפעפע ועומד באמצע, ושל זקן צף למעלה.

ולפיכך, חבית שנתגלה, אע"פ ששתו ממנה תשעה בני אדם ולא מתו, לא ישתה ממנה עשירי, שמא ארס של בחור יש בו ושוקע למטה, והעשירי ישתה וימות. ומעשה שהיה ששתו תשעה ולא מתו ושתה עשירי ומת. וכן אבטיח שנתגלה אע"פ שאכלו ממנה תשעה בני אדם ולא מתו לא יאכל ממנה עשירי, ומעשה היה שאכלו ממנה תשעה ולא מתו ואכל עשירי ומת.

יח. שלשה כל זמן שמזקינים גבורה מתוספת בהן: דג נחש וחזיר. ואע"פ שכוחו של נחש ניתוסף בזקנותו, ארסו מחליש, ולפיכך הוא צף למעלה ואינו שוקע כארס של בחור.

יט. מים שנתגלו, לא ישפכם ברשות הרבים, שמא יעבור אדם יחף, ויעמוד הארס בין קשרי אצבעותיו, וכשנכנס מעט ונוקב בבשר שוב אין לו רפואה, ולא ירביץ בהן את הבית להשכיב את האפר ואבק שלא יעלה, ולא יגבל בהן את הטיט, ולא ישקה מהן בהמתו או בהמת חבירו. ומשקהו לחתול שלו, שהארס אינו מזיקו, ואע"פ שהוא נכחש, חוזר לברייתו. אבל לחתול של חבירו אסור, שמא ירצה הלה למכרו ולא יעלה בידו מחמת חולשתו.

ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו. לתנא קמא אסור בכל מקום שבפניו ידיו ורגליו, ולאחרים

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ח. מתחילה היו אוסרים כל חביות יין במקומות של כותים הסמוכים לעיירות של עובדי כוכבים, שהכותי אינו מקפיד על מגע עבודה זרה. וחזרו לומר שרק הפתוחות אסורות, אבל הסתומות מותרות לפי שהכותי מקפיד עליהם. ודוקא בין הגיתות, שהוא ירא שמא יראוהו בני אדם המצויים בדרכים, אבל שלא בין הגיתות גם הסתומות אסורות.

ט. ישראל השולח לחבירו חבית של יין ביד כותי, אם המקבל מכיר את חותמו וסיתומו, וניכר שלא זייפו השליח, מותר. אבל אם אינו מכיר אסור. ואע"פ שהכותי אינו מנסך לע"ז, אין הוא מקפיד על מגע עובד כוכבים.

י. וכן השולח חבית של ציר ושל מוריים ביד גוי, אם המקבל מכיר חותמו וסיתומו מותר, ואם לאו אסור. ואע"פ שאין דרך לתת יין בציר, חוששים שמא יחליפנו בציר של דגים טמאים, ובמוריים חוששים שיחליפנו ביין, לפי שדמי מוריים יקרים יותר. (אבל אם שלח ביד כותי מותר, שכותי אינו חשוד להחליף).

יא. מפני מה אסרו שכר של עובדי כוכבים? לרמי בר חמא בשם רבי יצחק משום חתנות, שלא ירגיל לעשות משתאות אצל עובד כוכבים ויתן עיניו בבתו. ולרב נחמן משום גילוי, ואף על פי שאין חשש גילוי כשהשכר בגיגית או בחבית (שנחש אינו שותה שכר), חוששים לגילוי במקומות שרגילים להשתות את המים בכלי קודם עשיית השכר כדי שיהיו צלולים. וגם שכר שנתשן אסור, אף על פי שהישן אינו אסור משום גילוי (שהאסר אינו מניחו ליישן), שגזרו על ישן אטו חדש.

ורבי יוחנן, ללשון ראשון נחלקו הלכה כמי, שרבי אלעזר פסק כחכמים, ורבי יוחנן פסק כרבי אליעזר. וללשון שני פסקו שניהם כחכמים.

ד. המפקיד פירותיו אצל עובד כוכבים (ואין מפתח או חותם ביד ישראל), הרי הן כפירותיו של עובד כוכבים לשביעית ולמעשר, שמא החליפו בפירות שלו. אבל אם עשה חותם, אפילו חותם אחד, מותר לדברי הכל, שהכל משתמר בחותם אחד. (חוץ מיין שנחלקו בו רבי אליעזר וחכמים).

ה. ומה נקרא חותם בתוך חותם? כָּפָה מזרק על פי החבית, וטח בטיט, ודיבק סביבות פי המזרק לדופני החבית, זהו חותם בתוך חותם. ואם לא דיבק בטיט, אין זה חותם בתוך חותם.

ו. כָּפָה סל על פי חבית, והחבית מגופה, והסל מהודק, יש כאן חותם בתוך חותם, מגופת החבית שדבוקה בחבית ונתייבשה, והסל שהוא כפוי עליה. ודוקא כשהסל מהודק, שאין הגוי טורח להסירו ולזייף, אבל אם אינו מהודק, אין זה חותם בתוך חותם, לפי שנוח ליטול את הסל וכאילו אינו.

ז. נוד של עור מלא יין, שהוא קשור ומונח בתוך שק של עור, וחתימת פיו של הנוד למטה, הרי זה חותם בתוך חותם, שלא יטרח הגוי להפוך ולהתיר קשר השק וקשר הנוד ולחזור ולקשור. אבל אם חתימת פיו של נוד למעלה, אין זה חותם בתוך חותם. ואם לאחר שקשר פיו של נוד כפפו לתוכו וקשרו פעם אחרת, הרי זה חותם בתוך חותם (גם אם אין הנוד בתוך שק).

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ושותים אותו. ויין משובח שלנו אינו אלא כמים שלישיים שלהם.

ג. ונחלקו חכמים אם מותר לסמוך בו כרעי המיטה, שהוא רוצה בקיומו של יין נסך, אבל לא בשבילו אלא בשביל החרס, י"א שהוא אסור וי"א שמוותר. (לפי גירסא אחת שהלכה כדברי האוסר).

ד. לגינים קטנים וחמתות של עור של עובדי כוכבים, ויין של ישראל כנוס בהן, אסור בשתיה ומותר בהנאה. שמעון בן גודא העיד על רבן גמליאל ששתה ממנו, ולא הודו לו. וי"א שכל סייעתו לא הודו לו, אבל בנו של רבן גמליאל הודה לו. וי"א שלעדוהו של 'שמעון בן גודא' לא הודו, אבל ל'שמעון בן גודע' שגם העיד כמותו, הודו.

ה. נודות של עובדי כוכבים, אסור לעשות מהם שטיחים לחמור גם לדברי המתיר כשרוצה בקיומו בשביל דבר אחר, שמא יבקע נודו, ויטלנו ויתפרנו על גבי נודו, ויתן יינו של עובד כוכבים טעם ביינו של ישראל.

ו. קנקנים של עובדי כוכבים, מותר למוכרם גם לדברי האוסר בהנאה כשרוצה בקיומו בשביל דבר אחר, שלא אסרו אלא כשהאסור בעין כמו חרס הדרייני (שבליעתו מרובה. ר"ן), ולא בקנקנים שהאסור אינו בעין.

ז. עורות לבובים של עובדי כוכבים אסורים בהנאה, שהיה דרכן לקרוע כנגד הלב לע"ז, ומוציאים את הלב דרך הנקב, ואסורים משום זבחי מתים. ואיזהו עור לבוב? כל שקרוע כנגד הלב, ונקוב בנקב עגול כמין ארובה, ויש עליו קורט דם, בידוע שמחיים נקרע ואסור. ואם

יב. כל דבר מגולה שהשהו אותו עד שנתיישן, מותר לשתותו, שאילו היה ארס של נחש בתוכו, לא היה מניחו ליישן. וכן יין מגתו חדש שנתגלה עד שלא החמיץ, ולאחר מכן החמיץ, מותר לשתותו, שאילו היה בו ארס של נחש לא היה מניחו להחמיץ.

יג. רב פפא אסר שכר של עובדי כוכבים משום חתנות, ולפיכך התיר לשתותו מחוץ לחתנות של עכו"ם. וכן רב אחאי אסר משום חתנות, אלא שעשה הרחקה יתירה ולא שתה עד שהביאוהו לביתו.

יד. ורב התיר שכר של גויים לאדם בריא, שלדבריו האיסור משום גילוי, וטעם המרירות של הכישות שורפת את הארס ואין בו כח להלקות אדם בריא, ורק לחולה אסר לפי שהארס מזיקו ומכביד חליו.

טו. כל השרצים יש להן ארס, של נחש ממיית, ושל שרצים אינו ממיית.

דף ל"ב

א. חומץ משכר של ארמיים אסור, לפי שמערבים בו שמרים של יין נסך. ואם הביאו מן האוצר מותר, שאם היה מעורב בו שמרים היה מסריח כשמשהים אותו.

ב. חרס הדרייני אסור בהנאה. ומהו חרס הדרייני? קרקע בתולה היתה שלא עבדה אדם מעולם, ועבדה הדריינינוס קיסר ונטעה בגפנים, והוציא ממנה יין חזק והניחו בכלי חרס לבנים עד שספגו את היין, ובכל מקום שהלכו נטלו שברים מחרסים אלו, ושורים אותו במים

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

לשאת ולתת עמו, שמא יחזור בו ולא ילך. בחזרה אסור לשאת ולתת עמו, לפי שהוא אדוק בה וודאי יחזור לע"ז ויודה לו. ואם הוא ישראל מומר גם בהליכה אסור, שבוודאי ילך.

ג. עובד כוכבים ההולך ליריד של עבודת כוכבים, בין בהליכה בין בחזרה מותר לשאת ולתת עמו, ואין אסורים בחזרה שמא מכר שם אליל וקונה בדמי ע"ז, שמא הלך למכור שם שאר חפצים. וישראל ההולך ליריד של עבודת כוכבים, בהליכה מותר לשאת ולתת עמו, אבל בחזרה אסור, שבוודאי לא מכר שם אלא אליל וקונה בדמי ע"ז, שאם הוצרך למכור שאר חפצים היה מוכרו במקומו ולא היה הולך ליריד של עבודה זרה.

ד. נודות העובדי כוכבים (של עור) וקנקניהם (של חרס), ויין של ישראל כנוס בהם, לרבי מאיר אסורים בהנאה, ולחכמים מותרים בהנאה (ואסורים רק בשתיה).

ה. נודות עובדי כוכבים של עור שהם 'גרודים', שאין בהן זפת, והם חדשים, מותר להשתמש בהם, שבכניסת יין זמן מועט לא בלע העור. אבל ישנים, אסור להשתמש בהם, שבכניוס יין נסך זמן מרובה העור בולע. ואם היו מזופפים, אפילו היו חדשים אסורים, שהם בולעים גם בפעם אחת.

ו. אם עובד כוכבים התיך את הזפת לתוכו, ועיבדם, וישראל נתן לתוכו יין (שדרך להטיל יין בעוד שהזפת חם ליטול טעם מרירותו), צריך שישראל אחר יהא עומד על גביו, שמא אגב טרדא של ישראל ינסכנו עובד כוכבים. ולרב זביד מותר גם אם עובד כוכבים נתן

אין עליו קורט דם, ולא מלחו, בידוע שאחר הפשיטו אירע ולא נעשה לע"ז ומותר. אבל אם מלחו אסור, שמא מלחו העברתו.

ח. לרבן שמעון בן גמליאל לא אסור אלא בזמן שהקרע שלו עגול, אבל אם הוא משוך מותר, שאין עושים כן לעבודה זרה. והלכה כדבריו. (ולא נתברר אם חכמים חולקים עליו או לא).

ט. בשר הנכנס לע"ז, לשיטת התנא במשנתינו מותר בהנאה, שעדיין לא הקריבוהו. ולרבי אלעזר ש'סתם מחשבת גוי לעבודה זרה' אסור בהנאה.

י. בשר היוצא מעבודה זרה, אסור בהנאה, שודאי הקריבוהו לעבודה זרה, ותקרובת ע"ז היא כזבחי מתים.

וזו היא שיטת רבי יהודה בן בתירא שתקרובת ע"ז אסורה בהנאה, שתקרובת ע"ז הוקשה למת, שנאמר 'ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים', ללמד שמטמאה באהל כמת, ואסורה בהנאה כמת.

דף ל"ג

א. גוי ההולך לתרפות (בית עבודה זרה), בהליכה אסור לשאת ולתת עמו, לפי שהולך ומודה לעבודה זרה שלו. ובחזרה מותר לשאת ולתת עמו, שכבר היה אצל עבודה זרה שלו ולא יחזור כדי להודות לו. ודוקא כשחוזר לבדו, אבל אם חוזר עם חבורה ביחד, אסור לשאת ולתת עמו, לפי שדעתו לחזור ויודה לעבודה זרה שלו.

ב. ישראל ההולך לתרפות, בהליכה מותר

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

שנשרה זפתו, נחלקו חכמים אם הוא מותר או אסור, והלכה כדברי האוסר, שאין היתר אלא כשהחזירן בכבשן, שהסיקן מבחוץ וכבר נתלבן החרס עד שנשרה זפתו, אבל כשהכניס בהם האור מיד זפתו נושר.

יג. לרב נחמן ורב יהודה אסור ליתן שכר בקנקנים שנשתמש בהן עובד כוכבים ליין, ולרבא ורבינא מותר, שהשכר מבטל טעם היין, ואין חוששים שמא יתן בהם יין.

יד. 'כלי נתר', והם כלים העשויים מקרקע שחופרים משם צריף, אין להם טהרה עולמית. מיין נסך הנבלע בהם, לפי שהם בולעים הרבה.

טו. כלי שאין מכניסים אותו לקיום, ונתן בו עובדי כוכבים יין, משכשכו במים והוא מותר.

טז. כדים של גויים העשויים מקרקע שחמתית, וכן כדים העשויים ממקום שקרקעיתו קשה, מאחר שאין בולעים הרבה, משכשכן במים והם מותרים.

יז. כוסות של חרס ששתו בהם עובדי כוכבים, אם שתה בהם עובד כוכבים יין פעם ראשון, לדברי הכל אסור להשתמש בהם (עד שימלאם מים שלשה ימים ויחליפם כל מעת לעת), שהם רכים ובולעים. ואם שתה בהם עובד כוכבים בפעם שני, לרב אסי אסור להשתמש בהם ולרב אשי מותר. וללשון שני גם בפעם שני אסור לדברי הכל, ומחלוקת האמוראים הוא בפעם שלישי.

ולהלכה, אם שתה עובד כוכבים פעם ראשון או בפעם שני אסור, ואם שתה פעם שלישי מותר.

לתוכו את היין (כשישראל עומד על גביו), לפי שאותו יין הולך לאבוד בזפת ובטל טעמו, וכשמתייבש הזפת כלה מאליו ושוב אינו פולט.

ז. רב פפי רצה להתיר על פי דברי רב זביד יין שהטיל עובד כוכבים לכלי מלא מלח, שהיין נבלע וכלה במלח. ונדחו דבריו לפי שאינו הולך לאיבוד, אלא נותן טעם במלח לעולם.

ח. עובד כוכבים שהטיל יין בנודות או בקנקנים של ישראל, ממלאם מים שלשה ימים, ובכל מעת לעת שופך את המים ונותן מים אחרים, והם מותרים. ואפילו אם היו הכלים של עובד כוכבים ונשתמשו בהם ליין שלהם זמן רב, מותרים כשממלאם מים שלשה ימים ומחליפם כל מעת לעת.

ט. קנקנים (של חרס) של עובדי כוכבים חדשים, והם גרודים (בלא זפת), מותר להשתמש בהם. אבל ישנים, או מזופין אפילו חדשים, אסור להשתמש בהם.

י. נתן עובד כוכבים יין לתוכם, ישראל נותן לתוכם מים שלשה ימים, ומחליפם בכל מעת לעת, או נותן לתוכן ציר ומורייס ויכול להשתמש בהם מיד, שהציר ומורייס שורפים את היין הנבלע ומכלין אותו. ומותר לעשות כן לכתחילה.

יא. קנקנים של עובדי כוכבים שהחזירן לכבשן האש, כיון שנשרה זיפתן מהם, מותרים. ואפילו אם לא נשרה ממש אלא נתרכה, מותר.

יב. ואם הכניס קיסמים דולקין לתוך הקנקן עד

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

דף ל"ד

אופן אסורים בהנאה. לחכמים, לחים, כלומר בכל י"ב חודש, אסורים בהנאה. יבשים, לאחר י"ב חודש, מותרים גם באכילה. וכן פסק רב אחא בריה דרב איקא שפסולת של ענבים לאחר י"ב חודש מותרים. (כחכמים).

ו. וכן שמרים של גויים, וכדים שלהם, כדים אדומים שחורים, וחממות של עוברי דרכים, לאחר י"ב חודש מותרים.

ז. המורייס (שמן של דגים) של עובדי כוכבים, לרבי מאיר אסורים בהנאה, שמא עירב בו יין. ולחכמים אינם אסורים בהנאה (אלא בשתיה), לפי שהאיסור אינו בעין (להלן לה.).

ח. מורייס של עובד כוכבים אומן, פעם ראשון ושני מותר, לפי ששומנו רב ואינו מטיל בו יין (שהין מקלקלו). ומפעם שלישי ואילך אסור, לפי שמערב בו יין.

ט. 'חילק' והוא מין דג טהור שבקטנותו אין לו סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן, אסור לקנותו מעובד כוכבים, שהוא מוכר ממנו הרבה דגים קטנים ביחד, ומעורב עמהם דגים טמאים הדומין לו ועולים עמו. ואם עובד כוכבים אומן הוא מותר לקנות ממנו, לפי שהוא בקי בדבר, ומבדיל את הטמאים, שהטעם שלהם מקלקל את השאר.

י. מורייס הבא ממקום שהיין נמכר ביוקר הרבה ממנו, אין חוששים שמא עירבו בו יין. וגם אם עברה הספינה דרך מקום שהיין בזול, אם המים הולכים שם עקלתון ומי שלגים נפשרים על שפת המים, אין חוששים שהגיעו לשם והוא מותר.

א. כלי חרס המצופים באבר, לרב זביד, לבנים ושחורים מותרים, וירוקים אסורים, לפי שיש בהם קרקע מחפורת של צריף ובולעים הרבה. ואם יש בהם בקעים וסדקים, כולם אסורים.

ולשיטת מרימר, לענין יין נסך שתשמישו בצונן, בין לבנים ושחורים ובין ירוקים מותרים. ולענין שימוש בפסח כשנשתמשו בהם בחמץ בחמין, כולם אסורים, אפילו שחורים ולבנים, ואפילו כשהם חלקים ואין בהם סדקים, כי ממה שהם מזיעים יש ללמוד שהם בולעים, והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו לעולם.

ב. הלכה שמתענים לשעות, כגון אם קיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה, ולא טעם כלום מתחלה כל היום, אע"פ שלא נתכוין בראשונה לשם תענית הרי זה תענית. ואם השלים, מתפלל תפילת תענית.

ג. להלכה, קנקנים של עובדי כוכבים מותרים לאחר י"ב חודש בלא שום תיקון. (ואם רצה להשתמש בהם בתוך הזמן, ממלאם במים שלשה ימים ומחליפם כל מעת לעת).

ד. משה רבינו שימש שבעת ימי המלואים בחלוק לבן. אבל לא נשתמש בבגדי כהונה, שנאמר 'ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך' והוא זר אצלם. ועל פי הדבור שימש, ולא הוזכרו בגדים. וי"א ששימש בחלוק לבן שאין בו שפה.

ה. חרצנים וזגים (פסולת של ענבים והגרעינים שבתוכם) של עובדי כוכבים, לרבי מאיר בכל

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

המקרא, מסברא שהעובד ע"ז רוצה בקיומו של פרש כדי שיהא נראה שמן, ובשור הנסקל אין צריך לו שיראה שמן ואינו חשוב לחול עליו איסור. ומן המקרא, שאצל ע"ז נאמר 'ולא ידבק בידך מאומה מן החרס', ואפילו פרש, ובשור הנסקל נאמר 'לא יאכל את בשרו', אבל פרשו מותר.

דף ל"ה

א. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבונו של עולם עריבים עלי דברי דודיך, כלומר דברי סופרים, יותר מיינה של תורה, כלומר מעיקר תורה שבכתב, ועל זה נאמר: 'טובים דודיך מיין'.

ב. רבי יהושע לא רצה לגלות לרבי ישמעאל טעמן של חכמים שאסרו באכילה את גבינות בית אונייקי, לפי שגזרה חדשה היתה ואין מפקפקים בה, כלומר אין מפרשים את טעמה. וכן במערבא כשגזרו גזירה, לא היו מגלים טעמה עד י"ב חודש, שמא יהיה אדם שלא יסבור כן ויבואו בני אדם לזלזל בה.

ג. ונחלקו אמוראים מה הוא טעם הגזירה שאסרו חכמים את הגבינות לאכילה:

א) לרבי יהושע בן לוי משום ניקור נחשים, שלא היו מקפידים על גילוי. ואע"פ שאין חוששים ביבש משום גילוי, שאילו היה בו ארס לא היה מניחו להתייבש, אי אפשר לגבינה בלא צחצוחי חלב.

ב) לשמואל, מפני שמעמידים אותה בעור של קיבת נבילה.

יא. תנאים נחלקו בדין גבינות של עובדי כוכבים ממקום הנקרא 'בית אונייקי':

לרבי מאיר אסורים בהנאה, מפני שרוב עגלים של אותה העיר נשחטים לעבודה זרה (ומחשבים בזביחה עצמה לע"ז), ומעמידים את הגבינות בקיבתם של אותם עגלים. (ואע"פ שהאיסור אינו בעין, שמאחר שהוא מעמיד את הגבינה נחשב בעין. להלן לה.). ואע"פ שאין שוחטים אלא את העגלים ולא שאר בהמות, רבי מאיר חושש למיעוט, ורוב העגלים הן מיעוט מכל הבהמות. (ואילו היו שוחטים רק מיעוט עגלים לע"ז, לא היה איסור, שמיעוט עגלים אינו אלא 'מיעוטא דמיעוטא' מכל הבהמות, וגם רבי מאיר אינו חושש ל'מיעוטא דמיעוטא').

ולחכמים אין בהם איסור הנאה, שאין חוששים למיעוט. אבל אסורים באכילה. (וטעם האיסור יבואר להלן לה.). ואם ידוע שהעמידוהו בקיבה של בהמה שנקרבה לע"ז אסורה בהנאה,

יב. השוחט את הבהמה על מנת לזרוק דמה לעבודה זרה, או להקטיר חלבה לעבודה זרה, לרבי יוחנן אסורה, שמחשבים בע"ז מעבודה לעבודה, שלמדים חוץ מפנים שהשוחט קרבן ע"מ לזרוק את הדם חוץ לזמנו, הרי הוא פיגול אע"פ שלא זרק. ולריש לקיש מותרת, שאין מחשבין בע"ז מעבודה לעבודה.

יג. המקדש את האשה בפרש של שור הנסקל, מקודשת, ש'פרש' של איסורי הנאה מותרים. אבל המקדש בפרש של עגלי עבודה זרה, אינה מקודשת. ולמדנו דבר זה מסברא ומן

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

לתוכן יין וחומץ, כגון דגים וירק וראש ורגלים של בהמה שכבשן בחומץ.

ד) טרית טרופה, והוא מין דגים קטנים מלוחים שנטרפו ונשתברו, ואין ניכרים, וחוששים שיש ביניהם דגים טמאים.

ה) ציר של דגים שאין 'דגה כלבית' שוטטת בו, שדרך כלבית ליגדל מאליה בציר של דגים טהורים, ואם יש ציר דג טמא עמו לא תגדל בו כלבית.

ו) חילק, והוא מין דגים קטנים טהורים שאין לה סנפיר וקשקשת בקטנותה, ועתיד לגדל לאחר זמן, ואסורה מפני שעולה עמה דגים טמאים הדומים לה, וגם אם אינה טרופה יש לחוש לאחד מאלף ביניהם שדומה לה ואין ניכרת. (אבל טרית אין שקץ דומה לה, ולפיכך אם אינה טרופה מותרת).

ז) קורט של חלתית, והוא מין פרי שמחתכים בסכין, ואסור משום שמנוניתו של סכין.

ח) מלח שלקונדית. (יבואר להלן ל"ט).

ח. חלב טהור הוא לבן, וחלב טמא ירוק. חלב טהור עומד ונעשה גבינה, חלב טמא אינו עומד.

ט. למה אסרו חלב עובדי כוכבים? שמא עירב בו חלב טמא. וי"א שאם הוא צריך לגבינה מותר, שכאשר מעמידו ונעשה גבינה בידוע שהוא טהור, שחלב טמא אינו עומד, ולא אסרו אלא כשצריך לערבו במאכל. ואין יכול לבדוק ע"י שיעמיד ממנו מעט לגבינה, שגם חלב טהור יש בו מי חלב (הנקרא 'נסיובי') שאינו עומד. וי"א שגם כשהוא צריך לגבינה אסור,

ג) לרב אדא בר אהבה מפני שמחליקים פניה בשומן חזיר.

ד) לרב חסדא מפני שמעמידים אותה בחומץ שלהם. ולדבריו תמוה למה לא אסרוה גם בהנאה.

ה) לרב נחמן בר יצחק מפני שמעמידים אותה בשרף של ערלה. וגם לדבריו תמוה למה לא אסרוה גם בהנאה.

ד. חלב הכנוס בקיבה של נבילה, מתחילה היה רבי יהושע אסור אותה. ולאחר שהשיב רבי ישמעאל על דבריו, חזר והודה שהיא 'פירשא בעלמא' ומותרת, ורק עור הקיבה אסור.

ה. המעמיד גבינה בשרף של פרי הערלה, כגון בשרף הפגים, הרי זו אסורה. העמיד בשרף עצי הערלה, בשרף העלים או בשרף העיקרים, לרבי אליעזר אסורה ולרבי יהושע מותרת.

ו. תלמיד חכם דומה לצלוחית של פלייטין (שמן אפרסמון), אם היא מגולה ריחה נודף, ואם היא מכוסה אין ריחה נודף, כך תלמיד חכם שמלמד תורה לתלמידים יצא לו שם. ולא עוד, אלא דברים שמכוסים ממנו מתגלין לו מעצמן בלא טורח כשמלמד לאחרים, ולא עוד אלא שמלאך המות אוהבו, ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות, עולם הזה ועולם הבא.

ז. אלו דברים של עובדי כוכבים שאסורים באכילה ומותרים בהנאה: א) חלב שחלבו עובד כוכבים כשאין ישראל רואהו.

ב) פת ושמן של עובדי כוכבים.

ג) שלקות, והוא כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור. וכבשים שדרכן לתת

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

אלא שרבי יהודה הנשיא לא דרש את המקרא להבין שדניאל גזר עליו, וסבר שרק תלמידי שמאי והלל גזרו עליו בין י"ח דבר. ואע"פ שרבי יהודה לא היה גדול בחכמה ומנין מתלמידי שמאי והלל, ועוד שעל י"ח דבר גם אליהו ובית דינו אין יכולים לבטל, מאחר שלא פשט איסורו ברוב ישראל, יכלו לבטלו, וסמכו על הכלל שאין גוזרים גזירה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולים לעמוד בה.

ג. לדברי רב, פיתן ושמן יינן ובנותיהם של עובדי כוכבים, כולן משמנה עשר דבר שגזרו תלמידי הלל ושמאי הם. ודניאל לא גזר על השמן אלא בעיר, והם הוסיפו לגזור גם בשדה. (וראה להלן ל"ז מה גזרו על בנותיהם).

ד. אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם גדול ממנו בחכמה ובמנין. ובכל דבר יכול בית דין לבטל דברי בית דין חבירו אם גדול בחכמה ומנין, חוץ מי"ח דבר שגזרו תלמידי שמאי והלל, שגם אם יבוא אליהו ובית דינו אין שומעין לו, הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל. (אבל אם לא פשט יכול ב"ד אחר לבטלו).

ה. תלמידי שמאי והלל גזרו בין י"ח דבר על פתן ושמן של עובדי כוכבים ועל יינם ועל בנותיהם. ונחלקו חכמים מה גזרו על בנותיהם, לרב נחמן בר יצחק גזרו שבנותיהם נידות מעריסותם. ולגניבא בשם רב גזרו על פתם ושמן משום יינם, ועל יינם משום בנותיהם, ועל ייחוד עם בנותיהם משום עבודה זרה.

ו. ביאה על העובדת כוכבים בדרך חתנות, אסורה מן התורה, שנאמר 'לא תחתן בם',

שבתוך הגומות שבגבינה נשארים מי חלב, ואפשר שמחלב טמא הוא.

י. חכמים אסרו פת של עובדי כוכבים משום חתנות. רבי תמה למה אסרוהו בשדה, והרי אין חשש שימשך אחריו שאינה אלא אקראי בעלמא. והעם טעה שהתירו רבי, וע"פ האמת לא התירו רק שתמה למה לא התירו. וי"א שטעו שהתירו לאפות ע"י פלטר גוי בשדה כשאין פלטר ישראל, ובאמת לא התיר גם באופן זה אלא ע"י פלטר ישראל.

דף ל"ו

א. שמן של עובדי כוכבים, לשיטת רב, דניאל גזר עליו, שנאמר 'וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו', בשתי משתאות הכתוב מדבר, משתה יין ומשתה שמן, ודניאל שמו על לבו והורה כן לכל ישראל. ולא גזר אלא בעיר ומשום חתנות, אבל בשדה לא גזר. ולאחר מכן גזרו תלמידי הלל ושמאי (בגזירת י"ח דבר) גם בשדה שאין שם חשש חתנות.

ולשיטת שמואל זליפתן של כלים אסורים אוסרתם, שהכלים פולטים ומזיעים שמנונית איסור שבלעו. אבל דניאל לא גזר עליו, שהיה שם על לבו אבל לא הורה כן לכל ישראל.

ב. רבי יהודה הנשיא (האמורא, בן בנו של רבי) ובית דינו נמנו על השמן והתירוהו, וטעמם, לשמואל שסברו שנותן טעם לפגם מותר. ולשיטת רב שדניאל גזר עליו, לא היה יכול רבי יהודה לבטלו, שאין בית דין יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא אם גדול ממנו בחכמה ומנין,

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

שהתינוקות אינה יודעת להרגיל לחטא כמו התינוק.

ב. האומר לאשתו הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש, ומת בתוך י"ב חודש, לחכמים אינו גט, שלא אמר שיהא גט אלא עד י"ב חודש, והוא כבר מת ואינו יכול לגרש, ואם אין לו בנים היא זקוקה ליבם. ורק אם אמר מעכשיו יהא גט אם לא באתי עד י"ב חודש, ומת בתוך כך, הרי זה גט ואינה זקוקה ליבם, שכבר גירשה מעכשיו אם לא יבוא, וכשמת ולא בא היא מגורשת למפרע. ולרבי יוסי גם אם לא אמר מעכשיו הרי זה גט ואין זקוקה ליבם, שזמנו של שטר מוכיח עליו שכוונתו לגרשה מעכשיו.

ג. בית דינו של רבי יהודה הנשיא (האמורא) שהתיר שמנן של נכרים, התירו לאשה זו לינשא ע"פ שיטת רבי יוסי. (ולרבי אבא, רבי יהודה הנשיא הורה כן ולא הודו לו כל ימיו, וי"א שלא הודו לו כל סייעתו).

ד. רבי אלעזר נסתפק אם לשיטת רבי יוסי מותרת לאלתר או רק לאחר י"ב חודש. וכן נסתפק לשיטת חכמים כשאמר אם לא באתי יהא גט מעכשיו, שהיא מגורשת כשמת בתוך י"ב חודש, אם מגורשת לאלתר או רק לאחר י"ב חודש.

ה. אמר לאשתו 'הרי זה גיטך לכשתצא חמה מנרתיקה' (כלומר כשיאיר היום), ומת הבעל בלילה, לדברי הכל גט לאחר מיתה הוא ואינו גט. אמר לה 'ה"ז גיטיך על מנת שתצא חמה מנרתיקה', ומת בלילה, לדברי הכל גט מחיים הוא, שכל האומר על מנת כאומר מעכשיו.

לחכמים רק בשבעה אומות, ולרבי שמעון בר יוחאי כל האומות בכלל, שנאמר 'כי יסיר את בנך' לרבות כל המסירות.

ז. על ביאת עובד כוכבים על בת ישראל בדרך זנות, גזרו בית דינו של שם, שנאמר 'ויאמר יהודה הוציאנה ותשרף'. ועל ביאת ישראל על עובדת כוכבים (דרך זנות) בפרהסיא, יש הלכה למשה מסיני שקנאים פוגעים בו. ועל ביאה בצנעא גזרו בית דין של חשמונאי שחייב משום נשג"א (נדה, שפחה, גויה, אשת איש), וי"א משום נשג"ז (נדה, שפחה, גויה, זונה). ותלמידי הלל ושמאי הוסיפו לגזור על הייחוד עם עובדת כוכבים.

ח. איסור ייחוד עם אשת איש הוא מן התורה, רמז לדבר 'כי יסיתך אחיך בן אמן', וכי בן אם מסית ולא בן אב, אלא ללמד שהבן מתייחד עם אמו, ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה. ודוד גזר על ייחוד עם הפנויה.

ט. עוד גזרו תלמידי הלל ושמאי על תינוק עובד כוכבים שיטמא בזיבה, כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור. ומאימתי מטמא בזיבה? לרבי בן יומו, ולרבי חייא מבן ט' שנים ויום אחד, שהואיל והוא ראוי לביאה מטמא גם בזיבה. והורה רבי לאחוז כדברי רבי חייא ולא כדבריו.

דף ל"ז

א. כשם שגזרו על תינוק עובד כוכבים בן תשע שנים ויום אחד שהוא ראוי לביאה, שיטמא בזיבה, כך גזרו על תינוקת בת שלש שנים ויום אחד שראויה לביאה שתטמא בזיבה, אע"פ

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ואם אמר לה 'הרי זה גיטיך אם תצא חמה מנרתיקה', לחכמים אינו גט, ולרבי יוסי הוא גט, לפי שזמנו של שטר מוכיח עליו והרי זה כאומר מעכשיו.

ו. רבי יוסי בן יועזר איש צרידה העיד שלשה דברים להיתר, וקראוהו 'יוסף המתיר':

א) עדותו הראשונה להיתר היה על מין חגב הנקרא 'אייל קמצא' שהוא טהור וכשר לאכילה.

ונחלקו אמוראים מהו חגב זה: לרב פפא הוא הנקרא 'שושיבא', שראשו ארוך, והחולקים על רבי יוסי היו אוסרים חגב שראשו ארוך, ורבי יוסי מתירו. ולרבי חייא בר אמי בשם עולא חגב שראשו ארוך לדברי הכל אסור, ורבי יוסי העיד על חגב הנקרא 'סוסביל', שהחולקים אסרו אותו לפי שכנפיו חופין את רובו רק על ידי הדחק, וצריך רוב הניכר. ולרבי יוסי די ברוב כל דהו ואין צריך רוב הניכר.

ב) היתר השני שהעיד הוא על הדם והמים של בית המטבחיים שבעזרה שהם טהורים.

ונחלקו אמוראים בדין זה, לרב הם טהורים גם לטומאת עצמן, שכל טומאת משקין אינה אלא מדרבנן, ולא גזרו חכמים על המשקין שבעזרה. ולשמואל הם טהורים לטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש להן, שהמשקין יש להם טומאת עצמן מן התורה, אלא שאינם מטמאים אחרים מן התורה, וחכמים גזרו שיטמאו אחרים, ועל משקין שבעזרה לא גזרו.

ג) היתר השלישי שהעיד רבי יוסי היה בענין נוגע במת. ונחלקו חכמים מה היתר.

למור זוטרא בריה דרב נחמן בשם רב נחמן, העיד היתר במי שנגע בנוגע במת שלא בחיבורים. כי מן התורה הנוגע במת טמא שבעה, והנוגע בנוגע, אם הוא בחיבורין, כלומר שנגע בו בשעה שנוגע במת, טמא שבעה, אבל שלא בחיבורין, שנגע בנוגע במת שלא בשעת נגיעה, טמא רק טומאת ערב, שנאמר 'הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים', ונאמר 'וכל אשר יגע בו הטמא יטמא' ומשמע טומאת שבעה כסתם טומאת מת, ונאמר 'והנפש הנוגעת תטמא עד הערב' בלבד, הא כיצד? בחיבורין טמא שבעה ושלא בחיבורין טמא עד הערב. וגזרו חכמים טומאת שבעה על הנוגע בנוגע במת גם שלא בחיבורין, ורבי יוסי העמידה על דין תורה שאינו טמא אלא טומאת ערב.

ולרבא בשם רב נחמן הורה לרבים היתר בספק טומאה ברשות הרבים, ואע"פ שהוא טהור מעיקר הדין, כבר אמרו חכמים שאין מורין כן לרבים, והוא הורה. ונעץ להם קורות ואמר, עד כאן רשות הרבים עד כאן רשות היחיד.

ז. כשהיא בא לפני רבי ינאי נדון של ספק טומאה ברשות הרבים, היה אומר הלא מים לפניכם בעמקים שבנהר, לכו וטבולו.

ח. עובד כוכבים שהיו לו חטים ועשאן קליות, מותרים, וכן אם טחנן ועשאן קמח או סולת, מותרים.

ט. חכמים אסרו בישולי עובד כוכבים, ונתנו אסמכתא לדבר מן הכתוב, שנאמר 'אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי', מה מים שלא נשתנו מברייתן על ידי

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

שחווה כדי להעביר ממנה את השיער, מותר לאכול ממנו, לפי שלא נתכוין לצלותו.

וכן אם הטמין ישראל בתנור דלעת חיה קודם שהוסק, ובא עובד כוכבים והטיל יתד לתנור כדי להקשות ולחזקו, והוסק התנור ונתבשל הדלעת, הרי היא מותרת, כיון שלא נתכוין העכו"ם לבשלה, ואין אומרים שיש כאן כוונה לשם בישול משום שנתכוין 'לבשל' את היתד, שאין בישול בכלים, ואין כאן כוונה אלא לחזק את הכלי ולהקשותו.

ה. ישראל שהניח בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים והיפך בו, אם בלא היפוכו לא היה מתבשל, אסור משום בישולי עכו"ם. ואם גם בלא היפוכו היה מתבשל, אפילו אם קירב את בישולו, כגון שבלא היפוכו היה מתבשל בשני שעות, ועל ידי היפוכו נתבשל בשעה אחת, מותר.

ו. ישראל שהניח תבשיל ע"ג האש, וסילקו באמצע בישולו, ובא עכו"ם והניחו בתנור, אם כבר היה כמאכל בן דורסאי קודם שסילקו, אין בו משום בישולי עכו"ם, ואם לא היה כמאכל בן דורסאי יש בו משום בישולי עכו"ם.

ז. הניח עובד כוכבים בשר ע"ג גחלים והיפך ישראל, מותר בק"ו, כי אם גמרו ביד עובד כוכבים מותר, גמרו ביד ישראל לא כל שכן, ואין אסור עד שתהא תחילתו וגמרו ביד עובד כוכבים.

ח. להלכה, בין כשהסיק עובד כוכבים את התנור ואפה ישראל את הפת, ובין אם ישראל הסיק את התנור ועכו"ם אפה את הפת, ובין

האור, כך אוכל שלא נשתנה מברייתו על ידי האור.

דף ל"ח

א. י"א שכל הנאכל כמות שהוא חי, אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. וי"א שכל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת, אין בו משום בישולי עובדי כוכבים.

ב. דגים קטנים, כמהין ופטריות, ודייסא, ללשון ראשון יש בהן משום בישולי עובדי כוכבים, לפי שאין נאכלים כשהם חיים. וללשון שני אין בהם משום בישולי עובדי כוכבים, לפי שאין עולים על שולחן מלכים.

ג. דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים, לפי שנאכלים כמות שהן מחמת מלחן. ואם צלאם עובד כוכבים, ישראל סומך עליהם משום עירובי תבשילין. ואם עשאו 'כסא דהרסנא', שטיגן במוריים שומן דגים עם קמח, אסור, ואע"פ שהמוריים נאכל כמות שהוא חי, הקמח הוא העיקר ולא המוריים, והקמח אינו נאכל חי.

ד. עובד כוכבים או ישראל שהצית את האור באגם, ואין ידוע איזה חגב טהור ואיזה טמא, כל החגבים שבאגם אסורים. ואם לא היו שם אלא טהורים, מותרים, ואע"פ שנחרכו ונתבשלו מחמת האור על ידי עובד כוכבים, אין בו משום בישולי עכו"ם, לפי שלא נתכוין העכו"ם לבשל את החגבים אלא לגלות את פני האגם.

וכן עובד כוכבים שחרך ראש של בהמה

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

אם עכו"ם הסיק את התנור ואפה את הפת, והישראל רק חתה בגחלים, הפת מותרת.

ט. דג שמלחו עובד כוכבים, ונאכל במליחתו בלא בישול, לחזקיה (וי"א שגם לבר קפרא) הוא מותר, שאין כאן בישול, ולרבי יוחנן אסור, שזהו בישולו.

י. ביצה שצלאה עובד כוכבים, לבר קפרא (וי"א שגם לחזקיה) מותרת, לפי שהאוכל שלו בלוע ולא נגע בו עובד כוכבים, ולרבי יוחנן אסורה. רבי חייא פרוואה פסק לאנשי ריש גלותא להיתר, לפי שדברי רבי יוחנן הם כנגד בר קפרא וחזקיה, ואין דבריו של אחד במקום שנים. ורב זביד פסק בשם אביי לאיסור כרבי יוחנן, והרגו אנשי ריש גלותא את רב זביד לפי שהחמיר עליהם.

יא. קפריסין (שומר הפרי של צלף) וקפלוטות (כרתי) שבישלו עכו"ם מותרים, לפי שנאכלים כשהם חיים. וכן מים חמים שבישלו עכו"ם מותרים, לפי שלא נשתנו ע"י האור.

וכן מאכל הנקרא 'המטליא', ועשוי מזרע כרפס ופשתן ותלתן ששורין בפושרים, אם בישלו העכו"ם, ששראן במים חמים, מותרת.

יב. הכוספן של עובדי כוכבים, והוא פסולת של תמרים שעשו מהן שכר שחולטין אותו, אם הוחמו החמין ביורה קטנה כזו, שראש של ציפור דרור אין יכול ליכנס לתוכה, מותרת, שאין חשש שבישל בו הגוי דבר טמא וטעמו פולט במים, שאין לך חתיכת איסור קטנה מראש ציפור דרור. ואם הוחמו ביורה גדולה מזו, לסובר ש'נותן טעם לפגם' אסור, אסורה, שמא בישל בו הגוי דבר טמא ופולט טעמו

במים. ולסובר ש'נותן טעם לפגם' מותר, מותרת, שכל גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא, שהאיסור נתבשל אתמול וכבר הופג טעמו (חוץ מקדירה בת יומא שהוא נותן טעם לשבח ואסור).

יג. שמן מבושל של עובד כוכבים, לרב ששת אסור, ולרב ספרא מותר, שאין לחשוש שעירב בו יין, שהיין מקלקלו ומסריח, ואין חשש של בישולי עכו"ם, שהרי נאכל חי. ולא משום גיעולי עכו"ם, שסתם איסור הבלוע בכלי של עכו"ם הוא נותן טעם לפגם.

יד. תמרים מתוקים שבישלו עכו"ם מותרים, ואין בהם משום בישולי עכו"ם לפי שנאכלים חיים. והמרים אסורים, שאין נאכלים חיים ובישולם ממתקם. והבינונים, אע"פ שנאכלים חיים על ידי הדחק, לדעת לוי יש בהם משום בישולי עכו"ם ואסורים.

טו. חכמים נחלקו בדין תבשיל של גוי העשוי מקמח של קליות שייבשן בתנור הנקרא 'שתיאתא' (ולפי שהן מתוקים יותר מדאי נותן שם חומץ):

ללשון ראשון, העשוי מקמח חטים ושעורים לדברי הכל מותר, שאין דרך לתת שם חומץ. והעשוי מקמח עדשים עם חומץ, לדברי הכל אסור משום חומץ שבו. והעשוי מקמח עדשים עם מים, לרב מותר, שהרי אין בו חומץ, ואין גוזרים שיתיר גם את העשוי עם חומץ, ולאבוא דשמואל ולוי אסור, גזירה שמא יתיר גם את העשוי עם חומץ.

וללשון שני, העשוי מקמח עדשים אפילו עם מים אסור לדברי הכל, שהוא מתחלף עם

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

להשיר בשעה שעולה מן הים, כגון דג הנקרא 'אקונס' ו'אפונס' 'כטספטייס' ו'אכספטייס' ו'אוטנס', מותר.

ג. רבי אבהו התיר בקיסרי לקנות קירבי דגים (שומן שלהם) ועוברין (ביצים שלהם) מכל אדם, שחזקתם שאין באים אלא ממקומות שאין דגים טמאים מצויים שם.

ד. וכן אביי התיר 'חילק' בנהר ששמו 'בב', לפי שקרקעית של אותו הנהר אינו מגדל דגים טמאים. ורבינא אסרו לאחר שהוסבו לתוכו נהרות אחרים שדגים טמאים מצויים שם.

ה. חמור הים, מותר באכילה, ושור הים אסור, וסימנך הטמא ביבשה טהור בים והטהור ביבשה טמא בים.

ו. דג הנקרא 'שפר נונא' מותר באכילה, והנקרא 'קדש נונא' אסור, וסימנך 'קודש לה'. וי"א שזה שנקרא 'קבר נונא' אסור, וסימנך קברי עובדי כוכבים.

ז. קורט של חילתית של עובד כוכבים אסור באכילה, לפי שחותכים אותו בסכין שבלע איסור, והוא נותן טעם לשבח (אע"פ שאינו בן יומיו), שחריפותה של חלתית ממתקת את השומן ומשביחו.

ח. עבדו של חבר הרי הוא כחבר, ולפיכך התיר רבי יוחנן לקנות חלתית מעבדו של לוי לאחר פטירתו של לוי. וכן אשת חבר הרי היא כחבר, וסומכים עליה לקנות תכלת לציצית ואין חוששים שהוא קלא אילן.

ט. חבר שמת, אשתו ובניו ובני ביתו הרי הן בחזקתן, עד שיִקְשְׁדוּ. וכן חצר שמוכרים בה

העשוי מקמח עדשים עם חומץ. והעשוי מקמח חטים ושעורים, לאבוה דשמואל ולוי אסור, שגזרו בו שמא יתיר גם את העשוי משל עדשים, ולרב מותר, שלא גזרו.

ועתה נהגו לקנות שתיטאה מן הגויים, ואין חוששים לדברי אבוה דשמואל ולוי.

טז. כבשים של עובדי כוכבים שדרכן לתת בתוכם יין, אסור באכילה ומותר בהנאה. לחזקיה לא התירו בהנאה אלא כשדרכם ליתן יין ואין ידוע שנתנו, אבל אם ידוע שנתנו אסור גם בהנאה, שהרי עשוי להמתיק את טעמו. ולרבי יוחנן מותר גם אם ידוע שנתנו לתוכן יין, שאין ממשו ידוע, שאין אוכלים את הרוטב אלא את הירק, ולא הכניסו את הירק לתוכו אלא להתקיים.

יז. המורייס של עובדי כוכבים, לחכמים מותר בהנאה אע"פ שרובם נותנים בו יין, שאינו אלא להעביר את הזוהמא ולא להמתיק את טעמו. ולרבי מאיר אסור בהנאה, שממשו ידוע, שהרי מטבילים בו, והרוטב נאכל והיין נאכל עמו.

דף ל"ט

א. חילק של עובדי כוכבים, והוא מין דגים קטנים טהורים שאין לה סנפיר וקשקשת בקטנותה, ועתיד לגדל לאחר זמן, אסורה באכילה, מפני שעולה עמה דגים טמאים הדומין לה.

ב. דג שאין לו עכשיו סנפיר וקשקשת, ועתיד לגדל לאחר זמן, כגון דג 'הסולתנית' ו'העפיץ', הרי זה מותר. וכן אם יש לו עכשיו, ועתיד

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

תכלת, הרי היא בחזקתה עד שתיפסל.

י. אשת עם הארץ שנשאת לחבר, וכן בתו של עם הארץ שנמכר לחבר, וכן עבד של עם הארץ שנמכר לחבר, כולן צריכים לקבל דברי חבירות כדי שיהיו נאמנים לכל דברי חבירות, שיאכלו בטהרה ושיעשרו את הפירות וכיוצא בהן.

יא. אשת חבר שנשאת לעם הארץ, וכן בתו של חבר שנשאת לעם הארץ, וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ, לרבי מאיר אין צריכים לקבל דברי חבירות לכתחלה. ולרבי יהודה ור"ש בן אלעזר, צריכים. ומעשה באשה שנשאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין על ידו, ולאחר מכן נשאת למוכס והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו.

יב. יש דברים שמותר לשלוח אותם ביד גוי אם יש להם חותם אחד, ויש דברים שאסור, שהגוי טורח לזייף אותם (וצריך לשלוח אותם עם חותם בתוך חותם):

לשיטת רב 'חבי"ת' אסור לשלוח בחותם אחד, והוא סימן לחתיכת דג שאין בה סימן, בשר, יין, תכלת, שבשר (ודג) ותכלת דמיהם יקרים וטורח הגוי לזייף אותם ולהחליפם, וביין הוא טורח כדי לנסכו. ו'חמפ"ג' מותר לשלוח בחותם אחד, והוא סימן לחילתית, מורייס, פת, גבינה (וחלב בכלל), שבאלו הגוי לא יטרח לזייף ולהחליפם.

שמואל לא מנה אלא 'בי"ת' לאיסור, ולא הזכיר חתיכת דג לפי שהיא בכלל בשר. ו'מח"ג' להיתר ולא הזכיר פת, שאין צריך לומר שהיא מותרת, כי אם יחליף פת צוננת בפת

חמה, או פת של חטים בשל שעורים, דבר הניכר הוא, וכדי להחליף בפת שהיא כמותה לא יטרח לזייף.

יג. אין לוקחים בסוריא מחנוני שאינו מומחה יין מורייס חלב מלח סלקונדרית חילתית וגבינה, וסימנך 'ימ"ח מח"ג', לפי שהחנונים חשודים על 'לפני עור' ומוכרים לישראל דברים שלקחו מעובדי כוכבים. אבל אם מתארח אצל חנוני מותר לאכול עמו, שהוא עצמו נזהר שלא לאכול איסור. וכן אם שיגר לו לביתו מותר, שלא יניח היתר ויאכל מן האיסור, והוא שולח ממה שהוא עצמו אוכל.

יד. מלח סלקונדרית של עובדי כוכבים, והוא מלח שכל נחתומים שברומי אוכלים אותה, אסור באכילה, שמערבים בה קירבי דגים טמאים, ועושים ממנה חתיכות גדולות.

לרבי מאיר מלח סלקונדרית שחורה אסורה, שהם מערבים בה קרבי דגים שחורים, אבל לבנה מותרת. ולרבי יהודה לבנה אסורה, שמערבים קרבי דגים לבנים, אבל שחורה מותרת. לרבי יהודה בן גמליאל משום רבי חנינא בן גמליאל זו וזו אסורה, שמערבים אלו ואלו. ומעשה בעכו"ם אחד זקן שהיה מחליק פניה בשומן חזיר.

טו. כבשים של עובדי כוכבים שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ, מותרים באכילה. (שאר דיני המשנה יתבארו במקומם בגמרא).

טז. חלב שחלבו עובד כוכבים וישראל רואהו, מותר באכילה. ישראל שישב בצד עדרו של עובד כוכבים, והעובד כוכבים חָלַב לו והביא לו (והישראל לא ראהו כשהוא חולב), אם אין

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

השדרה אפילו לטבל בצירן. וצריך היכר בכל חתיכה וחתיכה. ואם היו החתיכות שוות, שמחברים אותן יחד והן מתחברות, וניכר שכולן באו מדג אחד, די בסימן שיש בחתיכה אחת.

ב. ציר של עובד כוכבים שיש בה דגה, אם הוא בחבית סתומה, מותר באכילה אם כלבית אחת משוטטת בו, שציר של דגים טמאים אין כלבית גדילה בו. ואם הוא בחבית פתוחה, אינו מותר אלא אם שתי כלביות משוטטות בו, אבל באחת אפשר שנפל שם ממקום אחר.

ג. כל דג טהור יש לו היכר בראש או בשדרה, ואין צריך לבדוקו בסנפיר וקשקשת. ויש דגים טהורים שראשיהם דומה לראש של טמאים, ובהם יש לבדוק בסנפיר וקשקשת.

ד. רב הונא בר חנינא התיר ספינה מלאה בדגים שראו בה קשקשים. ורבא אסרה מאחר שהוא מקום שמצויים בה קשקשים, ואפשר שיש שם דגים טמאים וטהורים, והקשקשים נפלו מן הטהורים. לרב פפי, גם רב הונא בר חנינא לא התיר אלא את צירן ולא את גופן, ולרב פפא התיר גם את גופן.

ה. עובד כוכבים שהביא עריבה מלאה חביות, ונמצאת כלבית באחת מהן, אם היו פתוחות כולן מותרות, שאנו תולים שכמו שהיו בזו כך היו בכולן אלא שהלכו. ואם היו סתומות, חבית זו מותרת וכולן אסורות.

ו. קירבי דגים אין נקחים אלא מן המומחה שאפשר לסמוך עליו שאינם מן הטמאים.

ביצי דגים, לרבי דוסתאי, אין צריכים מומחה,

דבר טמא בעדרו, בכל אופן מותר. ואם יש דבר טמא בעדרו, אם כשישראל עומד הוא רואה, אע"פ שכשהוא יושב אינו רואה, מותר, ואין חשש שעירב דבר טמא, שהגוי ירא שמא יעמוד הישראל ויראהו.

ז. דבש של עובד כוכבים מותר באכילה, שאין חשש שעירב בו יין נסך, שהיין מקלקלו. ואינו אסור משום בישולי עכו"ם אם בישלו, שהוא נאכל כמו שהוא חי. ואין חשש של גיעולי עכו"ם, שנותן טעם לפגם.

ח. אשכולות של ענבים של עובדי כוכבים העומדות לאכילה, אע"פ שמנטפות (מותרות באכילה, וגם) אין בהן משום הכשר משקה, ולא אמרו שהבוצר לגת הוכשר במשקה הזולף ממנו אלא כשרוצה לעשות מהם יין ונוח לו במשקה היוצא ממנו.

דף מ'

א. דג 'טרית' של עובד כוכבים שאינה טרופה, מותרת באכילה. ואיזו היא שאינה טרופה, כל שראש ושדרה של כל דג ודג ניכר, שהדגים ניכרים בראשם בין טמא לטהור, שהטמאים ראשיהם חדים ואין להן חוט השדרה.

לשיטת רב הונא צריך שיהא גם הראש וגם השדרה ניכר, ולרב נחמן גם אם הראש לבד ניכר, או שהשדרה לבדה ניכרת, מותר. ולא נחלקו אלא כשרוצה לטבל בצירן, אבל כדי לאכול גופה של 'טרית' לדברי הכל אסור עד שיהא ניכר גם הראש וגם השדרה.

ולהלכה צריך שיהא ניכר גם הראש וגם

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא

ח. עלה של חילתית על עובדי כוכבים מותרת באכילה, וגם אם היו גרגירים דבוקים בהם או שנשרו בכלי מותרים, ואין חוששים שמא נתערבו גרגירים שנחתכו בסכין שלו, שאנו תולין שמן העלין עצמן נשמטו.

ט. זיתי גלוסקאות המגולגלים של עכו"ם, והם זיתים הכנוסים בכלי עגול ומתחממין ונעצרים מאליהם כעין גלוסקא, לתנא קמא בכל אופן מותרים באכילה, ואפילו אם רכים הרבה אין חוששים שהטילו בהם יין, שמתרככים מחמת השמן שבהם.

ולרבי יוסי כל שאוחזו בידו וגרעינתו נשמטת, אסורה באכילה.

י. החגבים והקפריסין והקפלוטות של עובדי כוכבים, אם הם בסל שלפני החנוני, אסורים באכילה, שמזלף עליהם יין. ואם הביאם מן האוצר או מן ההפתק (מקום כינוס) או מן הספינה, מותרים. וכן יין תפוחים של עובדי כוכבים הבאים מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה (ע"פ גירסת הרי"ף והרא"ש) מותרים, אבל הנמכר בשוק אסור מפני שמערבים בו יין.

יא. רבי חש במעיו ונתרפא ביין תפוחים של עובדי כוכבים של שבעים שנה, ובירך 'ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים'.

יב. כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין, אסור לקנות ממנה שלפניו, אבל מה שהביא מן האוצר ומן ההפתק ומן הספינה (גירסת ר"ח), מותר, שירא להביא מן התרומה, שמא ישמעו חכמים ויפסידו לו את כל האוצר.

שרק דג טהור מטיל ביצים, אבל דג טמא משריץ ואינו מטיל ביצים, ואין לך ביצי דגים אלא מן הטהורים.

ולרבי זירא צריך מומחה גם בביצים, שגם דגים טמאים מטילים ביצים, אלא שהטהור מטיל ביצתו ומשריץ בחוץ, והטמא משריץ מבפנים במעי האם לאחר שנגמרו הביצים במעים.

ואין צריך מומחה אלא כשנימוחו הביצים, אבל שלמים יכול לבדוק בסימנים, שסימני ביצים של דגים שוים לסימני ביצים של עופות. ואלו הן סימני ביצים, כל שכודרת, שרחבה בראשה אחד והולכת ומקצרת ונמשכת, ועגולה מצידיה ומגלגלת, שאין צידיה רחבים, ראשה אחד כד וראשה אחד חד, זו היא ביצת טהורה. אבל אם שני ראשיה חדים, או שני ראשיה כדים, זו היא ביצת טמאה. חלמון מבחוץ וחלבון מבפנים טמאה, חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים טהור. חלבון וחלמון מעורבים זה בזה, זו היא ביצת השרץ.

ולרבי דוסתאי אין צריך סימן בביצי דגים, שכולן טהורים, ולא נאמרו סימנים אלא בקרבי דגים, ששלפוחיתיה של דג טהור עשויה כעין ביצת עוף טהור, שראשה אחד חד ואחד כד.

ז. הרוצה לקנות קרבי דגים (או ביצים שנימוחו לרבי זירא) ואין שם מומחה, לרב יהודה אם המוכר אומר אני המלחתי את הדגים וראיתי שהם טהורים, ומהן הוצאתי קרביים הללו, מותרים. ולרב נחמן אסור עד שיראה לו את הדגים ויאמר אלו הדגים ואלו קרביהם, אבל כשאינו מראה אסור, שמא אינו בקי בהם.